

deKanttekening

APRIL 2023 | DEKANTTEKENING.NL | PRIJS €5,99

dig & inclusief

A portrait of Marion Lalisse, a woman with shoulder-length brown hair and blue eyes, wearing a blue blazer over a white top. She is looking directly at the camera with a neutral expression. A portion of the European Union flag is visible on the right side of the frame.

Marion Lalisse strijdt in Europa tegen moslimhaat

Eet geen 'bloeddadels' tijdens
de ramadan, stellen moslims.
Maar welke dan wel?

Verkiezingen onbekend bij
biculturele Nederlander,
meesten kiezen voor Denk

Inhoudsopgave

de Kanttekening MAGAZINE

COLOFON

April 2023

Jaargang 6 - nr. 63

UITGEVER

De Kanttekening B.V.

HOOFDREDACTEUR

Mehmet Cerit

EINDREDACTEUR

Mariska Jansen, Remco van Mulligen

AAN DIT NUMMER WERKTEN MEE

Chris Aalberts, Tayfun Balcik, Shawintala Banwarie, Oumaima Hajri, Mariska Jansen, Lody van de Kamp, Ewout Klei, Remco van Mulligen, Frédérique Sursock, Hannah Sweering

BEELD COVER

Marion Lalisce
(beeld: Marion Lalisce)

CONTACT / INFORMATIE

010-2013740

info@dekanttekening.nl

www.dekanttekening.nl

Vrij, moedig & inclusief

De uitgave van dit blad wordt mede mogelijk gemaakt door:

Derman Projects B.V.

Marion Lalisce strijdt tegen moslimhaat. 'Zorgen over verscheuren koran'

● OP DE COVER

Eet geen 'bloeddadels' tijdens de ramadan, stellen moslims. Maar welke dan wel?

● SAMENLEVING

● OP DE COVER

- 6 Marion Lalisce strijdt tegen moslimhaat. 'Zorgen over verscheuren koran'

● SAMENLEVING

- 8 Eet geen 'bloeddadels' tijdens de ramadan, stellen moslims. Maar welke dan wel?
- 10 'Verbranden koran is vergelijkbaar met boekverbrandingen nazi's'
- 12 'In Noord-Holland kan een links klimaatbeleid zonder BBB en VVD nog steeds'
- 14 Moslims beginnen rechtszaak tegen de staat. 'Onterecht van terrorisme beschuldigd'
- 15 Chris Aalberts - Het tijdperk-Wilders nadert zijn einde
- 16 Hoe zijn biculturele Nederlanders betrokken bij het klimaat? Dit vindt ons panel
- 18 Geven we Oekraïense vluchtelingen een warmer welkom?

20

Verkiezingen onbekend bij biculturele Nederlander, meesten kiezen voor Denk

● SAMENLEVING

Fel Brits debat over radicalisering. 'Koude oorlog tegen moslims'

● WERELD

28

46

Katwalk: kan een moslima met hijab model zijn?

● ZINGEVING

20 Verkiezingen onbekend bij biculturele Nederlander, meesten kiezen voor Denk

23 Kunstmatige intelligentie moet in de pas marcheren van mensenrechten

● NIEUW IN NEDERLAND

24 Kort nieuws voor nieuwe Nederlanders

26 Interview: 'In Turkije voelde ik me niet veilig'

● WERELD

28 Fel Brits debat over radicalisering. 'Koude oorlog tegen moslims'

31 Lody van de Kamp - Woorden brengen vaak de oplossing

32 Aanklacht tegen Erdogan bij Internationaal Strafhof

● INTERVIEW

34 'Van zwarte historische figuren leren we samenwerken en te geloven in onze eigen kracht'

36 'Koerdische HDP-partij zal Kilicdaroglu steunen in zijn strijd tegen Erdogan'

● KUNST & CULTUUR

38 Migrantenvrouwen vertellen in *Girls Girls Girls* over opgroeien in Nederland

40 Iraanse filmmakers geven de opstand een stem

● ZINGEVING

42 Waarom in Turkije de alevieten nog altijd vervolgd worden

46 Katwalk: kan een moslima met hijab model zijn?

In het kort.

Marokkaans-Nederlandse kinderen erven vaker armoede van ouders

BEELD: PIXABAY.

Onder kinderen met Marokkaanse wortels is de kans het grootst dat ze als volwassene in armoede blijven leven. Dat blijkt uit een nieuw onderzoek van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).

Het geloof dat kinderen uit arme gezinnen altijd arm blijven, moet worden genuanceerd, aldus het CBS. Maar liefst twintig procent van de kinderen uit de laagste inkomensgroep in 1995 heeft zich in vijftientwintig jaar opgewerkt tot de hoogste inkomensgroep.

'Als je als dubbelte geboren wordt, dan heb je nog best wel kans om een gulden te worden', zegt Peter Hein van Mulligen, hoofdeconoom bij CBS, tegen *het Parool*. Niettemin loop je – als je uit een lage inkomensgroep komt – wel een groter risico om in deze groep te blijven hangen. Bijna tien procent van de kinderen uit de laagste inkomensgroep heeft zelf later ook een laag inkomen. Het risico op een leven in armoede is dubbel zo groot.

Maar kinderen met een Marokkaanse achtergrond lopen nog meer risico om arm te blijven. Bijna twintig procent is als volwassene ook arm. Van alle kinderen die in het buitenland geboren zijn, en de ouders een laag inkomen hebben, loopt veertien procent risico op armoede. Dat is bijna drie keer zoveel als het landelijke gemiddelde, aldus *het Parool*.

Er is ook een beweging de andere kant op: kinderen uit hogere inkomensgroepen die minder verdienen dan hun ouders. ●

VPRO: Steeds meer groene moskeeën

Er komen steeds meer groene moskeeën in Nederland. Moslims worden meer klimaatbewust, maar ook de hoge gasprijzen zijn een reden om te verduurzamen.

Een van de moskeeën die is vergroend is de Selimiye-moskee in Haarlem, zo laat het VPRO-programma *Tegenlicht* zien. Het bestuur wil overgaan op zonne-energie en hoopt dat moskeegangers straks elektrisch rijden. Maar ook de hoge gasprijs speelt een rol. Voorzitter Mustafa Yigit: 'We móeten over twee jaar klimaatneutraal zijn, anders hebben we een probleem. We betalen 1500 euro voor het gaspakket, zonder dat gunstige contract zouden we 7000 euro per maand betalen. Dan kun je meteen stoppen.' Daarnaast heeft de voorzitter ook groene motieven: 'Volgens de islam moeten we zuinig omgaan met de natuur. Als openbare moskee proberen we onze naasten daarvoor warm te krijgen.' Een andere moskee is de Orhan Gazi Camii-moskee in Den Bosch. Op het dak van deze moskee liggen 276 zonnepanelen, er is een warmtepomp geïnstalleerd en om minder CO2 uit te stoten, wordt er gebruik gemaakt van een geavanceerd luchtbehandelingssysteem. Ook is het gebedshuis volledig van waterbesparende kranen en lichtsensoren voorzien.

OOK DE UTRECHTSE ULU-MOSKEE IS EEN VAN DE GROENE MOSKEEËN IN NEDERLAND. (BEELD: WIKIMEDIA COMMONS)

Samen met vijftien andere moskeeën zijn de Selimiye-moskee in Haarlem en de Orhan Gazi Camii-moskee in Den Bosch aangesloten bij het project GroeneMoskee. Deze actiegroep, ontstaan vanuit moskeekoepel Islamitische Stichting Nederland Diyanet en GroeneKerken, wil inzetten op duurzaamheid. Doel is om dit jaar 40 moskeeën te bereiken, en uiteindelijk alle 148 ISN-moskeeën. ●

'Nederlandse moslims beginnen anders over homoseksualiteit te denken'

Moslims kijken positiever naar lhbtqia+, stelt de Surinaams-Nederlandse queer moslim Fayaa Joemmanbaks. Zijn analyse wordt onderschreven door homobelangenorganisatie COC en het Sociaal en Cultureel Planbureau.

Voetballers als Feyenoord-aanvoerder Orkun Kökcü en Excelsior-spelers Redouan el Yaakoubi en Marouan Azarkan steunen de One Love-campagne van voetbalbond KNVB niet. Met deze band wil de voetbalwereld zich uitspreken tegen allerlei vormen van discriminatie en geweld, onder andere tegen lhbtq-personen. Dat sommige moslims moeite hebben met de aanvoordersband, betekent volgens Joemmanbaks niet dat ze tegen homo's zijn. Hij is voorzitter van Colored Collective, een plat-

form voor lhbtqia+-personen van kleur. Hij zegt in *Het Parool* begrip te hebben voor de actie van de moslimvoetballers. 'Ik vind zo'n band zelf ook heel willekeurig, want ik kan nog wel wat andere belangrijke steunbetuigingen bedenken. Voor Palestina of voor Black Lives Matter of voor de slachtoffers van de aardbeving in Turkije. Voor die laatste groep kon er laatst ook géén gezamenlijk statement af.' Volgens Joemmanbaks is de One Love-band een 'afgedwongen gebeuren dat niks zegt over hoe iemand écht denkt. Draagt een voetballer 'm om van de discussie af te zijn, of wil jij écht meer acceptatie en tolerantie?'

De voorzitter van Colored Collective is juist positief over de toekomst. 'Ik ben juist hoopvol, ik zie verandering. Ik zie dat moslim queers in Nederland meer hun plek opeisen, steeds meer van zich laten horen. Ze zoeken elkaar op in chatgroepen, er worden platforms opgericht, activiteiten georganiseerd.' Als voorbeeld noemt hij de queer-iftars, die tijdens de Ramadan, die later deze week weer begint, zullen worden georganiseerd. ●

(BEELD: WIKIMEDIA COMMONS)

Biculturele Nederlanders hebben hun kans gemist

MEHMET CERIT

Hoofredacteur / Directeur.

De uitslag van de Provinciale Statenverkiezingen is ongekend. Nieuwkomer BoerBurgerBeweging (BBB) is de grote winnaar in alle provincies en wordt straks met waarschijnlijk zeventien zetels de grootste partij in de Eerste Kamer. Deze rechts-populistische partij vertolkt de stem van agrarisch Nederland, maar doet het ook goed in middelgrote steden.

Er is een overeenkomst met de Brexit. Witte Nederlanders zonder migratieachtergrond willen weer baas in eigen land worden. Internationale afspraken over landbouw en stikstofreductie moeten aan de kant worden geschoven. Het aantal natuurgebieden kan omlaag. Ook op onderwerpen als migratie is BBB uiterst rechts.

Na deze verkiezingen is het duidelijker dan voorheen dat het in de Nederlandse politiek niet een kwestie is van linksom of rechtsom. Er zijn niet twee, maar drie grote politieke stromingen: centrumlinks, centrumrechts en populistisch-rechts.

Bij centrumlinks is er lichte krimp. Ondanks de vele schandalen en crises van het kabinet van afgelopen jaren weten GroenLinks en PvdA niet te profiteren. Dat is enorm teleurstellend voor linkse kiezers. De samenwerking tussen PvdA en GroenLinks heeft niet het effect gehad van één plus één is drie. De PvdA krijgt er vermoedelijk een zetel bij in de Senaat, het aantal zetels van GroenLinks blijft gelijk.

Migrantenpartij Denk, die vaak linkse standpunten heeft, is gedecimeerd. Tijdens de par-

Biculturele Nederlanders hebben de verkiezingswinst van BBB ook een beetje aan zichzelf te danken

mentsverkiezingen van 2021 en de gemeenteraadsverkiezingen van 2022 trok de partij nog veel kiezers met een Turkse of Marokkaanse achtergrond. Maar nu heeft Denk alle Statenzetels – in Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht – verloren. BIJ1, die andere migrantenpartij, deed niet mee aan de verkiezingen. De witte SP verloor. Alleen de Partij voor de Dieren blijft traag maar gestaag groeien.

Het centrumrechtse kabinet verloor. De VVD blijft ondanks twee zetels verlies de grootste coalitiepartij. Het CDA heeft flink verloren omdat het platteland afhaakte vanwege het stikstofbeleid van het kabinet. Ook het vertrek van Pieter Omtzigt wordt nog steeds gevoeld. D66 en de ChristenUnie, misschien wel de twee meest klassieke 'middenpartijen', raakten eveneens zetels kwijt. Zo houdt het kabinet van de 32 zetels er slechts 22 over.

Turkse verkiezingen

De echte winst was voor populistisch-rechts, wat zorgelijk is. Bijzonderheid van deze politieke stroming is dat de winnende partij

steeds een andere naam draagt. Eerst was het LPF, daarna PVV, vervolgens Form voor Democratie en nu dus BBB.

Uit onderzoek dat *de Kanttekening* samen met Opiniehuis verrichtte, blijkt dat de Provinciale Statenverkiezingen maar matig leven onder kiezers met een biculturele achtergrond. Slechts drie van de tien ondervraagden wisten dat er verkiezingen waren. Voor de ondervraagden die wel stemmen, blijken discriminatie en racisme de reden om naar het stembokje te gaan.

De lage opkomst is jammer, omdat de stem van biculturele Nederlanders een verschil kon maken. Zo vertelt Walter Freeman, Statenlid van GroenLinks in Noord-Holland, op onze site en in ons maandblad over de invloed die zijn partij heeft uitgeoefend: er kwam onderzoek naar het slavernijverleden van de provincie en aandacht voor diversiteit en inclusie in Noord-Holland.

Die betrokkenheid (van Turks Nederland dan) is er wel als het gaat om de Turkse presidents- en parlementsverkiezingen van 14 mei. In ons land wonen meer dan

vierhonderdveertigduizend mensen met roots in Turkije (onder hen zijn ook niet-Turken zoals Armeniërs, Koerden en Assyriërs). Van hen hebben ruim tweehonderdvijftigduizend mensen stemrecht in Turkije. Om mij heen hebben mensen het elke dag over de Turkse verkiezingen. Niet alleen Turkse Nederlanders met conservatieve inborst, ook linkse progressieve Turken hebben na twintig jaar hoop dat de oppositie van president Recep Tayyip Erdogan zal winnen. Er staat dan ook veel op het spel. De hervorming van Erdogan zou een verdere uitholling van de Turkse rechtstaat en democratie betekenen.

Een flink aantal van de mensen die zich bij de Turkse verkiezingen betrokken voelen, gaf geen *acte de présence* bij de verkiezingen in het land waarin zij leven. Nu zijn nogal wat migranten teleurgesteld over de uitslag van de Provinciale Statenverkiezingen in Nederland. De verkiezingszege van de rechts-populistische BBB is voor hen geen positief nieuws. Discriminatie en uitsluiting zullen niet hoog op de Nederlandse politieke agenda komen.

Laat het een les zijn. Die grote verkiezingswinst van BBB is ook een beetje aan de niet-stemmende biculturele Nederlanders te danken. Indien wij – als biculturele Nederlanders – massaal hadden gestemd tegen discriminatie, racisme en uitsluiting, dan was centrumlinks de grootste geweest in de Eerste Kamer. Alleen maar klagen heeft geen zin. Je moet je verantwoordelijkheid nemen en stemmen. Nederland is immers ook ons land. •

Marion Lalissee strijdt tegen moslimhaat.

Marion Lalissee is de nieuwe Europese coördinator voor de strijd tegen moslimhaat en -discriminatie. In die functie ontmoette ze recent Rabin Baldewsingh, de Nederlandse coördinator racisme en discriminatie. Lalissee is verontrust over islamofobie in Nederland. Vooral de recente koranverscheuring baart haar zorgen.

● REMCO VAN MULLIGEN

Lalissee werkt al jaren voor de Europese Commissie. Sinds 1 februari als Europese coördinator van de strijd tegen moslimhaat en -discriminatie. Ook haar nieuwe rol vervult ze voor dat Brussels orgaan. Om kennis te maken geeft ze journalisten de kans haar vragen voor te leggen. *De Kanttekening* is het enige platform uit Nederland dat hierbij aanwezig is. 'Ik ben de derde persoon die deze rol als coördinator vervult', vertelt Lalissee. 'De functie bestaat sinds 2015. Het is een uitdagende baan die ook broodnodig is, zoals we elke dag kunnen zien op sociale media. Wij richten ons op de slachtoffers.'

Lalissee werkt sinds 2006 als ambtenaar in Europa en heeft er al diverse andere functies op zitten. 'Ik heb in diverse andere landen gewerkt, onder andere in het noordelijke deel van Cyprus, in een poging beide partijen op het eiland nader tot elkaar te brengen. Ik heb veel interesse in mensenrechten en godsdienstvrijheid. En ik heb in diverse landen in Noord-Afrika en het Midden-Oosten gewerkt. Ik heb veel interesse in de islam wereldwijd.'

Haar rol valt onder artikel 2 van het verdrag van de Europese Unie. Dat gaat over mensenrechten en de rechten van minderheden. 'Islam is in Europa de grootste religieuze minderheid. Maar ik kijk ook naar mensen die gediscrimineerd worden omdat ze gezien worden als moslim, terwijl ze dat niet zijn.'

'Als het gaat om haat tegen mos-

lims, verzamelen we statistieken uit diverse Europese landen en ook van internationale organisaties. De cijfers zijn beangstigend: in 2020 stelde de directeur van een mensenrechtenorganisatie dat volgens onderzoek 22 procent van de Europeanen geen moslim als buurman wilde. Bijna een kwart dus. En 31 procent wilde geen moslim als familielid.'

Baldewsingh, de Nationaal Coördinator tegen Discriminatie en Racisme. Ze kondigde daarbij aan dat ze met Baldewsingh gaat samenwerken. 'Ik was onder de indruk van zijn toewijding aan de strijd tegen anti-moslimhaat. Zo willen we een rondetafelgesprek met onderzoekers in Nederland organiseren om te praten over mogelijke oplossin-

---

'Er zijn mensen die niet willen dat er op begraafplaatsen speciale plekken komen voor moslims'

Baldewsingh

De Europese Commissie heeft officieel gereageerd op de koranverbranding in Zweden. Lalissee geeft aan dat ze de situatie in Zweden goed heeft gevolgd, net als het verscheuren van de Koran in Nederland door Edwin Wagensveld van de extreemrechtse organisatie Pegida. 'De Commissie heeft duidelijk gemaakt dat racisme en haat geen plek hebben in Europa. Dit soort acties, die oproepen tot haat, zijn niet in lijn met Europese waarden. Het onderzoeken en vervolgen van dit soort gevallen is echter aan de landen zelf.'

Op Twitter postte Lalissee een foto van haar ontmoeting met Rabin

gen. Dit is ook de weg die ik wil volgen: kijken naar de best practices in de lidstaten.'

'Natuurlijk hebben we het gehad over het ontheiligen van de Koran', vervolgt Lalissee. 'We zijn het beiden eens dat dit strijdig is met onze waarden. We hebben het gehad over de noodzaak hiertegen je stem te laten horen en om alle vrijheden te respecteren.'

Nog geen concreet beleid

Lalissee is zich ervan bewust dat de Europese moslimgemeenschap heel divers is, en dat het lang niet altijd gaat om migranten. 'Er zijn Tataren (moslims uit Rusland en Oekraïne, red.) en Turkse Cyprio-

ten. Zij zijn geen vreemdelingen. We hebben landen als Frankrijk en Duitsland met een grote islamitische minderheid. En verder kennen Bulgarije en Cyprus hoge percentages moslims. In andere Europese landen vormen ze echter een kleine minderheid. Het belangrijkste is een voorbeeld stellen. We kunnen buiten Europa geen democratie en mensenrechten prediken, terwijl we intern discriminatie laten bestaan.'

Er is geen concrete strategie, geen concreet beleid voor de Europese strijd tegen haat en discriminatie van moslims. De vraag is of daardoor de discriminatie van moslims niet te snel buiten beeld raakt. Lalissee: 'De strijd tegen moslimdiscriminatie wordt nu gevoerd onder de bredere vlag van de strijd tegen racisme. Ik wil ambitieus zijn, maar realistisch.'

Ze wil medio 2024 een document publiceren met een concretere oriëntatie voor de aanpak van moslimdiscriminatie als specifiek probleem. Volgend jaar komt er een nieuwe Europese Commissie en Lalissee hoopt dat die haar voorstellen wil overnemen. 'Ik spreek daarvoor met onderzoekers, bedrijfsleiders, geïnteresseerde lidstaten en mogelijk ook religieuze organisaties om acties en aanbevelingen in kaart te brengen. Ik hoop dat de volgende Commissie meer prioriteit geeft aan anti-moslimdiscriminatie.'

Islamofobie

'Terminologie is heel belangrijk', bezweert Lalissee. Ze is zich ervan bewust dat woordkeuze ertoe doet. Zo is de term 'islamofobie' omstreken bij rechtse mensen en rechtse Europese regimes – zoals de autoritaire regering van Viktor Orbán in Hongarije. 'Intern hebben we besloten te spreken van moslimhaat, omdat we vrijheid van meningsuiting en mogelijke kritiek op de islam, haar religieuze leiders en religieuze boek willen respecteren. Mits mensen daarmee geen haat aanmoedigen. Een paar afwegin-

‘Zorgen over verscheuren koran’

gen hebben tot de keuze voor deze term geleid. Ook omdat ‘islamofobie’ is gekaapt door sommige groepen en landen met een islamitische meerderheid. Mensen waarschuwen mij dat we moeten kijken naar het fenomeen en de oplossingen, en niet naar de term.’

Op 15 maart was de Internationale Dag tegen Islamofobie, ingesteld door de Verenigde Naties. De naamgeving leidde tot kritiek. Gaat de EU deze dag volledig steunen, of komt ze vanwege de term ‘islamofobie’ met een eigen dag?

Lalisse begrijpt deze vraag: ‘Toen deze internationale dag werd ingesteld, had de Europese Unie inderdaad zorgen. Frankrijk ook. Vrijdag kwamen ze daarover met een verklaring. Wij hebben telkens dezelfde positie: we zijn tegen alle vormen van racisme en haat. We hebben stappen gezet in de strijd tegen moslimdiscriminatie. Daar gaan we mee door. Lidstaten van de EU vinden dat de Verenigde Naties onpartijdig moeten zijn. Sommige mensen vonden dat er geen dag moest zijn die is gewijd aan één speciale groep. En in augustus is er ook al een dag tegen geweld tegen gelovigen in het algemeen. Het is belangrijk om dit op een inclusieve manier te doen.’

Boerkaverbod

Lalisse heeft, kortom, een vol programma met allerlei ontmoetingen. Ze wil het probleem van haat en discriminatie van moslims nauwkeurig in kaart brengen. De problemen waarmee moslims worstelen, waaiëren breed uiteen. Zo gaat Lalisse spreken met ondernemers en waar zij tegenaan lopen: ‘In de maand voor diversiteit, dat is in mei, willen we samenkomen met bedrijven om te spreken over discriminatie en haat tegen moslims.’

Daarnaast wil ze veel luisteren – en reageren op zaken die Europese moslims zelf aankaarten. Op allerlei vlakken zijn er spanningen. ‘Zo zijn er mensen die niet willen dat er op begraafplaatsen speciale plekken komen voor moslims’,

weet Lalisse. ‘Als het gaat om haat is het interessant te kijken naar cijfers die iets laten zien over hoe moslims zich gediscrimineerd voelen: bij sollicitaties, in het onderwijs. Wij vragen cijfers op bij de politie en de autoriteiten. We helpen slachtoffers om misdrijven te melden.’

Bekend zijn ook de rechtszaken rondom moslims die hun baan verloren omdat ze een hoofddoek dragen. Zo kreeg een Duitse moslima anderhalf jaar geleden gelijk bij het Europees Hof van Justitie, toen zij haar ontslag aanvocht. Haar werkgever had haar niet mogen ontslaan toen ze een hoofddoek ging dragen. Advocate Elsa van de Loo stelde naar aanleiding van deze zaak dat het Hof het ook in de toekomst voor werkgevers moeilijker heeft gemaakt de hoofddoek te verbieden.

In diverse Europese landen gelden echter wel wetten die het dragen van een hoofddoek, boerka of nikaab op specifieke plekken verbieden. Moslims ervaren dat vaak als discriminatie, ook al zijn de betreffende wetten algemeen geformuleerd. Het verbod op het dragen van gelaatsbedekkende kleding in Nederland is een voorbeeld van zo’n wet die heel breed is geformuleerd, maar die in de praktijk vrijwel altijd alleen moslims treft.

Gaat Lalisse ook daarover uitspraken doen? ‘Wat institutionele discriminatie en het boerkaverbod betreft: dit is in diverse lidstaten veel besproken. Ook in Frankrijk, mijn eigen land. De hoofddoek en religieuze kleding is een onderwerp waar de EU alleen iets over te zeggen heeft op het gebied van werkgevers en werknemers. De Commissie wil inclusie bevorderen en zegt niks over een bepaalde voorkeur voor kleding. Regelgeving over het dragen van de boerka of hijab in het openbaar is een verantwoordelijkheid van lidstaten zelf. Tegelijk moeten vrouwen vrij zijn om te dragen wat ze willen, ook binnen de vrijheid van godsdienst en levensbeschouwing.’ •

MARION LALISSE, DE EUROPEES COÖRDINATOR VOOR DE STRIJD TEGEN MOSLIMDISCRIMINATIE EN -HAAT

Eet geen 'bloeddadels' tijdens de ramadan

DADELS VAN DIVERSE SUPERMARKTEN IN AMERSFOORT. (BEELD: REMCO VAN MULLIGEN)

'Hoi Albert Heijn', schrijft imam Azzedine Karrat op LinkedIn. 'Ik ga geen dadels kopen die uit bezette gebieden komen.' Hij krijgt veel steun voor zijn kritiek. Waar halen moslims die de onderdrukking van Palestijnen niet willen steunen, hun dadels?

● REMCO VAN MULLIGEN
EN EWOUT KLEI

Online zijn de reacties op de verkoop van Israëlische dadels niet mis te verstaan. 'Het is bijna ramadan', schrijft Hassan Buyatui, raadslid voor Denk in Almere. 'Koop geen Israëlische 'bloeddadels'. Koop geen dadels van het apartheidsregime Israël.'

Iemand anders is eveneens kritisch en spreekt zelfs de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit aan: 'Dirk van den Broek verkoopt,

geheel in strijd met de door de rechter algemeen verbindend verklaarde etiketteringsrichtlijn, dadels uit de door 'Israël' bezette gebieden. Dit levert een strafbaar feit op. NVWA, graag controle.'

Iemand anders spreekt op Facebook de supermarkten aan, onder verwijzing naar resolutie 2334 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties. Deze resolutie uit 2016 eist van Israël dat het stopt met de kolonisatie van Palestijnse gebieden.

Het Nederlands Palestina Comité probeert consumenten bewust te maken door flyers uit te delen bij de ingang van lokale Albert Heijn-supermarkten. De actiegroep wil een boycot van alle

dadels die gelabeld zijn als afkomstig uit Israël. Ook de pro-Palestijnse organisatie The Rights Forum voert al jaren actie tegen dadels uit Israël.

Fatwa

Maar boycotten moslims nu massaal Israëlische dadels? *De Kanttekening* vraagt rond onder enkele dadelconsumenten.

'Welnee', zegt de Marokkaans-Nederlandse inclusiemanager Said Bouddouf. 'Wij moslims zijn kritisch over Israël en ook ik probeer Israëlische producten zoveel mogelijk te vermijden. Maar er komen wel heel veel dadels uit Israël. De kwaliteit daarvan is goed en ze zijn goedkoop.' Bij Dirk kost een kilo

dadels maar vijf euro, terwijl andere dadels twaalf euro per kilo zijn, en Marokkaanse dadels zelfs vijftien euro of meer. 'Dan is de keuze snel gemaakt', aldus Bouddouf.

Er zijn wel imams die een fatwa (een islamitisch juridisch advies) uitspreken tegen Israëlische dadels. Deze week gaat bijvoorbeeld een Marokkaanse fatwa rond, met een begeleidend artikel van Haitham al-Haddad. Deze behoudende islamitische geestelijke noemt Medjoul-dadels haram (verboden). Hij stelt dat dadels die afkomstig zijn uit Israël, meestal komen uit illegale nederzettingen in de bezette Westelijke Jordaanoever.

Imams die dergelijke fatwa's uitspreken zijn volgens Bouddouf 'activisten'. 'Traditionele religieuze leiders zijn nogal apolitiek, zij spreken over zulke zaken niet snel een fatwa uit.'

Bouddouf stelt dat moslims heel kritisch zijn als het over Israël gaat, maar vaak weer niet moeilijk doen als het over producten uit China gaat. Terwijl dat land de islamitische Oeigoeren in concentratiekampen opsluit en dwangarbeid laat verrichten.

Selectieve verontwaardiging

Docent economie Zouhair Saddiki vindt het niet vreemd dat veel moslims nog steeds Israëlische dadels kopen. 'Dit is geen rocket science. Je koopt natuurlijk de goedkoopste dadels.' Saddiki vraagt zich af of de oproep om Israël te boycotten effect heeft. 'Afgelopen week was ik twee in keer in de supermarkt. De eerste dag zag ik twee pallets vol met Israëlische dadels staan, voor de moslimconsument voor de ramadan. Twee dagen later waren er nog maar twee doosjes over. Veel consumenten trekken zich niets aan van de boycot.'

Israël is nu ook bezig om vanuit Marokko en Egypte dadelproductie op te zetten, vervolgt Saddiki. 'Ga je die dan ook boycotten? Of niet, omdat er op deze dadels 'made in Morocco' of 'made in Egypt' staat?'

, stellen moslims. Maar welke dan wel?

Voor de consument is het belangrijk dat producenten transparant zijn. En de koper moet consequent zijn, vindt Saddiki. 'Meer bewustwording over waar dadels vandaan komen, en over landen die de mensenrechten schenden is goed. Maar de verontwaardiging richt zich nu alleen op Israël en dat is schijnheilig. Je moet even kritisch zijn op andere landen die de mensenrechten van moslims schenden, zoals China, Myanmar en India. Ik ga uit van het principe van gelijke monniken, gelijke kappen.'

Bewustwording

Nicole Hollenberg is van BDS Nederland, een beweging die Israël economisch en cultureel wil boycotten. Hollenberg voert al meer dan tien jaar actie voor het boycotten van dadels uit Israël en de bezette gebieden, vertelt ze. 'We flyereren bij moskeeën, we schrijven importeurs aan en we voeren posteracties, zoals vorig jaar in Rotterdam en Beverwijk. Dit jaar wilden we dat in principe ook doen, maar het begin van de ramadan valt samen met de Israeli Apartheid Week die wij elk jaar als BDS organiseren. Daar gaat al onze aandacht nu naartoe.'

Hollenberg vindt bewustwording belangrijk: 'Als je Israëlische dadels koopt, dan koop je producten die komen van gestolen grond en die zijn gekweekt met gestolen water. Het is niet oké om die te eten. Je kunt beter Palestijnse dadels kopen.'

Onder Marokkaanse Nederlanders is er tegenwoordig meer bewustwording, aldus Hollenberg. Toch valt er nog veel te doen voor BDS. 'Het probleem is niet alleen dat Israëlische dadels zo goedkoop zijn, maar ze worden ook verkocht in Arabisch uitziende verpakkingen. Een argeloze consument heeft dan niet door dat deze dadels uit Israël komen. En het erge is, elk jaar veranderen deze Israëlische bedrijven hun verpakkingen weer.'

'Veel dadelproducenten zijn actief in de illegale nederzettingen op de Westbank', vervolgt Hollenberg. Door deze dadels te verkopen

als product uit Israël, ontduikt dat land de importbelasting die de Europese Unie heft op producten die zijn geproduceerd in illegale nederzettingen. 'De christenfundamentalistische lobbygroep Christenen voor Israël kreeg enkele jaren terug een boete van de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA), omdat hun productencentrum in Nijkerk handelde in producten uit de bezette gebieden en deze etiketteerde als afkomstig uit Israël.'

Boycot werkt

Hollenberg is het niet eens met mensen die Palestina-activisten selectieve verontwaardiging verwijten. 'Het is precies eenzelfde verwijt waarmee anti-apartheidsactivisten, die ijverden voor een boycot van Zuid-Afrika, in de jaren zeventig werden geconfronteerd. 'Waarom zijn jullie niet kritisch over de mensenrechtenschendingen door de Sovjet-Unie, of de DDR?' Natuurlijk zijn alle mensenrechtenschendingen erg, maar wij houden ons bezig

Israëlische dadels koopt, dan gaan die Israëlische bedrijven failliet en wordt het voor Israël moeilijker hun illegale nederzettingenpolitiek te handhaven. Daarnaast: de BDS-oproep is gedaan in 2005 door 172 Palestijnse organisaties, en wordt geleid door Palestijnen. Wij van BDS Nederland sluiten ons daarbij aan. Wij bepalen dus niet wat goed voor hen is, maar zijn solidair met hun strijd en strijden mee.'

Alternatieven in de supermarkt

Medjoul-dadels liggen in diverse supermarkten het meest prominent in de schappen. Soms staat erbij dat ze uit 'Israël' komen – wat er dus vaak op neerkomt dat ze zijn geteeld in de illegaal bezette Palestijnse gebieden. Soms staat er geen herkomst op de verpakking en ook dan is het waarschijnlijk dat de dadels 'Israëliësch' zijn.

Maar er zijn alternatieven. Een rondgang in Amersfoort langs zes supermarkten laat zien dat er ook

geleden is.

Vier andere supermarkten bieden dadels aan die komen uit Tunesië. Zo tref je als consument bij Deka Markt en Boni pitloze dadels aan van het merk Solé. De prijsvechters Lidl (merk Alesto) en Aldi (Trader Joe's) bieden eveneens Tunesische dadels aan.

Dadels in winkels lokaal en online

Er zijn veel online alternatieven voor de supermarkten. Zo biedt webshop Sumayrah medjoul-dadels aan 'die gegarandeerd komen van Palestijnse boeren'. Ook DadelsKopen biedt expliciet Palestijnse dadels aan. Hollenberg wijst op de website Fairtrade Palestine, waar je – onder andere – Palestijnse dadels kunt kopen, en Planteen-olijfboom.nl, die een lijst publiceert met winkels in Nederland waar Palestijnse dadels te koop zijn.

Wie graag om de hoek inkopen doet, kan dadels halen bij een lokale groenteboer of slagerij. GroenLinks-raadslid Youssef el-Messaoudi vertelt dat hij inkoopt bij de Amersfoortse halal-slagerij Amine aan het Neptunusplein. De (anonieme) twitteraar Mama Niqabi haalt Palestijnse dadels bij 'de Turkse winkel'. Zeker in grote steden is er volgens haar veel aanbod van dadels uit onder andere Jordanië. Weer een ander heeft net 'de laatste doos' gekocht in de lokale buurtwinkel.

Blijf altijd kritisch kijken, adviseert tot slot de Joods-Israëlische Nederlander Yuval Gal. Er zijn diverse indicaties dat dadels uit illegale nederzettingen komen: 'Staat op de verpakking een land van herkomst dat geen dadels produceert? Staat er een koosjer-keurmerk op dat verbonden is aan een gebied in Palestina? Heeft de merknaam een betekenis in het Hebreeuws? Uiteindelijk gebruikt Israël veel manieren om te bedriegen en verhullen. Het is beter om dadels te kopen die duidelijk zijn aangemerkt als geproduceerd in Palestina.' •

'Wat Israël de Palestijnen aandoet is fout. Dat wordt niet opeens minder erg omdat andere landen ook de mensenrechten schenden'

met Palestina. En wat Israël de Palestijnen aandoet is fout. Dat wordt niet opeens minder erg als andere landen ook de mensenrechten schenden. Dat is een non-argument.'

Een boycot is een strategie. Het is niet altijd en overal kansrijk, besluit Hollenberg. 'Het boycotten van Israël heeft impact. Het land komt steeds geïsoleerder te staan, net als Zuid-Afrika toentertijd. Dat heeft toen geleid tot het einde van de apartheid. Als niemand meer

dadels uit andere landen te koop zijn. Soms hangt daar een hoger prijskaartje aan, soms niet.

Zo biedt Albert Heijn ook dadels aan van het merk Mekka Dates, uit Medina in Saudi-Arabië. Ook geen fris regime natuurlijk, maar duidelijk niet afkomstig uit Israël. Ook Jumbo biedt dadels aan die komen uit Saudi-Arabië, van het merk Yogi Youssef's. Met 'extra zachte karamelsmaak', voor wie daar zin in heeft. En ze zijn 'vers geplukt' – hoewel er niet bij staat hoe lang dat

‘Verbranden koran is vergelijkbaar

Moet het verbranden of verscheuren van de Koran verboden worden? Denk is voor een verbod, deskundigen twijfelen.

● MARISKA JANSEN

Het was een naargeestig tafereel dat zich op zondagmiddag 22 februari afspeelde voor het tijdelijke Tweede Kamergebouw in Den Haag. Pegida-leider Edwin Wagensveld verscheurde voor het oog van de camera een koran en vertrapte een tweede exemplaar. Zijn filmpje ging viraal over de hele wereld.

Het was dit jaar niet de eerste keer dat een koran werd ontheiligd. Een paar weken eerder verbrandde de rechts-extremistische politicus Rasmus Paludan een exemplaar voor de Turkse ambassade in de Zweedse hoofdstad Stockholm. Zijn daad van haat

werd wereldnieuws en zorgde voor een schok onder islamitische gelovigen over de hele wereld.

De acties van Paludan en Wagensveld waren voor de politieke partij Denk aanleiding om te pleiten voor een verbod op het verbranden van heilige boeken, zoals een koran. Dit is haatzaaien, aldus de partij, en moet dus worden verboden. Maar Mohamed Ajouaou, hoofd Islamitische geestelijke verzorging en docent islamitische theologie aan de Vrije Universiteit te Amsterdam aarzelt in *Trouw*. ‘In ieder geval zou je een verbod niet moeten beargumenteren vanuit het religieuze karakter van de Koran. In een seculier land werkt dat niet: voor een atheïst is de Koran niet heilig – wat prima is. Maar die zou zich in zo’n wet dus niet kunnen vinden’, zegt hij.

Is een verbod een goed idee?

‘Ik twijfel, zegt journalist Marcel ten Hooven, verbonden aan weekblad *De Groene Amsterdammer*. Ten Hooven bracht twee bundels over verdraagzaamheid uit: *De lege tolerantie* (2001) en *Ware tolerantie* (2022). ‘Het is een begrijpelijke reactie van Denk’, vervolgt hij. ‘Maar de juridische weg is altijd het laatste middel waarnaar je moet grijpen. De kracht van argumenten is beter om mensen te overtuigen dat dit een heilloze daad is. Daartoe moet je je mengen in een debat, waarin je duidelijk maakt dat het verbranden van een koran vergelijkbaar is met de boekverbrandingen in nazi-Duitsland. Dit is namelijk de eerste stap om een ander te hinderen in een levensovertuiging of religie.’

‘Bij het verscheuren en verbranden van de koran raken twee grondrechten in botsing’, legt Andreas Kinneging, hoogleraar Rechtsfilosofie aan de Universiteit Leiden uit. ‘De vrijheid van meningsuiting om te kunnen zeggen wat je wil, versus de vrijheid

van godsdienst. Beide vrijheden zijn vastgelegd in de Grondwet, in het Europese recht en in internationale verdragen als de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Vervolgens kun je twee kanten op. Of je laat de vrijheid van meningsuiting zwaarder wegen, of je geeft voorrang aan de vrijheid van godsdienst. Het hangt van de rechter af welk grondrecht hij laat prevaleren.’

Zijn er al rechterlijk uitspraken gedaan over de verbranding van heilige boeken?

Kinneging: ‘Zover ik weet niet. Maar het is de vraag of je dat moet willen. Er staat veel op het spel. In beide uitkomsten wordt een heel fundamenteel mensenrecht beperkt. Daarbij komt: je kunt het verbieden, maar dan gaan mensen het toch doen. Het is veel belangrijker dat mensen gaan nadenken en beseffen dat het vernielen van een heilig boek een wandaad is. Veel van wat in de Koran staat, staat ook in de Bijbel en is gewoon *common sense*. Ik denk dat Wagensveld en de zijnen de Koran beter kunnen gaan lezen, in plaats die te verbranden.’

Ten Hooven vindt dat koranverbranding of -verscheuring niet onder de vrijheid van meningsuiting zou moeten vallen. ‘Het is een middelvinger naar mensen en hun diepste levensovertuiging. Naar wat de identiteit voor die groep mensen voor een belangrijk deel bepaalt.’

‘De discussie zou niet op juridisch niveau maar op ethisch niveau moeten worden gevoerd’, zegt Kinneging. ‘Het verbranden van heilige boeken druist in tegen de ethiek. Het is een kwestie van fatsoen en respect om heilige boeken niet te verbranden.’

Wat is de beste houding voor mensen die zich storen aan het moedwillig verbranden van heilige boeken. Moeten zij tolerant zijn?

(BEELD: PIXABAY)

met boekverbrandingen nazi's'

EDWIN WAGENSVELD BIJ EEN DEMONSTRATIE VAN HET EXTREEMRECHTSE, ANTI-ISLAMITISCHE PEGIDA. ONLANGS VERSCHOURDE WAGENSVELD EEN KORAN. (BEELD: WIKIMEDIA COMMONS)

‘De juridische weg is altijd het laatste middel waarnaar je moet grijpen’

Ten Hooven: ‘Nee, ik vind het woord tolerant in dit geval niet passen. Tolerantie is het verdragen van opvattingen en gedragingen die je eigenlijk onverdraaglijk vindt. Dat is moreel geladen,

want je windt je wezenlijk op over iets, maar toch wil je het verdragen omdat je anders iemand belemmert in zijn opvattingen of gedragingen. Aan tolerantie zit een grens, als een opvatting of

gedraging een vorm van haatzaaien is tegen mensen die anders tegen de wereld aankijken.’

Sommigen zijn bij een verbod op het verbranden en verscheuren van de Koran bang voor de glijdende schaal. Waarom zou het tonen van afbeeldingen van de profeet nog wel mogen? Dat is voor veel moslims ook kwetsend. Is kritiek op de islam dan überhaupt nog mogelijk?

Ten Hooven: ‘Het is geen glijdende schaal. Er is een duidelijk verschil tussen het afbeelden van

Mohamed of het boek waar hij voor staat verbranden of verscheuren. De Koran is een boek waaruit gelovigen hun diepste levensovertuiging halen.’

Kinney: ‘Behalve als het een onfatsoenlijke afbeelding is. Zoals ik mij ook stoort aan een onfatsoenlijke afbeelding van Jezus Christus. Verbieden leidt tot uiterlijk conformisme, maar dat zegt niets over het innerlijk leven. Meestal verhardende standpunten dan alleen maar. Als iets wettelijk mag, wil dat nog niet zeggen dat het ook ethisch of beschaafd is.’ •

‘In Noord-Holland kan een links VVD nog steeds’

De Boer Burger Beweging (BBB) is de grootste partij in alle provincies en daarmee ook in de Eerste Kamer. Vrijwel alle andere partijen hebben verloren. Hoe kijken Statenkandidaten van kleur op de verkiezingen terug?

● EWOUT KLEI

D66 is redelijk stabiel gebleven, zegt Leontine Vreeke. De partij had vijf zetels, dat zijn er nu vier of vijf geworden. In Rotterdam zijn er tijdens het tellen van de stemmen fouten gemaakt, dus het is nog niet duidelijk of D66 vier of vijf zetels krijgt in de Staten. ‘Misschien kom ik toch in de Staten straks’, zegt ze. De Rotterdamse stond op plek zes van de lijst voor Zuid-Holland, maar als D66 in het college van Gedeputeerde Staten komt en er mensen hoger op de lijst doorschuiven, kan Vreeke alsnog haar partij in de Provinciale Staten vertegenwoordigen.

Vreeke is nog niet heel lang lid van D66. Ze kan dus ook geen antwoord geven op de vraag of D66 in Zuid-Holland diverser is geworden in vergelijking met vier jaar terug. ‘Maar de afdeling Rotterdam is wel een stuk diverser geworden’, vertelt ze. Dat komt

volgens haar omdat er mensen van kleur zaten in de commissie die de kandidatenlijsten adviseert: ‘Daar begint het: als de adviescommissie inclusief is, dan worden de lijsten ook inclusiever.’

Op dit moment is Vreeke lid van de wijkraad Katendrecht. ‘Als lid van deze raad heb je veel met de provincie te maken. Bewoners van de wijk willen bijvoorbeeld meer betaalbare woningen en het is de provincie die bepaalt hoe de nieuwbouw eruit moet zien. Ik wil in de Provinciale Staten om daarop meer invloed uit te kunnen oefenen.’ Vreeke weet niet of ze wijkraadslid blijft, mocht ze in Staten komen. ‘Het moet allemaal te combineren zijn.’

Inclusiviteit, een belangrijk thema voor Vreeke, gaat verder dan kijken naar kleur en gender alleen. ‘Het gaat ook over sociale klassen. De taal die gebruikt wordt, de sociale codes. Mensen uit lagere sociale klassen kennen niet altijd alle mores en hebben dus een achterstand.’ Een ander punt van zorg is de vergoeding voor wijkraadsleden en Statenleden. Vreeke vindt dat die omhoog moet. ‘Je krijgt als Statenlid een vergoeding van 900 euro netto per maand. Maar je bent er wel zo’n 20 uur in de week mee bezig.’

Links klimaatbeleid

Kivilcim Pinar van de Partij voor de Dieren komt niet in de Provinciale Staten. Weliswaar groeit zijn partij van drie naar vijf zetels, maar hij staat op een onverkiesbare tiende plek. ‘Ik ben erg blij met het resultaat. En ik zag tijdens onze campagne al aankom-

men dat ik het niet zou redden. Veel mensen die we spraken op straat zeiden deze keer zeker op ons te zullen stemmen. We kregen meer positieve feedback dan in 2019.’

Over de coalitieonderhande-

lingen kan Pinar weinig zeggen. ‘Eerst komt er een verkenning-fase, waarvoor alle fracties zijn uitgenodigd.’ Wel weet hij dat Noord-Holland de enige provincie is waar een links klimaatbeleid, zonder BBB en VVD,

LEONTINE VREEKE (BEELD: DE KANTTEKENING)

klimaatbeleid zonder BBB en

CAROLINE VAN DER PLAS, PARTIJLEIDER VAN DE BBB (BEELD: WIKIMEDIA COMMONS)

KIVILCIM PINAR (BEELD: KIVILCIM PINAR)

gaan in tegen de geest van de islam. Maar al het zogenaamde halal-vlees is afkomstig van de bio-industrie. Deze dieren zijn op een halal-wijze geslacht, maar omdat het proces ervoor niet halal is, is het eigenlijk geen halal-vlees'

Met de grote overwinning van BBB is Pinar niet blij. 'Dit belemmert echte maatregelen om de uitstoot van stikstof tegen te gaan en op te komen voor dierenwelzijn.' Ten slotte vraagt hij zich af of de mensen die op BBB hebben gestemd het in alles met de ideeën van deze partij eens zijn. Of willen ze gewoon een signaal afgeven richting Den Haag? 'Ik denk het laatste. Ze willen tegen stemmen. In 2019 stemden veel mensen Forum voor Democratie, nu is BBB *the new kid on the block*.'

Tevreden over de uitslag

Walter Freeman komt hoogstwaarschijnlijk in de Provinciale Staten van Noord-Holland. 'Ik sta op plek vier en GroenLinks heeft zeven zetels gehaald. We moeten nog wachten op de voorkeurstemmen. Het kan zijn dat mensen met veel voorkeurstemmen straks omhoogschuiven op de lijst, en ik dan alsnog niet verkozen word.'

De GroenLinks-kandidaat is niet ontevreden over het resultaat van zijn partij, ook al raakte die in Noord-Holland twee zetels kwijt. 'In 2019 behaalden wij een monsterege: we gingen naar negen

zetels. Dit verlies is niet leuk, maar zeven zetels is niet slecht en dit betekent dat het groene verhaal is blijven plakken bij de kiezer. Ook is het positief dat andere partijen die een groene politiek voorstaan hebben gewonnen.'

De afgelopen vier jaar zat GroenLinks in Noord-Holland in het college van Gedeputeerde Staten. 'We hebben veel voor elkaar gekregen', vertelt Freeman trots. 'We hebben laten zien dat het mogelijk is om bedrijven als Tata Steel aan te pakken. Ook hebben we onderzoek laten uitvoeren naar het slavernijverleden van het provinciehuis in Haarlem. En de commissaris van de koning heeft zijn excuses aangeboden voor het slavernijverleden van het gewest Holland in de zeventiende en achttiende eeuw. Verder hebben we concrete stappen gezet voor meer diversiteit en inclusie bij de provincie als werkorganisatie, bij het aannamebeleid. Bovendien organiseren we nu dialoogsessies over Ketikoti, de herdenking van de afschaffing van de slavernij in Suriname en de Antillen op 1 juli.'

De ambitie van GroenLinks voor de komende vier jaar zal de aanpak van de klimaatcrisis zijn, zegt Freeman. 'Dat thema stond centraal tijdens de verkiezingscampagne. We mogen onze kop niet in het zand steken.' ●

WALTER FREEMAN (BEELD: GROENLINKS)

gerealiseerd kan worden.

Pinar is geboren in Istanbul en emigreerde naar Nederland. Veel moslims hebben moeite met het standpunt van de Partij voor de Dieren over onverdoofd ritueel slachten, denkt hij. 'Dat ligt gevoe-

lig. Maar aan de andere kant moeten we bedenken dat kritiek goed is. De islam leert dat dieren zo min mogelijk pijn mogen lijden tijdens de slacht. Ze mogen ook geen stress hebben. Je moet goed zorgen voor dieren. Megastallen

Moslims beginnen rechtszaak tegen de staat. 'Onterecht van terrorisme beschuldigd'

Muslim Rights Watch Nederland (MRWN) sleept de staat voor de rechter. De organisatie, die zich inzet voor burgerrechten van moslims, maakte dat zondag bekend. Het gaat zaken waarin vooralsnog vijf mensen waarschijnlijk ten onrechte met terrorisme zijn geassocieerd.

● REMCO VAN MULLIGEN

‘We zijn strijdbaar’, laat Adil el Kanfoudi van M R W N weten. Hij verwacht dat er nog veel meer rechtszaken gaan komen dan de huidige vijf. Zaterdag organiseerde zijn beweging een informatiebijeenkomst voor gedupeerden – die zelf verder op de achtergrond wensen te blijven.

Vorig jaar maakte het onderzoeksjournalistieke programma Argos uitzendingen op televisie en radio over Nederlandse moslims die in het buitenland in de problemen kwamen. Niet omdat ze iets op hun kerfstok hadden. Het betrof bijvoorbeeld Bilal, die met zijn vrouw op wereldreis was. In Sri Lanka bleek echter dat hij op een lijst van Interpol stond, de internationale politieorganisatie die zich bezighoudt met terroristen en zware criminelen. Maar hij was geen van beiden, vertelt hij in Argos.

Of neem leraar en ondernemer Khalid: toen hij met zijn gezin op vakantie ging naar Turkije, hield de douane hem aan bij de grensovergang tussen Oostenrijk en Kroatië. ‘Waarom ben je in Syrië geweest’, vroeg een douanier. ‘Ik ben nooit in Syrië geweest!’, antwoordde Khalid verbouwereerd. Na een lang verhoor mocht hij verder. Maar toen het gezin Turkije binnen wilde rijden, weigerde dat land hen de toegang.

Gediplomeerd beveiligder Walid liep om onverklaarbare redenen

zijn droombaan mis bij de Koninklijke Marechaussee. Hij presenteert zich als serieus praktiserend moslim, die het opneemt voor Rohingya en Oeigoeren en kritisch is over de Turkse president Recep Tayyip Erdogan. Bij zijn sollicitatie bij de marechaussee moest er nog een screening plaatsvinden door de geheime dienst AIVD. Formaliteit, hoorde hij. Maar daarna kreeg hij te horen dat hij was afgewezen.

Landelijke politie

Niets wijst erop dat Bilal, Khalid en Walid (niet hun echte namen) iets met terrorisme te maken hebben. Ze hebben geen strafblad en zijn nooit ergens van verdacht geweest. Toch hebben veiligheidsdiensten als de AIVD en de NCTV hen als risico geregistreerd. Daar kwamen ze pas achter, toen ze op reis gingen en tot hun verbazing tegen allerlei onzichtbare muren aanliepen.

Vijf van deze gedupeerden starten nu een rechtszaak tegen de Nederlandse staat. Muslim Rights Watch begeleidt drie van hen. ‘Het gaat om mensen die in djellaba op bedevaart gingen en daarom als verdacht zijn aangemerkt’, licht El Kanfoudi toe. ‘Of mensen die met een verdacht persoon zijn meege-reisd, of vanwege hun geloof geen handen willen schudden. Dan denkt de overheid al: die moeten we in de gaten houden.’

Naar aanleiding van de afleveringen van Argos stelde Kamerlid Farid Azarkan (Denk) vragen aan minister van Justitie en Veiligheid Dilan Yesilgöz. Aanvankelijk zei Yesilgöz dat mogelijke gedupeerden zelf actie moesten ondernemen om van eventuele terreurlijsten

(BEELD: WIKIMEDIA COMMONS)

verwijderd te worden. Het ging slechts om enkele uitzonderlijke gevallen, stelde ze. Omdat deze mensen vaak niet weten op welke lijsten en in welke landen ze precies geregistreerd zijn, besloot de regering in oktober 2022 om toch te hulp te schieten. ‘Met politie en Buitenlandse Zaken’ wilde Yesilgöz de gedupeerden helpen.

Daarvan is echter niets terecht gekomen, stelt mensenrechtenorganisatie MRWN, die ook toen al betrokken was bij de ondersteuning van slachtoffers. ‘De Politie Landelijke Eenheid beantwoordt informatieverzoeken met aantoonbare onjuistheden en lakt belastende informatie weg’, schrijft de beweging in een persbericht.

Daarom starten vijf gedupeerden nu naar de rechter. Ze willen de politie en marechaussee dwingen de dossiers en lijsten openbaar te maken, op basis waarvan ze als verdacht zijn aangemerkt. En dan zonder cruciale gedeelten zwart te lakken.

NCTV

Er zijn inmiddels tachtig casussen bekend, vertelt El Kanfoudi. MRWN heeft voor mogelijke gedupeerden een meldpunt opgezet. Sommige verhalen zijn zeer schrijnend. Zo zat een groep mensen bijna een maand in een Spaanse cel.

Bij de overheid is het ‘een rot-zooi’, stelt El Kanfoudi, en ook dat

draagt eraan bij dat er zo goed als geen actie is ondernomen na Yesilgöz’ toezegging. De politie verwijst mensen die informatie willen inwinnen door naar regionale korpsen, die vervolgens weer terugwijzen naar de landelijke eenheid.

De NCTV speelt volgens El Kanfoudi een belangrijke rol bij de verdachtmakingen. ‘Jarenlang hebben zij weekberichten verspreid in binnen- en buitenland, met daarin mogelijke dreigingen.’ Uit de documentaires van Argos bleek al dat op die manier de namen van mogelijke verdachten zich op allerlei manieren hebben verspreid, ook naar andere landen. Het is nog de vraag of Nederland de macht heeft dat weer ongedaan te maken.

Een van de vijf mensen die nu een rechtszaak aanspannen, is een islamitische prediker uit Utrecht, laat El Kanfoudi weten. De gedupeerden worden bijgestaan door advocate Samira Sabir. ‘Het is een zaak van de lange adem’, schat El Kanfoudi in. ●

De Politie Landelijke Eenheid geeft aan bij inzageverzoeken de Wet politiekegegevens te volgen. ‘De politie is één organisatie’, licht een woordvoerder toe. ‘Wil je als inwoner inzage in de gegevens die de politie over je geregistreerd heeft, dan kun je terecht bij de eenheid waar je woont. Woon je in het buitenland dan kun je terecht bij de Landelijke Eenheid.’

CHRIS AALBERTS

Journalist en auteur van o.a. 'De puinhopen van rechts'. Doceert Media & Journalistiek aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Het tijdperk-Wilders nadert zijn einde

Er zijn inmiddels zoveel analyses van de verkiezingswinst van BBB, dat het tijd wordt te kijken naar een andere partij op de rechterflank die een opmerkelijk resultaat behaalde: de PVV.

Weet u het nog? In 2019 werd Forum voor Democratie de grootste partij en Geert Wilders had daar ontzettend veel last van. De PVV verloor vier zetels in de Eerste Kamer, want er was volgens velen een aantrekkelijker alternatief.

Nu Forum is geïmplodeerd, waren de verkiezingen van vorige week voor de PVV een moment om het verlies weer goed te maken en ouderwets de grootste partij op de rechterflank te worden. We weten hoe het is afgelopen: Wilders heeft wederom verloren. De PVV is een van de vele partijen waarvan de aanhang wegloopt.

Er waren al wat voortekenen. De afgelopen periode vertrokken meerdere PVV'ers naar andere partijen. Oud-senator Kees Kok zit tegenwoordig bij JA21 in Flevoland, het Utrechtse Statenlid René Dercksen ging met zijn collega's naar Belang van Nederland (BVNL), en oud-Tweede Kamerlid Roy van Aalst deed hetzelfde. Vooral de overstappers naar BVNL

De PVV is een van de vele partijen waarvan de aanhang wegloopt

– de partij van Wybren van Haga – zijn opvallend. Deze partij komt immers in geen enkele peiling voor, dus dan moet je wel heel graag bij Wilders weg willen.

Pogingen om naast Wilders een rechtse partij te stichten zijn jarenlang mislukt, van Jan Roos en Hero Brinkman tot Rita Verdonk. Die pogingen hadden alles te maken met de ondemocratische PVV-organisatie, waar Wilders als enige de lakens uitdeelt en waar je dus bij hem in de smaak moet vallen om voor de partij actief te mogen zijn. Ook bevindt Wilders zich feitelijk in een *cordon sanitaire*: de PVV staat voor een harde migratie- en islamkritiek, maar kan nooit iets veranderen omdat ze niet meebestuurt.

Rechtse politici wilden daarom een concurrerende partij beginnen, maar de populariteit van de

PVV maakte dat tot enkele jaren geleden zo goed als onmogelijk. Je kon er immers de klok op gelijk zetten dat Wilders tien procent of meer van de stemmen zou halen en dat zijn fans nooit op een concurrent zouden stemmen. Inmiddels is dit veranderd, want kiezers blijken niet helemaal gek: het is ze langzaam duidelijk geworden dat Wilders wel veel kritiek heeft, maar niet het verschil maakt. Zo ontstond in 2017 ruimte voor FvD.

Weglopende politici en weglopende kiezers zien inmiddels een heel ander speelveld. Kijk bijvoorbeeld naar de opkomst van JA21. Laten we eerlijk zijn: de belangrijke gezichten – Annabel Nanninga en Joost Eerdmans – hadden ook prima bij de PVV kunnen zitten. Sterker nog: Eerdmans heeft in de begindagen van de PVV gepraat over een gezamenlijke par-

tij met Wilders. De verschillen zijn dus kleiner dan campagne-retoriek wellicht suggereert.

We zouden natuurlijk kunnen beweren dat JA21 is mislukt. De partij wilde een alternatief zijn voor de VVD en de liberalen dwingen over rechts te gaan besturen. Dat lukt niet met hier en daar een zeteltje. Nergens werd JA21 in de provincie groter dan drie zetels. In Groningen bleef de teller zelfs op nul staan. Het is duidelijk dat JA21 de VVD nergens toe kan dwingen en dat zij ongeloofwaardig is als alternatief voor de VVD. Maar dat maakt JA21 nog geen verleden tijd.

Voor wie is JA21 wel een bedreiging? Juist ja: voor Wilders. De laatste weken van de campagne bleek JA21 vooral een platte anti-migratiepartij te zijn. Erg onaantrekkelijk voor ondernemers en andere VVD-kiezers, maar een alternatief voor mensen die anders de PVV zouden overwegen. JA21 springt er dan opeens heel goed uit. Waar je bij Wilders zeker bent dat hij niets aan het beleid verandert, zou dat bij Eerdmans en Nanninga mogelijk anders kunnen liggen. In een *cordon sanitaire* zitten ze voorlopig nog niet.

Zo was de kans nooit eerder zo groot dat er echt een einde komt aan het Wilders-tijdperk. ●

Hoe zijn biculturele Nederlanders Dit vindt ons panel

De A12 is de laatste tijd meerdere malen geblokkeerd door Extinction Rebellion. Nog dit weekend bezetten activisten het vliegveld van Eindhoven. Veruit de meeste klimaatactivisten zijn witte Nederlanders. Zijn biculturele Nederlanders niet zo bezig met het klimaatprobleem?

(BEELD: PEXELS)

**Dimple Sokartara (29),
communicatieadviseur**

‘Jezelf vastplakken
aan de weg,
dat vinden
Indonesiërs al
snel ‘gek’

‘In het afgelopen jaar wilde ik aanvankelijk alles over de oorlog volgen. Daarna volgde een tijd dat ik mij zoveel mogelijk van het nieuws afsloot. Op dit moment laat ik weer af en toe berichten binnenkomen. Het leed is te groot, de oorlog duurt te lang en ik heb geen invloed op wat daar gebeurt. Als ik de beelden zie, doet het me fysiek pijn.

Dat ik wegkijk, of helemaal niet kijk, wil niet zeggen dat ik niet begaan ben met het Oekraïense volk. Integendeel. Ik heb voor een aanzienlijke tijd een Oekraïens gezin bij mij thuis opgevangen. Ook ben ik betrokken bij de gemeenschap hier in Rotterdam die mij af en toe als vraagbaak gebruikt.

Je hoort ook geluiden dat het Westen geen wapens meer moet geven aan Oekraïne, omdat dat

de oorlog alleen maar erger zou maken. Ik kan er zelf niets aan veranderen, maar volgens mij had Poetin al veel eerder gestopt moeten worden.

En nu, met die vreselijke aardbeving in Turkije en Syrië, vraag ik me echt af wat ons op geopolitiek niveau te wachten staat. Wanneer houdt deze ellende op? Zoveel slachtoffers... Voorlopig blijf ik nog even mondjesmaat kijken naar berichtgeving over oorlog en geweld. En ik bid voor alle onschuldige slachtoffers.’ •

**Ahmed Abdillahi (42),
postbezorger**

‘Mijn interesse
in het
klimaatprobleem
is gaandweg
groter geworden’

‘Biculturele Nederlanders zijn te weinig bezig met het klimaat. Er is echt sprake van milieu-analfabetisme. Ik denk niet dat dit door de opvoeding komt, maar eerder omdat mensen bezig zijn om te overleven.

Dit moet echt veranderen. Ik was twee weken voor de verkiezingen bij een Town Hall-sessie van de PvdA en GroenLinks in Zuid-Holland. En daar was toen ook GroenLinks-politicus Sinan Özkaya bij. Hij zei dat hij van de natuur houdt, maar dat weinig Nederlanders

met een Turkse achtergrond diezelfde passie met hem delen.’

‘Dat is een gemiste kans, omdat het klimaat steeds belangrijker wordt voor ons allemaal. Ik behoor zelf ook tot die groep met weinig kennis hierover, maar mijn interesse is gaandweg steeds groter geworden. Misschien is het een cliché, maar ik denk dat de natuur een belangrijke rol kan spelen in de culturele kloof tussen stad en platteland. We moeten samen strijden voor het klimaat.’ •

betrokken bij het klimaat?

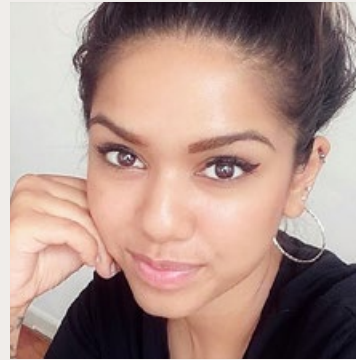
**Ibrahim Özgül (39),
ondernemer en bestuurder**

'Als je puur naar de getallen kijkt, is de overgrote witte meerderheid de meest vervuilende groep van Nederland. Zij doen helemaal niks met het klimaat, uitgezonderd een paar klimaat-activisten hier en daar. Denk aan de agro-industrie, Shell, Tata Steel en andere miljoenenbedrijven.

Dus het zou nergens op slaan om deze schuldbom bij biculturele Nederlanders te leggen. Laat die witte rechtse burgers van Nederland eerst hun verantwoordelijk-

heid nemen, want bij hen ligt het probleem, niet bij de migranten.' 'De veestapel, Schiphol, de blauw-wit-rode vlaggen, het is wit, witter en witter qua milieu-vervuiling in Nederland. Elke migrant die meedoet is mooi meegenomen bij de klimaatdemonstraties, maar dat zet geen zoden aan de dijk. BBB is de grootste partij van Nederland geworden. Dáár ligt het klimaatprobleem.' ●

'BBB is de
grootste partij van
Nederland, dát is
het probleem'

**Anushka Soekhradj (29),
sociaal werker**

'Ik zou persoonlijk nooit meedoen aan snelwegblokkades omdat het geen directe oplossing is voor het probleem. Eigenlijk kan ik het me niet permitteren. Protesten zijn er om aandacht te trekken, maar als biculturele Nederlander ben ik juist opgevoed met de boodschap om niet te veel op te vallen. Ik kom niet onnodig op de radar. Als iemand van kleur heb je al te maken met een zwakkere positie in de maatschappij en op de arbeidsmarkt. Het kan in je nadeel werken om stereotypen te

Het kabinet
wordt niet warm
of koud van
snelwegblokkades'

bevestigen, ook al strijd je voor het behoud van moeder aarde.

'Als ik mij hiervoor wil inzetten en strijdbaar wil zijn, vereist dat een politiek correcte aanpak en geen agressief politiek activisme. Stakingen of snelwegblokkades zijn heel slimme methodes, maar die laat ik inderdaad over aan mensen van wie het geaccepteerd wordt Witte mensen dus.

Desalniettemin geloof ik niet dat het kabinet warm of koud wordt van snelwegblokkades. Ze gaan gewoon hun gang.' ●

'Als er vier biculturele mensen op de hoek staan te demonstreren, is dat voor sommige mensen al snel te veel. Als er een paar honderd zijn om te demonstreren, dan is het weer te weinig. Ik blijf dat bijzonder vinden. Maar goed, misschien zijn mensen wel bang?

Extinction Rebellion wordt behoorlijk pittig aangepakt, in vergelijking met bijvoorbeeld de snelwegblokkades door pro-Zwarte Pietdemonstranten of de boeren. Sowieso hebben biculturele mensen de indruk dat de politie hen strenger aanpakt. Dan kan je wel uitrekenen hoeveel mensen nog zin hebben om te demonstreren.'

'Aan de andere kant: biculturele Nederlanders zijn op hun eigen

manier ook bezig met klimaatverandering. Steeds meer moslims nemen bijvoorbeeld alleen halal-vlees dat ook biologisch is, omdat dat echt noodzakelijk is voor de toekomst. Daarnaast is er ook Faiza Oulahsen, die hoofd klimaat en energie is bij Greenpeace Nederland. Een biculturele dame die een cruciale functie vervult in

'Waarom hebben we het zo
ver laten komen?'

het debat over klimaat, door bijvoorbeeld rechtszaken tegen de staat te starten.

Maar belangrijker dan de vraag wie er wel niet bij demonstraties zijn is de vraag waarom deze demonstraties überhaupt georganiseerd worden. Waarom hebben we het als mensen zover laten komen?' ●

Mostafa Hilali (48), militair

Geven we Oekraïense vluchtelingen

Ruim een jaar geleden viel Rusland Oekraïne binnen. De gevolgen zijn verwoestend: honderdduizenden doden, steden en dorpen in puin en miljoenen mensen op de vlucht. Nederland vangt bijna negentigduizend Oekraïense vluchtelingen op. Die gastvrijheid is opvallend. Wordt de ene vluchteling warmer onthaald dan de andere?

● MARISKA JANSEN

De vluchtelingenstroom uit Oekraïne maakt bij veel Nederlanders gevoelens van altruïsme los. Ze haalden het afgelopen jaar vrouwen en kinderen op bij de Pools-Oekraïense grens, stelden kamers in woonhuizen ter beschikking, stampten schooltjes uit de grond. De Europese Unie gaf deze vluchtelingen een speciale status, waarmee ze zonder asielaanvraag in Europa kunnen verblijven.

Dat staat in schril contrast met de beelden die we afgelopen zomer zagen uit Ter Apel. Voor vluchtelingen die niet uit Oekraïne komen, zijn opvangplekken schaars. Ze mogen tijdens de lange asielprocedure niet werken of naar school. Journalist Robert van der Noordaa, historicus Hans van Koningsbrugge en schrijver Laura Starink volgen de situatie in Oekraïne op de voet. Zij laten hun licht schijnen over de situatie op dit moment.

Waarom was de ontvangst van Oekraïners zo warm? Omdat ze wit en westers zijn net als veel Nederlanders?

‘Zou kunnen, ze lijken erg op autochtone Nederlanders en vallen niet op in het straatbeeld’, zegt onderzoeksjournalist Robert van der Noordaa. Hij is met een Oekraïense getrouwd en woonde tien

jaar in zowel Oekraïne als Rusland. ‘Het valt me op dat je ook in de rechtse politiek relatief weinig lelijks hoort over de komst van Oekraïense vluchtelingen in Nederland. Ik had eigenlijk verwacht dat er veel meer moeilijkheden en vreemdelingenhaat zouden zijn, maar die zijn uitgebleven.’

‘Het kan door de bubbel komen, waar ik in zit’, zegt Van der Noordaa, die naast zijn journalistieke loopbaan samenwerkt met de Oekraïense overheid. ‘Het is voor Nederlandse bedrijven geen onbekend land, dat kan ook meespelen. Oekraïne is de graanschuur van Europa. Nederlanders behoren tot de allergrootste investeerders in het land. In 2007 waren er meer dan tweehonderd Nederlandse bedrijven in Oekraïne gevestigd. Het land is ook niet zo ver weg, maar een paar uur vliegen. Sommige Zuid-Europese landen liggen verder weg.’

‘De verwelcoming van de vluchtelingen uit Oekraïne is helemaal niet uniek’, zegt Hans van Koningsbrugge, hoogleraar Geschiedenis en politiek van Rusland aan de Rijksuniversiteit Groningen. ‘De geschiedenis laat zien dat vluchtelingen uit Europa in Nederland op een open wijze verwelkomd worden. Tijdens de Eerste Wereldoorlog vluchtten er een miljoen Belgen naar Nederland. In 1919 en 1920 ving we kinderen uit Hongarije en Oostenrijk op. In 1956 verwelkomden we de Hongaren, in 1960 de Tsjechen.’

Is Oekraïne een westers land?

‘Ja, aangezien Oekraïners de westerse waarden van democratie en vrijheid willen verdedigen en graag bij ons, bij het Westen, willen horen’, zegt Van Koningsbrugge.

‘Het is een Europees land. Qua geografische ligging is het een centraal Europees land, net als bijvoorbeeld de Baltische staten, Tsjechië en Bulgarije’, zegt Laura Starink, journalist en auteur van onder meer *Slag om Oekraïne* (Atlas Contact, 2016). ‘Op cultureel en religieus gebied zijn er veel overeenkomsten tussen Polen en Oekraïners.’

‘Oekraïne lag net als de andere Oostbloklanden achter het IJzeren Gordijn’, vervolgt Starink. ‘De meeste van die landen zijn na de val van de muur bij de Europese Unie gekomen. Oekraïne wil dat ook graag. Ik denk dat er geen

alternatief is. Al is het nog een lange weg voordat de Oekraïners aan alle voorwaarden voldoen om lid te worden van de Europese Unie.’

Oekraïne heeft toch vooral ook nauwe banden met Rusland, op historisch, cultureel en religieus gebied?

‘Jazeker’, reageert Starink. ‘Veel Russen vinden dat hun land Europees is en ook Poetin heeft dat in het verleden benoemd. Officieel ligt Rusland ook in Europa. Door deze oorlog is Poetin zich steeds sterker gaan afzetten tegen het Westen en wil hij met Europa niks meer te maken hebben. Het antwoord of Rusland zich met Europa identificeert of niet, is afhankelijk van wie aan de macht in Moskou is.’

Historisch zijn er nauwe banden tussen Rusland en Oekraïne, vervolgt Starink. ‘Oekraïne was

een warmer welkom?

OEKRAÏENSE VLUCHTELINGEN KOMEN AAN OP AMSTERDAM CENTRAAL, 20 MAART 2022 (BEELD: YOUTUBE)

‘De geschiedenis laat zien dat vluchtelingen uit Europa op een open wijze verwelkomd worden’

eeuwenlang onderdeel van het Russische imperium. Het is pas dertig jaar onafhankelijk, sinds 1991, toen de Sovjet-Unie uit elkaar viel. Wel was het land aan het begin van de twintigste eeuw, na de Russische Revolutie, ook al drie jaar lang een zelfstandig land. Maar het werd al gauw weer door de bolsjewieken overgenomen en ingelijfd. Na het uiteenvallen van de Sovjet-Unie erkende de Russische president

Boris Jeltsin de onafhankelijkheid van Oekraïne. Het is sindsdien een soevereine natie met vastgestelde grenzen. Het land is staatkundig gezien vrij om te doen wat het wil, maar dat is nu dus in gevaar.

Is het terecht dat Europese leiders Oekraïense vluchtelingen een andere status geven dan andere vluchtelingen?

‘Ja, en ik begrijp wel dat dat cru

overkomt’, stelt Starink. ‘Maar hier speelt ook een Europees veiligheidsbelang. De EU en met name ook de NAVO en de Verenigde Staten zien het oprukken van het Russische leger als een bedreiging. Omdat de Europese Unie een eigen belang heeft en Oekraïne met extreem veel wapens en financiën steunt, is ze ook bereid om vluchtelingen extra gastvrij op te nemen. Dat is een contrast met vluchtelingen uit andere landen, waar conflicten heersen die verder van Europa’s bed zijn.’

Nederland en Rusland stonden ook al tegenover elkaar toen – waarschijnlijk met betrokkenheid van Poetin – vlucht MH17 uit de lucht werd geschoten. Zorgt ook dat voor extra Nederlandse solidariteit met Oekraïeners?

‘Dat speelt in Nederland zeker een rol’, zegt Starink. ‘De rechter heeft geoordeeld over het neerhalen van de MH17 en wijst naar Rusland. Nederland is dus ook slachtoffer van Rusland, zoals de Oekraïeners dat nu op een veel grotere schaal zijn. Dan is identificatie van Nederlanders met het lot van Oekraïne begrijpelijk. De manier waarop Rusland is omgegaan met die vlieg-ramp, het ontkennen van de waarheid, geen enkele bewijsvoering accepteren en steeds maar de schuld bij de Oekraïeners leggen, heeft in Nederland veel kwaad bloed gezet. Daardoor was er op voorhand een pro-Oekraïense stemming in het land.’

De oudere generatie Nederlanders heeft nog echte angst voor de Russen gekend, vanwege de Koude Oorlog. Denkt u dat dat ook meespeelt met het warme welkom naar Oekraïense vluchtelingen?

‘Ja, dat telt zeker mee’, zegt Van der Noordaa. ‘Veel mensen die rond de oorlogsjaren en in de decennia daarna zijn geboren, kennen de geschiedenis goed. In 1939 sloten de Sovjet-Unie en nazi-Duitsland een niet-aanvalsverdrag, het Molo-

tov-Ribbentroppact. Gelukkig zijn ze van koers veranderd en zijn ze later ook Nazi-Duitsland gaan bestrijden.’

‘Na de Tweede Wereldoorlog begon de Koude Oorlog en de daarbij horende angst voor Russische atoomwapens. Jongeren in de jaren tachtig zijn opgegroeid met de Koude-Oorlog dreiging vanuit Rusland. Maar hun kinderen, de jongere generatie van nu, hebben die geschiedenis niet meer op het netvlies.’

‘De laatste dertig jaar hadden we die angst voor Rusland niet meer’, zegt Starink. ‘Na het uiteenvallen van de Sovjet-Unie was er de hoop dat we nu allemaal aan één kant zouden staan. De vijandschap leek verdwenen. Maar Poetin heeft zich van een hele nare kant laten zien met oorlogszuchtige retoriek en agressieve aanvallen inval in een buurland.’

‘Als je in ogenschouw neemt dat Rusland kernwapens heeft, met een leider die daar vaak aan refereert, is de huidige angst voor Rusland begrijpelijk’, vervolgt ze. ‘De NAVO neemt die dreiging dan ook zeer serieus en wil in ieder geval het eigen grondgebied verdedigen tegen Russische aanvallen. Dat heeft een impact op mensen, zeker van de oudere generatie die een oorlog hebben meegemaakt.’

‘Oorlog in Europa en nucleaire dreiging brengen weer een nieuwe en onzekere situatie met zich mee’, stelt Starink. ‘De oorlog in Syrië, waar Rusland ook een kwalijke rol speelt door dictator Assad te steunen, is een meer lokale oorlog die minder gevolgen heeft voor Europa. Daarom zijn mensen ten aanzien van Oekraïne makkelijker bereid om vluchtelingen op te nemen en bereid om in de buidel te tasten. Ze willen dat Oekraïne overeind blijft, zodat de Russen gestopt worden. Dat maakt het ook logisch op een bepaalde manier, dat mensen hier gastvrijer lijken voor Oekraïeners dan voor bijvoorbeeld Syriërs. Wat natuurlijk niet deugt, maar wel *fact of life* is.’ ●

Verkiezingen onbekend bij bicultu meesten kiezen voor Denk

(BEELD: YOUTUBE)

De verkiezingen voor de Provinciale Staten leefden totaal niet bij Nederlanders met een biculturele achtergrond. Slechts drie op de tien wisten überhaupt dat er verkiezingen waren op 15 maart. Driekwart van de Turkse Nederlanders en de helft van de Marokkaanse Nederlanders wilde op Denk stemmen.

● REMCO VAN MULLIGEN

Dat blijkt uit onderzoek uitgevoerd door Opiniehuis in samenwerking met de Kanttekening. De opiniepeilers richtten zich op de kennis en het stemgedrag van Nederlanders met een biculturele achtergrond – mensen dus die zelf, of van wie de ouders of grootouders, wortels hebben buiten Nederland.

Een derde van de ondervraagden geeft aan nooit te hebben gestemd bij verkiezingen. De meest gehoorde reden om niet te stemmen is dat mensen het vertrouwen in de politiek kwijt zijn geraakt, of geen interesse hebben in politiek.

Mensen die wel gaan stemmen, doen dit volgens het onderzoek omdat ze het belangrijk vinden te strijden tegen racisme en discriminatie. Ook vinden zij het

belangrijk dat Nederland een divers land is.

Het onderzoek door Aziz el Kaddouri, een instituut voor markt- en opinieonderzoek, is uitgevoerd onder 1.631 stemgerechtigde Nederlanders met een biculturele achtergrond. Daarbij richtte Opiniehuis zich op de vier grootste groepen daarin: Turkse (425), Marokkaanse (436), Surinaamse (419) en Antilliaanse (351) Nederlanders. Het onder-

rele Nederlander,

zoek is uitgevoerd met vragenlijsten, aangevuld met enkele interviews op straat, in de provincies Utrecht, Zuid- en Noord-Holland. De uitslag geeft een indicatie en is niet representatief.

Weinig kennis

Ook onder Nederlanders zonder biculturele achtergrond zijn de verkiezingen voor de Provinciale Staten relatief onbekend. Het onderzoek van Opiniehuis bevestigt dat beeld. Slechts 30 procent van de ondervraagden weet dat er op 15 maart verkiezingen zijn voor de Provinciale Staten. Daarnaast weet ook 22 procent dat er gekozen wordt voor de waterschappen. Een derde heeft echter geen idee wat er te kiezen valt, of geeft een verkeerd antwoord (verkiezingen voor de gemeenteraad, of de Eerste Kamer). Een kwart geeft aan vorige keer, in 2019, te hebben gestemd voor de Provinciale Staten. Dat is veel minder dan de landelijke opkomst in dat jaar, die op 56 procent lag.

Ook lijkt het erop dat er weinig kennis is over de taken van de Eerste Kamer en de Provinciale Staten. Zo denkt een kwart dat er in de Provinciale Staten in totaal 150 zetels te verdelen zijn en dat dit aantal zetels niet afhangt van het aantal inwoners. Beide stellingen kloppen niet. Ook denken drie van de tien ondervraagden dat de provincies als taak hebben om racisme te bestrijden, terwijl dit niet per se een taak is van deze bestuurslaag. Een derde denkt dat de Eerste Kamer *niet* als taak heeft om de regering te controleren, terwijl dit wel het geval is.

Andere zaken zijn overigens wel goed bekend. Zo weet 70 procent van de ondervraagden dat de Eerste Kamer gaat over het goedkeuren of verwerpen van wetsvoorstellen. En twee derde

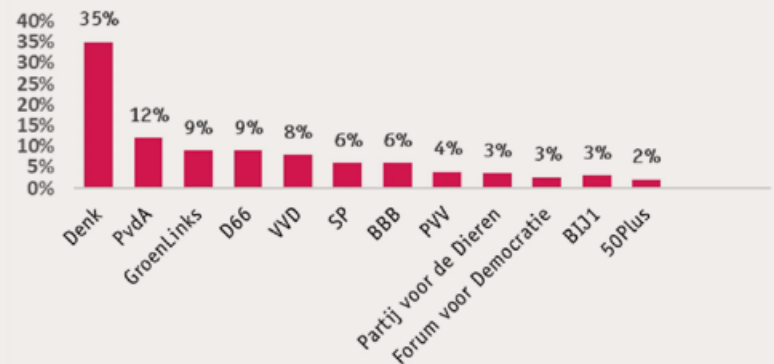
van de biculturele Nederlanders weet dat de leden van de Provinciale Staten de Eerste Kamer kiezen.

Lage bereidheid te stemmen

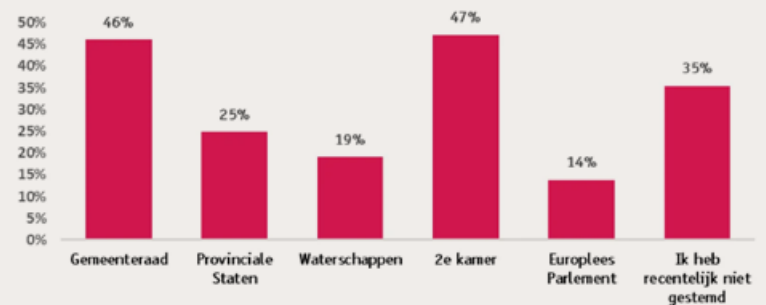
Slechts ruim een kwart van de ondervraagden geeft aan op 15 maart te gaan stemmen. Daarnaast zegt 18 procent 'waarschijnlijk' naar de stembus te zullen gaan. Ruim de helft van de biculturele Nederlanders geeft echter aan zeker niet of waarschijnlijk niet te zullen gaan stemmen.

De redenen hangen samen met een gebrekkige identificatie met de politiek. In de top drie van redenen staat: mensen hebben geen interesse in de politiek, weten niet waarop ze moeten stemmen of hebben geen vertrouwen in de politiek. Ook heeft twee op de tien mensen de indruk dat zijn/haar stem er niet

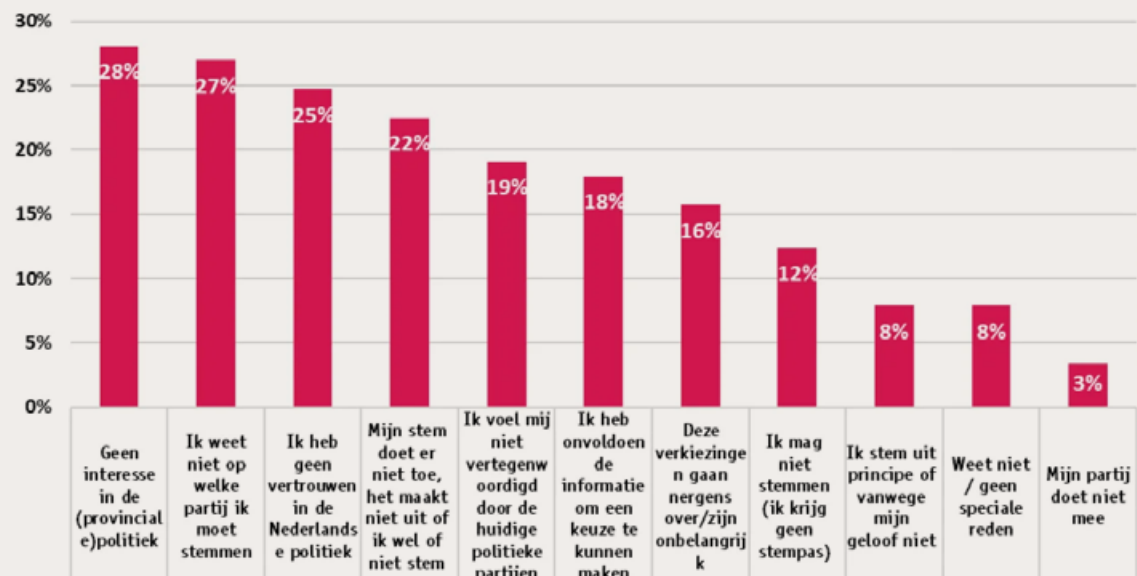
Stel dat er morgen verkiezingen zouden zijn voor de Provinciale Staten, op welke partij zou u dan stemmen? (n=587)

Heeft u in de afgelopen jaren gestemd voor 1 of meerdere politieke Nederlandse verkiezingen? (Meerdere keuzes mogelijk)

Indien niet gaat stemmen. Wat zijn voor u de belangrijkste redenen om niet te gaan stemmen? (meerdere antwoorden mogelijk) (n=897)

toe doet, of ze voelen zich onvol-
doende vertegenwoordigd door
de politiek.

Denk

De absolute favoriet onder bicultu-
rele Nederlanders die wel
stemmen is de partij Denk. Ruim
een op de drie geeft aan op die
partij te willen stemmen. Op
geruime afstand volgen Groen-
Links (12 procent) en de PvdA en
D66 (beide 9 procent). Opvallend
is dat partijen die tegen migratie
zijn, toch nog enige aanhang
hebben onder Nederlanders met
een migratieachtergrond: de
VVD scoort 8 procent, BBB 6 pro-
cent, de PVV 4 procent en FvD 3
procent.

Wat ook opvalt is dat BIJ1,
een partij die zich bij uitstek pro-
fileert als behartiger van de
belangen van biculturele Neder-
landers, slechts bij 3 procent van
de ondervraagden de eerste
keuze is. Het kan zijn dat daarbij
meespeelt dat bekend is dat deze
partij niet meedeed aan de ver-
kiezingen voor de Provinciale
Staten.

Wat ook opvalt is dat Denk
zeer populair is onder Turkse (69

	Denk	PvdA	GroenLinks	D66	VVD	SP	BBB	Partij voor de Dieren	PVV	BIJ1	Forum voor Democratie	50Plus	CU
Antilliaans	5%	16%	11%	14%	13%	9%	8%	4%	6%	4%	5%	3%	2%
Marokkaans	55%	11%	8%	9%	2%	4%	4%	2%	0%	2%	2%	2%	1%
Surinaams	9%	13%	12%	7%	10%	8%	10%	3%	8%	7%	4%	4%	5%
Turks	69%	7%	5%	6%	5%	3%	2%	1%	0%	0%	0%	0%	2%
Eindtotaal	35%	12%	9%	9%	8%	6%	6%	3%	4%	3%	3%	2%	3%

(BRON: OPINIEHUIS)

procent) en Marokkaanse (55
procent) Nederlanders. Van die
twee groepen overweegt 0 pro-
cent om op de PVV te stemmen.
Die partij heeft wel enige aan-
hang onder Antilliaanse en Suri-
naamse Nederlanders. Ook de
VVD, BBB en Forum voor Demo-
cratie scoren bovengemiddeld
goed onder Antillianen en Suri-
namers. Tot slot lijkt de Christen-
Unie enige aanhang te hebben
onder Surinaamse Nederland-
ers.

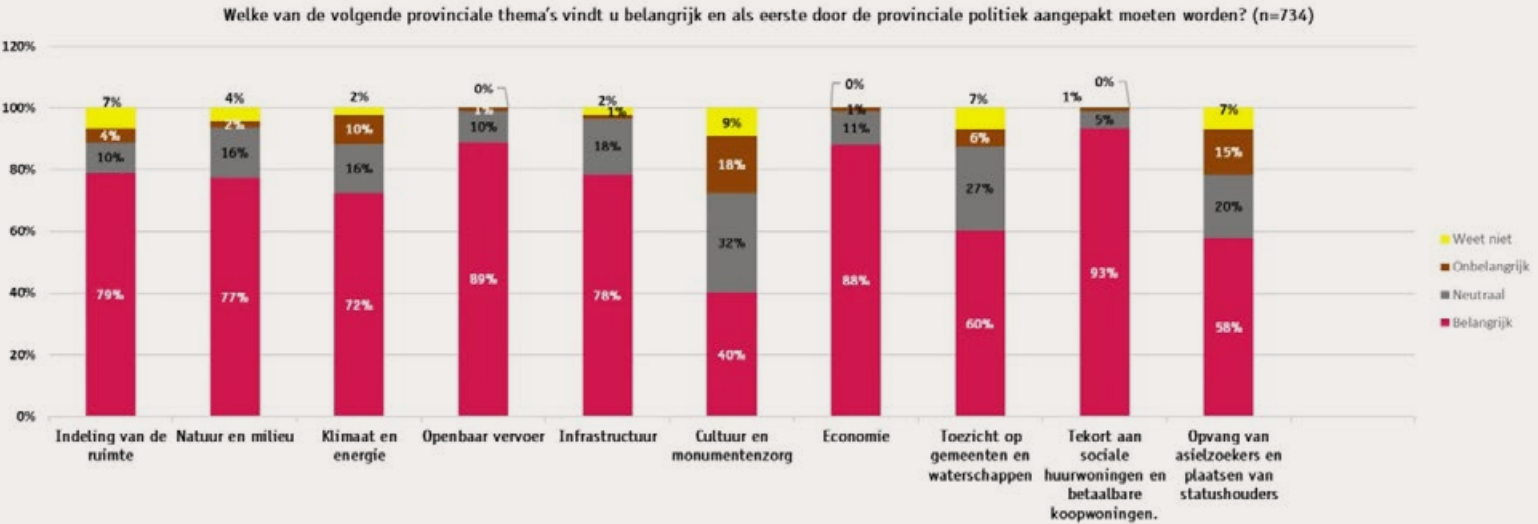
Waarom kiezen mensen voor
een bepaalde partij? Racisme,
gelijkheid en diversiteit zijn met
voorsprong de belangrijkste
onderwerpen voor de bicultu-
rele Nederlander. Ongeveer een
derde geeft aan deze thema's als

belangrijkste motief te zien om
te stemmen op de partij van zijn
of haar voorkeur. Daarnaast zijn
economie, klimaat en wonen
onderwerpen die de stemkeuze
duidelijk beïnvloeden. En ook
speelt bij 12 procent mee dat
men zich kan vinden in de partij
en haar vertegenwoordigers.

Wel woningen, geen
monumentenzorg

Provincies hebben echter lang
niet altijd iets te zeggen over
racisme of diversiteit. Daarom
heeft Opiniehuis ook enkele spe-
cifieke onderwerpen, die in de
Provinciale Staten een grote rol
spelen, voorgelegd aan de onder-
vraagden. Wat vinden zij daar-
van?

Dan blijkt dat het tekort aan soci-
ale huurwoningen en betaalbare
koopwoningen bij de overgrote
meerderheid het belangrijkste
onderwerp is. Ook economie en
openbaar vervoer zijn voor
negen op de tien mensen rele-
vante onderwerpen. Ze hebben
duidelijk minder interesse in
cultuur en monumentenzorg.
Ook het toezicht op gemeenten
en waterschappen laat de harten
van deze kiezers niet sneller
kloppen. En wellicht enigszins
verrassend: de opvang van asiel-
zoekers en het plaatsen van sta-
tushouders is voor slechts ruim
de helft van de biculturele
Nederlanders een belangrijk
onderwerp. ●

(BRON: OPINIEHUIS)

Kunstmatige intelligentie moet in de pas marcheren van mensenrechten

BRON: PIXABAY.

Nederland wil graag een voorloper zijn in het gebruik van kunstmatige intelligentie in militaire situaties. Deze technologie kan echter leiden tot racisme en discriminatie. In een open brief roepen critici op tot een moratorium op het gebruik van kunstmatige intelligentie. Initiatiefnemer Oumaima Hajri, onderzoeker Artificial Intelligence, University of Cambridge, legt uit waarom.

● OUMAIMA HAJRI

‘Er is weinig aandacht voor maatschappelijke gevolgen van de inzet van deze technologie’

Op 15 en 16 februari was er in Nederland een internationale conferentie over verantwoordelijk gebruik van kunstmatige intelligentie in het militaire domein. Vanuit de hele wereld kwamen onderzoekers, beleidsmakers en bedrijfsleven bijeen om elkaar te inspireren, ervaringen te delen en toe te werken naar concrete toepassing van kunstmatige intelligentie. Denk aan zogenaamde *killer robots*, autonome wapensystemen die een ‘doelwit’ kunnen selecteren en aanvallen zonder betekenisvolle menselijke controle.

Misschien klinkt zo’n conferentie als een goede investering die Nederland helpt om een vooruitstrevend en verantwoord hightech land te worden. Het is algemeen bekend dat kunstmatige intelligentie onze wereld fundamenteel heeft veranderd. Zoals minister Wopke Hoekstra van Buitenlandse Zaken terecht geeft, vormt deze technologie een van de grootste toekomstige uitdagingen op het gebied van internatio-

nale veiligheid en wapenbeheersing. De praktijk blijkt echter weerbarstiger dan de intentie achter deze tweedaagse bijeenkomst.

Ten eerste leunde deze conferentie op ‘technosolutionisme’: het zoeken van technologische oplossingen voor technologische problemen. De overheid wil instituties, die de burger moeten beschermen, bewapenen met kunstmatige intelligentie, terwijl diezelfde instituties kampen met onder andere institutioneel racisme. Dat is schadelijk zoals bijvoorbeeld blijkt uit onderzoek van antidiscriminatiebureau Controle Alt Delete naar *predictive policing*. Dit technologische instrument om de inzet van politie effectiever, slimmer te laten verlopen, blijkt het risico op etnisch profi-

leren te vergroten. Hoe kunnen we de overheid dan nog vertrouwen?

Ten tweede wees de inhoud van deze conferentie op het gebrek aan zelfreflectie bij de overheid als het gaat om (militaire) kunstmatige intelligentie. Op basis van het verleden moet Nederland heel kritisch zijn en leren van gemaakte fouten als het gaat om ethiek en mensenrechten in relatie tot dit type technologie. Denk alleen al aan de Toeslagenaffaire waarbij de Belastingdienst data en algoritmes gebruikte om aanvragen te beoordelen op potentiële fraude. Ook moet vooraf al duidelijk zijn wie verantwoordelijk is voor gevolgen van militaire kunstmatige intelligentie én waar benadeelde burgers terecht kunnen.

Gemarginaliseerde groepen

Het overkoepelende probleem lijkt dat kunstmatige intelligentie wordt ontwikkeld onder het mom van zogenaamde neutraliteit van data en technologie. Daardoor is er weinig aandacht voor maatschappelijke gevolgen van de inzet van deze technologie, zoals racisme, discriminatie en uitsluiting. Een reflectieve overheid zou als het gaat om militaire kunstmatige intelligentie de mensenrechten centraal stellen. De stemmen van gemarginaliseerde groepen willen horen. Zij gaan immers de meeste impact voelen van deze ontwikkelingen.

Het is echter duidelijk dat de Nederlandse overheid enkel en alleen focust op haar positie op het geopolitieke toneel. Nederland kan wel claimen verantwoorde inzet van kunstmatige intelligentie belangrijk te vinden, maar zet mensenrechten op de tweede plaats en dat is onverantwoord.

Daarom pleit een alliantie van mensenrechtenorganisaties in een open brief aan het ministerie van Buitenlandse Zaken voor een stop op de ontwikkeling en gebruik van militaire kunstmatige intelligentie totdat er, onder andere, meer duidelijkheid is over hoe de overheid mensenrechten wil waarborgen. Daarvoor moet er antwoord komen op een aantal lastige vragen.

Hoe kan kunstmatige intelligentie ethische afwegingen maken in onvoorspelbare situaties, waarbij elke beslissing leven of dood kan betekenen? Hoe kunnen wij deze beslissingen achteraf controleren en achterhalen? Voor de ontwikkeling van kunstmatige intelligentie is trainen en testen cruciaal. Gaan we deze systemen dan ook testen? Zo ja, waar? En misschien wel de belangrijkste vraag: is minister Hoekstra, die vindt dat Nederland koploper moet worden in militaire kunstmatige intelligentie, bereid om politieke (eind)verantwoordelijkheid te nemen? ●

Tunesië wil van vluchtelingen af, Europa wil ze niet hebben

Europa onderhandelt momenteel met Tunesië. Het doel is om vluchtelingen tegen te houden, die vanuit Afrika naar Europa willen reizen. De Tunesische president wil zelf ook af van de vele migranten in zijn land. Zijn uitspraken zorgen er juist voor dat steeds meer mensen op bootjes naar Italië vluchten.

Organisaties die zich inzetten voor mensenrechten, houden hun hart vast. Zij vrezen dat de situatie voor vluchtelingen minder veilig wordt. Laat mensenrechten zwaarder wegen dan politiek. Die oproep doet Human Rights Watch. Deze bekende mensenrechtenorganisatie wil niet dat de Europese Unie afspraken maakt met Tunesië over het tegenhouden van vluchtelingen.

Zulke afspraken zijn er al sinds 2016 met Turkije. Dat land vangt drie tot vier miljoen Syrische vluchtelingen op. De Europese Unie betaalt Turkije miljarden. In ruil daarvoor mogen de vluchtelingen niet naar Europa reizen. Staatssecretaris Eric van der Burg (Asiel en Migratie) is juist voor-

stander van afspraken met Tunesië. De Nederlandse regering wil voorkomen dat migranten de gevaarlijke oversteek over de Middellandse Zee maken naar Europa. Daarom wil Van der Burg dat Tunesië vluchtelingen gaat tegenhouden voordat ze de zee op kunnen gaan.

Ook de Tunesische president Kais Saïed wil af van de vele vluchtelingen die in zijn land stranden. Hij waarschuwde in februari voor deze migranten, die vooral uit Afrikaanse landen ten zuiden van de Sahara komen. Zij bedreigen volgens Saïed de Arabische en islamitische identiteit van Tunesië. Saïed vreest voor 'omvolking' van zijn land. Omvolking is een complottheorie die ontstond in extreemrechtse kringen. Zij vre-

ERIC VAN DER BURG WIL DAT TUNESIË VLUCHTELINGEN TEGENHOUDT, DIE NAAR EUROPA WILLEN. (BEELD: WIKIMEDIA COMMONS)

zen dat de 'oorspronkelijke' bevolking geleidelijk vervangen wordt door migranten. Saïed zei over de vluchtelingen in zijn land: 'Het geheime doel van de illegale immigratie is om Tunesië te beschouwen als een puur Afrikaans land,

dat geen banden heeft met de Arabische en islamitische naties.'

Van der Burg wil zo voorkomen dat migranten verdrinken tijdens hun gevaarlijke overtocht over de Middellandse Zee. In ruil daarvoor wil hij Tunesiërs studiebeurzen in

Ook Egyptische vluchtelingen steken over naar Europa

Onder de vluchtelingen die met bootjes de Middellandse Zee oversteken, bevinden zich veel Egyptenaren. In de eerste helft van 2022 was 20 procent van de bootmigranten van Egyptische afkomst.

‘We waren net sardines in een blik, de een op de ander’, vertelde Romany aan *Middle East Eye*. Hij had in Egypte een bedrijf, maar dat ging failliet. Hij koos ervoor om naar Libië te vluchten. Vanuit dat land stak hij in een gammal bootje over naar Europa. ‘Er was een moment dat de golven te hoog waren. Toen verloren mensen echt de hoop. Ze waren aan het bidden.’

De belangrijkste reden voor Egyptenaren om naar Europa te vluchten is armoede. Het land kampt met een hoge inflatie. De oorlog in Oekraïne maakte de situatie nog erger. Ook is Egypte door en door corrupt.

Een andere reden om te vluchten is de dreiging van geweld. Egypte heeft een autoritaire regering. Die onderdrukt de Moslimbroederschap met harde hand. Ook is Egypte in gevecht met aanhan-

gers van ISIS in de Sinaï. Die strijd heeft tot zo’n honderdduizend ontheemden geleid.

De Middellandse Zee is de dodelijkste migratieroute ter wereld. Sinds 2014 zijn er meer dan 24.000 mensen verdronken, toen zij probeerden naar Europa te vluchten. Migrantten moeten in Italië tien jaar wachten voordat ze in aanmerking komen om het Italiaanse staatsburgerschap aan te vragen. •

Gouda beveiligt

Vorige maand zijn de ruiten ingegooid van een moskee in Gouda. Die stad gaat daarom moskeeën beter beveiligen.

Op 9 februari vlogen er stenen door meerdere ruiten van moskee Nour in de binnenstad van Gouda. Ruiten aan zowel de voorzijde als de achterzijde van het gebouw gingen kapot. Dat meldt *AD Gouda*.

Het heeft er alle schijn van dat de dader bewust een moskee heeft uitgekozen, zegt Anouar Caouch. Hij is secretaris van moskee Nour. ‘Zo voelt het als je gebedshuis kapot wordt gemaakt. Bezoekers

maar

de Europa geven. Die studenten moeten dan wel beloven dat ze na hun studie teruggaan naar hun land. Het doel van de Nederlandse regering is om te zorgen dat er minder mensen asiel aanvragen in Nederland.' •

moskeeën

maken zich zorgen, dat is denk ik wel terecht.' De politie is bezig met een onderzoek naar het incident. De dader is echter nog niet in de kraag gevat. Naar aanleiding van het incident gaat de gemeente Gouda beter letten op de veiligheid van moskeeën. De besturen van de diverse moskeeën in de stad hebben daarmee ingestemd. 'Het doel is om de beveiliging van de gebouwen en het gevoel van veiligheid onder de bezoekers te vergroten', vertelt de stad. De centrumlinkse politieke partij PvdA had haar zorgen geuit over de veiligheid van moslims in Gouda.' •

Op deze pagina's brengt de Kanttekening nieuws in eenvoudig Nederlands, gevolgd door een interview met een nieuwe Nederlander. Zo willen we toegankelijk zijn voor mensen met een migratieachtergrond die de taal nog niet goed beheersen. •

Amsterdam gaat meer vluchtelingen opvangen

Er komen meer vluchtelingen in Amsterdam wonen. En zij zullen voor langere tijd blijven. Dat maakt wethouder Rutger Groot Wassink op 19 maart bekend, meldt de lokale nieuwszender AT5. Ook de 'asielboot', een tijdelijke noodopvang voor asielzoekers, zal langer blijven.

Groot Wassink gaat als wethouder over de vluchtelingenopvang. Hij verwacht een flinke toename van het aantal asielzoekers in Nederland. Daarom wil hij in stappen de opvang in Amsterdam uitbreiden. 'We spreken met het kabinet over de vraag wat er nodig is en voor hoeveel mensen.'

'Crisisnoodopvang is tijdelijk' vertelt Groot Wassink. Amsterdam worstelt al langere tijd met het opvangen van vluchtelingen. 'Wat we nodig hebben is dat alle gemeenten vluchtelingen gaan opvangen.' Het kabinet wil met zijn 'spreidingswet' gemeenten kunnen dwingen vluchtelingen op te vangen. Groot Wassink denkt echter

dat die wet er niet gaat komen. Daarom neemt hij nu zelf initiatief om de opvang uit te breiden. Amsterdam vangt ook vluchtelingen op een cruiseschip op. Deze 'asielboot' ligt sinds eind augustus 2022 in het Westelijk Havengebied. Na een jaar zouden de asielzoekers weer weg moeten uit deze boot. Groot Wassink vertelt nu echter dat de asielboot voor langere tijd gebruikt gaat worden. Groot Wassink wil voorkomen dat er ook dit jaar in Ter Apel weer vluchtelingen buiten slapen. 'Als dat weer dreigt te gebeuren, dan zullen wij als Amsterdam te hulp schieten.' •

Britse minister naar Rwanda om te praten over deportatie vluchtelingen

De Britse minister Suella Braverman was zaterdag in Rwanda. Ze sprak daar met de Rwandese president Paul Kagame. Groot-Brittannië hoopt asielzoekers te kunnen deporteren naar dit land.

Er is veel kritiek op de plannen van de Britse regering. Advocaten en activisten vinden dat Groot-Brittannië hiermee de mensenrechten schendt. Ook de Rwandese president ligt onder vuur, omdat hij steun geeft aan rebellen die in Congo aan het moorden en verkrachten zijn. De Britse regering wil tienduizenden asielzoekers naar Rwanda deporteren. In ruil daarvoor krijgt dat land in Oost-Afrika economische hulp. Het Britse parlement steunt dit idee, maar tegenstanders zijn naar de rechter gestapt. Ook de Verenigde Naties noemen de nieuwe Britse asielwet een 'duidelijke schending' van het internationaal recht. Daarom

zijn er nog altijd geen vluchtelingen naar Rwanda gestuurd. Een Koerdische vluchteling uit Iran verblijft sinds enige tijd in Groot-Brittannië. Hij vertelt aan *Middle East Eye* dat hij absoluut geen zin heeft om naar Rwanda te gaan: 'Als ik naar Rwanda wilde, zou ik naar Rwanda gaan. Ik weet de weg naar Rwanda.' Migratiedeskundige Zoe Gardner ziet het bezoek van minister Braverman als een publiciteitsstunt. Zij noemt het plan van de Britse regering 'wreed'. Het land vangt asielzoekers nu op in hotels en asielzoekerscentra. Ze moeten jarenlang wachten op de verwerking van hun asielaanvraag. In de tussentijd mogen ze niet werken. Gardner denkt dat er 'niet meer dan een handvol'

DE BRITSE MINISTER SUELLA BRAVERMAN
(BEELD: WIKIMEDIA COMMONS)

mensen naar Rwanda zullen worden gestuurd. Groot-Brittannië is een populaire bestemming voor veel asielzoekers. Ze maken de overtocht over het Kanaal in kleine bootjes. Daarbij verdrinken regelmatig mensen.' •

Nieuw in Nederland.

‘In Turkije voelde ik me niet

Elke maand gaat *de Kanttekening* in gesprek met vluchtelingen en statushouders in Nederland. Hoe zijn ze hier gekomen? En hoe hebben zij hun nieuwe leven in Nederland opgebouwd? Deze maand: Celal Aydin (41), die vlak na de mislukte coup poging in Turkije naar Nederland vluchtte. Hij werkt nu als administratief medewerker bij het ministerie van Financiën.

CELAL AYDIN IN DEVENTER.

veilig'

● SHAWINTALA BANWARIE

Toen zeven jaar geleden de mislukte coup poging in Turkije plaatsvond tegen de regering werd het leven van Celal Aydin (41) in één klap omgegooid. 'De regering had ineens een vrijbrief om iedereen die het niet met haar eens was op te sluiten of als een 'terrorist' te bestempelen', vertelt hij. 'Van de één op de andere dag had ik geen werk meer. Geen inkomen. Niemand wilde met ons werken. Ik en mijn gezin waren niet meer veilig in Turkije.'

Aydin is geboren in Bitlis, een dorpje in de bergen in het oosten van Turkije. 'We hadden een veld met druiven, tegen de helling. Als er geoogst was, mochten we mee omhoog om de manden op te halen. Maar al snel realiseerden mijn ouders zich dat we daar geen toekomst konden opbouwen en verhuisden we naar Manisa, een stad in het westen van het land. Hier groeide ik samen met mijn broers en zusjes verder op. Ik was altijd goed met cijfers, daarom wilde ik graag in de richting van accountancy afstuderen.'

Hij werkte in Turkije als inspecteur voor de regering en had een fijn gezin, met zijn vrouw en twee dochters. Na de staatsgreep zette de regering echter tienduizenden al dan niet vermeende tegenstanders van het regime gevangen. Ook verloren meer dan honderdvijftigduizend mensen hun baan. De situatie in het land was niet meer veilig voor Aydin. 'De regering zag mij als terrorist. Ook mijn vrouw werd ontslagen. We sliepen steeds ergens anders. Bij familie, bij vrienden. Ik heb bij mijn broer in het magazijn van zijn supermarkt gezeten. Ik bleef uit het zicht. De sfeer in het land was gespannen. Je wist niet wie je kon vertrouwen. Mijn dochter werd op school gepest. Ik zei in september 2019 tegen mijn vrouw: 'Zo kan het niet doorgaan. Er moet iets gebeuren'.

'We waren bang dat we geen toekomst meer hadden in Turkije. Het liefst wilde ik met mijn gezin vluchten naar een land waar we in vrijheid konden leven. Maar de vluchtroute via Griekenland is gevaarlijk. Er is een breed water tussen Turkije en Griekenland, daar moet je overheen. Bovendien zou het te veel geld kosten om met z'n allen te reizen. Daarom ging ik alleen, in de hoop later ook

mijn gezin te kunnen redden. Het deed mij pijn om ze achter te laten in Turkije, maar dit leek mij de beste keus.

Toen ik aankwam in Griekenland, ben ik meteen naar de politie gegaan. Ze zeiden: je kunt maximaal zes maanden blijven. Daarna moet je hier asiel aanvragen of naar een ander land gaan.' Vervolgens reisde Aydin via Spanje naar Nederland. Hier werd hij overgebracht naar het aanmeldcentrum in Ter Apel. Later woonde hij in azc's in Den Haag en Hoogeveen. Na ruim een jaar kreeg hij zijn verblijfsvergunning. 'Ik was heel blij, uiteindelijk kon ik mijn leven opbouwen.'

'Mijn jongste dochter was nog maar zo klein, ze herkende me niet meer'

Maar Aydin maakte zich zorgen om het lot van zijn gezin, dat nog in Turkije zat. Hij wilde dat zijn vrouw en kinderen ook naar Nederland zouden komen. 'Ik was nog steeds alleen. Ik had mijn twee dochters van tweeënhalve en negen jaar al heel lang niet gezien. Omdat mijn kinderen minderjarig waren, mochten ze niet reizen zonder hun moeder of een volwassene. Geen enkele luchtvaartmaatschappij stemde ermee in om mijn kinderen mee te nemen. Mijn vrouw kon destijds niet reizen omdat zij nog werd gezocht door de regering en daardoor een reisverbod had. Daarom wilden we een visum aanvragen voor mijn schoonmoeder, zodat zij de kinderen naar Nederland kon brengen. Maar de Nederlandse

ambassade in Ankara gaf geen visum af. Uiteindelijk kon ik met hulp van een goede vriend in België mijn kinderen naar Nederland laten brengen.'

'Vervolgens moest ik vijf maanden lang alleen voor de kinderen zorgen. Maar dat was een zware taak. Mijn jongste dochter was nog maar zo klein, ze herkende me niet meer. Wie is die man? Onze oudste was negen. Ze was als een kleine moeder voor haar zusje. Ze bracht haar naar bed, waste haar, zette haar in bad enzovoort. Heel, heel langzaam raakte mijn jongste dochter weer aan mij gewend. 'We moeten het samen doen', schoot het door me heen. 'Ik wil er altijd voor jullie zijn.'

Ondertussen was Aydin's vrouw via Georgië naar Nederland gevlucht. 'Toen heb ik alle documenten klaar gemaakt, Vluchtelingenwerk hielp ons daarbij, en daarna waren we als familie weer samen. Al met al duurde het tweeënhalf jaar. Toen mijn echtgenote eindelijk bij mij was, zag ik een gebroken vrouw. Na de coup heeft ze het psychisch heel zwaar gehad. Ze is verhoord door de politie, opgesloten in de cel. Ze heeft zo lang alles alleen moeten doen terwijl ik hier was. Financieel was het bijna niet op te brengen. Ze had continu stress.'

Toch vond hij de moed om zijn leven verder op te bouwen. 'In de zomer heb ik een stage gevolgd bij een accountancykantoor. De Nederlandse taal was een probleem, maar ik wilde mijn taalvaardigheid graag verbeteren, dus besloot ik samen met mijn vrouw cursussen te volgen. Sinds september werk ik op het ministerie van Financiën in Den Haag.'

Sinds Aydin met zijn gezin is herenigd en weer aan het werk is, begint hij zich eindelijk thuis te voelen. Hij glimlacht als hij het over mensen in ons land heeft. 'Nederlanders hebben mij goed behandeld. Ze zijn altijd beleefd. Ik heb goede contacten met mijn burens, met wie we soms in de avond samen eten. Ik ben heel dankbaar.' Aydin heeft niet veel contact met andere Turkse Nederlanders, maar wel met Turken die net als hij zijn gevlucht en die hij kent uit de asielzoekerscentra.

Hoe blij Aydin ook is in Nederland, het maakt hem verdrietig dat hij niet meer naar Turkije kan. Hij vreest er voor zijn veiligheid en die van zijn gezin. 'Ik houd van Turkije. Tegelijkertijd had ik daar een moeilijke tijd, zoals zoveel mensen die benadeeld zijn. We leefden in angst. En dat gevoel verdwijnt niet zomaar. Dat is een diepe pijn.' ●

Fel Brits debat over radicalisering.

DE BRITSE REGERING LIET DE CONSERVATIEVE JOURNALIST WILLIAM SHAWCROSS HET ANTIRADICALISERINGSPROGRAMMA PREVENT EVALUEREN (BEELD: YOUTUBE)

De Britten heroverwegen Prevent, het omstreden programma van de overheid ter bestrijding van radicalisering. De regering doet dat aan de hand van een recent verschenen rapport, geschreven door de conservatief William Shawcross. Dat roept verzet op onder moslims, die vrezen voor meer repressie en stigmatisering.

● REMCO VAN MULLIGEN EN
SHAWINTALA BANWARIE

Prevent is al jaren controversieel, schreef Tahir Abbas in februari in zijn column voor *de Kanttekening*. En hij zette vervolgens in enkele korte en scherpe punten zijn kritiek neer. Prevent houdt geen rekening met sociaaleconomische oorzaken van radicalisering. Ook

weegt het programma de effecten van Britse inmenging in de oorlogen in Afghanistan, Irak en Syrië niet mee.

Begin februari verscheen er een evaluatie van Prevent, geschreven door de schrijver en journalist William Shawcross, die er uitgesproken anti-islamitische denkbeelden op nahoudt. Zo heeft hij gezegd dat 'de islam een

van de grootste, meest angstaanjagende problemen van onze toekomst' is. Shawcross spreekt in zijn evaluatie vooral van een strijd tegen 'islamisme', een term die hij niet definieert, maar die hij associeert met terreurbewegingen als ISIS, Boko Haram en Al Qaeda. Ook stelt hij dat 'islamisten' hun wereldbeeld superieur achten en haat aanmoedigen jegens Joden, homo's en andersdenkende moslims. Prevent moet volgens hem beter gaan letten op de invloed van 'niet gewelddadig islamisme' als ideologie.

In reactie op de keuze van de Britse regering voor Shawcross als beoordelaar, besloten meer dan vijfhonderd islamitische organisaties de evaluatie van Pre-

‘Koude oorlog tegen moslims’

vent verder te boycotten. ‘De moslimgemeenschap voelt zich gecriminaliseerd’, vertelt universitair docent criminologie Rizwaan Shabir, die ook zelf te maken heeft gehad met discriminatie door het Britse veiligheidsapparaat, aan *Channel 4 News*.

Ook Abbas is kritisch over de evaluatie door Shawcross. Hij schaart zich achter critici die stellen dat de conservatieve journalist in zijn evaluatie ‘de moslimgemeenschap wegzet, door te suggereren dat moslims van nature geneigd zijn tot extremisme’. Het rapport-Shawcross zou bovendien bedoeld zijn om de aandacht af te leiden van een veel verontrustender fenomeen: de opkomst van extreemrechts. Daar moet volgens de evaluatie namelijk minder de focus op liggen.

De column van Tahir Abbas roept de vraag op: is het Prevent-programma een goed instrument ter bestrijding van radicalisering? Of is het vooral ineffectief en stigmatiserend voor moslims? We vragen het aan deskundigen Anas Mustapha van burgerrechtenorganisatie Cage en Charlotte Littlewood, research fellow bij de neoconservatieve denktank Henry Jackson Society.

‘Moslims steunen Prevent’

Littlewood heeft ruime ervaring met het tegengaan van extremisme in het Verenigd Koninkrijk. Ze werkte twee jaar bij Prevent en geldt als een deskundige als het om dit programma gaat. In grote lijnen is ze het eens met de evaluatie door Shawcross. Ook zij ziet in ‘islamisme’ de grootste dreiging en net als Shawcross gebruikt ze dat woord als paraplueterm voor zowel gewelddadig jihadisme, als afkeer van homoseksualiteit en van andere religies en liberale islamitische stromingen.

Volgens Littlewood is een programma tegen islamitisch extremisme hard nodig. ‘Op dit

moment is islamisme de grootste bedreiging in het Verenigd Koninkrijk. Tijdens mijn werk als expert in het tegengaan van extremisme heb ik zelf gezien hoe we hebben voorkomen dat jonge moslims naar Syrië reizen om zich bij ISIS aan te sluiten.’

Het probleem van extremisme is echter volgens Littlewood niet beperkt tot radicale moslims. ‘Ik zeg niet dat het Verenigd Koninkrijk geen probleem heeft met extreemrechts. Maar als we kijken naar criminelen die in de gevangenis zijn opgesloten, is het aantal islamisten veel groter dan

distisch: veertien aanslagen met islamitisch motief tegen elf met een ander motief.

Littlewood heeft enkele kanttekeningen bij Prevent, omdat dat programma volgens haar soms de bestrijding van extremisme bemoeilijkt. ‘Prevent wil dat leraren en gezondheidswerkers doorverwijzen wanneer ze iemand verdenken van radicalisering. Maar hoe kunnen we verwachten dat scholen en gezondheidswerkers de expertise hebben om extreme ideologieën herkennen? Dit is een enorme uitdaging voor de leerkrachten en medewerkers

discriminatie van moslims. Ze vindt echter dat Prevent geen moslims discrimineert. ‘Tijdens een onderzoek bleek dat 68 procent van de moslims in het Verenigd Koninkrijk zich ook zorgen maakt over opkomend islamisme. Bovendien steunt de meerderheid van de moslims de Prevent-strategie. Dit komt niet als een verrassing, aangezien islamisten vaak hun haat juist richten op moslims die de islam niet zo volgen als zij. Dit islamisme is een bedreiging voor de vrijheden van moslims. Daarom is voor de moslimgemeenschap islamisme een groter probleem dan islamofobie.’

‘Prevent pakt vaak ook rechtsextremisme aan’, vervolgt Littlewood. ‘Prevent heeft dus geenszins de bedoeling om moslims uit te sluiten of om moslims op een negatieve manier te portretteren, want het programma richt zich om beide vormen van radicalisering. En het is niet zo dat moslimverdachten alleen maar worden beoordeeld omdat ze een moslimnaam hebben, zoals tegenstanders zeggen. In plaats daarvan probeert Prevent zorgvuldig de ideologie van de verdachte te onderzoeken: als iemand een ideologie heeft die in de buurt komt van de islam en er is voldoende bewijs, dan houdt de politie deze verdachte aan.’

‘Shawcross overdrijft islamitische dreiging’

Burgerrechtenorganisatie Cage voert in Groot-Brittannië al jaren strijd tegen onrecht dat in haar ogen Britse moslims wordt aangedaan. De discussie over Prevent zet de zaak op scherp. Recent haalde minister van Binnenlandse Zaken Suella Braverman hard uit naar onder andere Cage, omdat het volgens haar een van de organisaties is die ‘consequent schadelijke en oneerlijke verhalen’ verspreiden en die moslims ‘demoniseren’ die meewerken aan programma’s als Prevent.

Anas Mustapha is hoofd publieke belangenbehartiging bij

‘Prevent vormt een enorme uitdaging voor de leerkrachten en medewerkers die het al zwaar genoeg hebben’

het aantal rechtsextremisten. Ook zijn er meer aanslagen door islamistische radicalen geweest. Dit betekent dat islamisme een probleem is dat speciale aandacht behoeft.’

Kijkend naar de aanslagen in Groot-Brittannië die sinds 2000 zijn aangemerkt als terroristisch, is het merendeel inderdaad jiha-

die het al zwaar genoeg hebben.’

Bovendien zijn volgens Littlewood veel mensen in het Verenigd Koninkrijk bang om hun mond open te doen wanneer ze geconfronteerd worden met islamitisch extremisme. ‘Ze zijn bang dat dit hun relatie met moslimorganisaties zal beïnvloeden en dat ze als racist of islamofob worden bestempeld. Een ander nadeel van Prevent is dat het wordt ingezet door lokale gemeenteraden die geen stemmen willen verliezen en daarom zeer terughoudend zijn in hun reactie op islamisme. De mensen die actief zijn in het programma van Prevent moeten worden opgeleid door onafhankelijke medewerkers die niet verbonden zijn aan een lokale raad.’

Rechtsextremisme

Littlewood begrijpt de bezorgdheid van Britse moslims, die vrezen dat Prevent leidt tot

CHARLOTTE LITTLEWOOD (BEELD: YOUTUBE)

Cage en schreef op de website van de organisatie een reплик op Bravermans beweringen. De toon van Cage is zeer kritisch, ook over mainstream islamitische organisaties in Groot-Brittannië. Zo bekritiseert de organisatie de Muslim Council of Britain, omdat die Prevent niet zou willen afschaffen, maar vooral aanpassen.

De kritiek die Cage levert op Prevent en het Shawcross-rapport, vertoont sterke overeenkomsten met wat Tahir Abbas schreef voor *de Kanttekening*. 'Allerlei organisaties, waaronder Amnesty International, hadden ernstige bezwaren tegen Prevent', vertelt Anas Mustapha. 'Daarom moest de regering een onafhankelijke evaluatie toezeggen, maar die is vanaf het begin controversieel. De regering wil hoe dan ook doorgaan met het programma.'

Over de keuze voor William Shawcross als rapporteur is Mustapha helder: 'Hij is een rechtse havik, die voor securisering en militarisme is. Van hem is bekend dat hij marteling – waterboarden – steunt. Hij heeft problematische opvattingen over de islam.'

'Onze conclusie is dat het Shawcross-rapport de invloed van neonazi's en extreemrechts bagatelliseert', stelt Mustapha naar aanleiding van Shawcross' advies om meer in te zetten op de bestrijding van 'islamisme' als ideologie. 'Het overdrijft bovendien de dreiging vanuit islamitische hoek. Shawcross vindt dat de structuur van Prevent veranderd moet worden. Op dit moment wil Prevent coöperatief zijn: een brug slaan tussen lokale overheden en gemeenschappen die in beeld zijn bij het programma. Shawcross zegt: dit is te slap. Hij somt enkele dingen op die moslims doen en die volgens hem problematisch zijn: campagnevoeren voor onderdrukte volkeren en aandacht vragen voor aanvallen op moslims in binnen- en buitenland.'

Volgens Mustapha wil Shawcross vooral dat Prevent strenger wordt. 'Het moet minder gaan

'Prevent zal meer ideologisch worden, waarbij moslims als groep gestigmatiseerd worden'

over deradicalisering en meer over surveillance. Wij hebben altijd gezegd dat Prevent een grote inbreuk doet op de vrijheid van mening en vereniging. Het feit dat Prevent ook extreemrechts monitort, maakt het nog niet tot een goed programma. Het blijft islamofobie. Sterker: de vooroordelen over de islam die achter het programma van Prevent liggen, zullen door extreemrechts gezien worden als een bevestiging van hun ideeën.'

'Extreemrechts beleid'

Hoe groot is het probleem van radicalisering onder Britse moslims? Over die vraag verschillen rechts en links stevig van mening. Mustapha denkt dat het meevalt: 'In het Verenigd Koninkrijk is het bijna onmogelijk om naar een moskee te gaan en daar iemand geweld of haat te horen preken. Volgens ons is 'radicalisering' een term die de overheid gebruikt om denkbeelden te bestrijden die zij niet goed vindt. Als het gaat om gewelddadige activiteiten, hebben we een meer dan adequaat functionerend politiesysteem.'

Cage presenteerde vorig jaar haar *Eight Point Plan*, een programma in acht punten voor een gezonde en veilige samenleving, zonder dat een speciaal veiligheidsbeleid nodig is. Het eerste punt is: schrap Prevent. Cage wil daarnaast onder andere de strijd aanbinden met de discriminerende ideeën achter het programma en dat de staat minder geobsedeerd is door veiligheid. Ook het buitenlands beleid en de

omgang met terreurdreiging moeten op de schop. Het plan kreeg steun van meer dan honderd academici en andere publieke figuren.

Mustapha ziet een negatieve trend in Europa: 'Extreemrechts groeit, moslims ervaren meer agressie op straat en wetten maken het steeds meer onmogelijk om in de openbare ruimte zichtbaar te zijn als moslim.'

In Groot-Brittannië lijkt de rust onder de nieuwe premier Rishi Sunak te zijn teruggekeerd. Mustapha vindt dat een vertekend beeld. 'Natuurlijk komt hij meer over als een staatsman dan het gekke buitenbeentje Boris Johnson. Maar het binnenlands beleid richting de islamitische minderheid is al sinds 2001 hetzelfde. De overheid kan tegenwoordig zonder reden iemands Britse nationaliteit afnemen. Staatsinstellingen – niet alleen inlichtingendiensten MI5 of de politie, maar ook de belastingdienst – hebben het wettelijk recht om overal in de samenleving spionnen te hebben.'

Ter illustratie verwijst hij naar de recente maatregelen die Sunaks regering nam om het aantal bootvluchtelingen dat vanuit Frankrijk aankomt, sterk te verminderen. 'Als je tot slaaf bent gemaakt door mensenhandelaars en in een boot naar het Verenigd Koninkrijk vlucht, mag je geen asiel aanvragen. Je mag ook niet instromen in het programma ter bestrijding van slavernij, omdat je illegaal bent binnengekomen. De meerderheid van de

mensenrechtenorganisaties concludeert: als het aankomt op rechten neigt het Britse beleid naar extreemrechts. Vooral sinds de Brexit.'

Komkommer

Het lijkt erop dat Prevent dus strenger zal worden, in navolging van Shawcross' aanbevelingen. Wat verwacht Anas Mustapha van de toekomst? 'Dat is lastig te zeggen', vindt hij. 'Prevent zal meer ideologisch worden, waarbij moslims als groep gestigmatiseerd worden. Het rapport van Shawcross benadrukt dat ook de 'ideologie' van de islam moet worden meegewogen. Prevent zal dus dieper duiken in wat moslims geloven, wat ze praktiseren. We zullen ongetwijfeld een piek zien in het aantal moslims dat naar Prevent wordt verwezen.'

Volgens Mustapha verwijzen de autoriteiten een islamitisch kind veel sneller naar Prevent dan een extreemrechts kind. Hij heeft diverse voorbeelden om dit te ondersteunen. 'Als een leerling zegt dat hij op internet spullen wil kopen om 'rasverraders' te bestrijden, dan kan hij naar Prevent verwezen worden. Die drempel is dus hoog, want dan gaat het al over het willen begaan van ernstige strafbare feiten.'

Bij moslims is dat anders, vervolgt Mustapha: 'Er is een voorbeeld bekend van een moslimkind dat het had over een 'cucumber', komkommer, terwijl de leraar het verstond als 'cooker bomb', een tot bom omgebouwde snelkookpan. De school concludeerde dat het kind zo'n bom in huis had. Een ander kind had een t-shirt aan waarop stond: 'Ik wil lijken op Abu Bakr'. Dat is een van eerste metgezellen van Mohammed. Ook dat kind is naar Prevent verwezen, want de docent dacht dat het vast om een terrorist moest gaan.'

Dan staat je naam al in een database voor geradicaliseerde mensen. Dus de drempel hiervoor ligt heel laag. Er is een koude oorlog gaande van de overheid tegen moslims. Het gaat om macht.' ●

LODY VAN DE KAMP

Rabbijn en publicist.

Woorden brengen vaak de oplossing

Het is een klasje met vijf leerlingen. Ze zijn veertien jaar oud. Vijf kinderen die het moeilijk hebben en daarom op deze speciale school zitten. Ik mag hen vertellen over die Tweede Wereldoorlog, over Anne Frank, over het Holocaust-verhaal van mijn eigen familie. Het gaat over Jodenhaat en vervolging. Ze luisteren aandachtig.

Midden in mijn verhaal spuw het knulletje dat recht tegenover mij zit volkomen onverwacht zijn gal. 'Ik haat homo's!' Niet zonder verbazing kijk ik hem aan. We hebben het over Joden. Hoe zou hij hier zo bij komen? 'Julius, jij haat? Jij haat mensen?' Julius herhaalt wat hij zojuist uitriep. Opnieuw klinkt er walging in zijn stem. 'Ik haat homo's!'. Mijn verhaal gaat niet verder over die oorlog. We hebben het nu over 'haten'. 'Haten betekent dat die ander er niet mag zijn.' Er worden wat voorbeelden gegeven van mensen die er niet zouden mogen zijn omdat ze gehaat worden. Julius kijkt nu verdrietig voor zich uit. Ongetwijfeld gaat het in zijn jonge hoofd over hoe hijzelf hier in Nederland terecht is gekomen. Hoe hij met zijn familie van huis en haard is verdreven, omdat zij zelf 'gehaat' werden.

Is zijn beleving van 'free Palestine' dezelfde als de mijne?

Ik ga verder met waar we gebleven waren in mijn verhaal. Hij blijft mij verdrietig aankijken. De bel klinkt. Julius blijft zitten. Met tranen in zijn mooie zwarte ogen kijkt hij mij verlegen aan. Met schorre stem klinkt het uit zijn mond. 'Ik haat geen homo's. Ik haat niemand. Iedereen mag er zijn. Nee, echt niet. Ik haat geen homo's.'

Woorden brengen vaak de oplossing.

De kerk en de synagoge stonden de afgelopen dagen in ons land even lijnrecht tegenover elkaar. Een reis vanuit de christelijke gemeenschap naar Israël en Palestina riep bij de bezoekers een associatie tussen de Holocaust en het lot van de Palestijnen op. Een associatie die binnen de Joodse gemeenschap veel beroering veroorzaakte. Er vielen harde woorden. Harde woorden die de kerk en

de synagoge niet nader tot elkaar brachten. Behalve dan, dat beiden inzagen dat we met deze woorden de vrede in het Midden-Oosten geen stap dichterbij gaan brengen.

Natuurlijk ben ik voor de leerlingen op scholen vaak een 'bezienswaardigheid'. Een jood, met keppeltje, baard, keurig in pak. Voor die knullen en die meiden ergens in het midden van ons land geen alledaags gezicht. 'Free Palestine! Free Palestine!' klinkt het uit de mond van een groepje van hen in de aula. 'Free Palestine!' Wat zullen we doen? Zullen we de jongens aanspreken? Mijn Marokkaans-Nederlandse collega en ik besluiten door te lopen.

We komen de klas in waar wij onze gastles gaan geven. Ook hier gaat mijn deel over die oorlog, over die Holocaust, over mijn familie-verhaal. Nog voor ik mijn mond

heb opengedaan klinkt het opnieuw, recht voor mij: 'Free Palestine!' Ik stap op de jongen op de tweede rij af, steek mijn hand uit. Ook hij steekt, wat schuchter, mij zijn hand toe. 'Ja, free Palestine! Maar dat kan ik niet alleen, dat kun jij niet alleen. Dat moeten we samen doen!' Onthutst kijkt hij mij aan. Hij grijpt mijn hand en knikt. Is zijn beleving van 'free Palestine' dezelfde als de mijne? Is de oplossing die hij in zijn hoofd heeft dezelfde als die ik voorsta? Dat doet er nu even niet toe. Hij luistert aandachtig naar mijn verhaal. Na afloop van de les schudt hij opnieuw mijn hand. 'Bedankt meneer.'

Woorden brengen vaak een oplossing.

Het waren pijnlijke dagen voor de christelijk-joodse verhoudingen in ons land, met de vrede van het Midden-Oosten als splijtzwam tussen ons in. Tussen de harde woorden is er inmiddels weer ruimte gekomen voor ook wijzere woorden. Woorden die ons niet tegenover elkaar plaatsen maar ons samen kunnen laten optrekken in dat verlangen naar vrede. Juist daar waar het zo hard nodig is. Tot zegen voor al diegenen die het daar in het Midden-Oosten nu zo moeilijk hebben. Het zijn woorden die ons nu weer dichtert tot elkaar brengen. ●

Aanklacht tegen Erdogan bij Intern

Marteling, ontvoering en andere mensenrechten-schendingen. Daaraan heeft de Turkse regering onder leiding van president Recep Tayyip Erdogan zich schuldig gemaakt, stelt de Belgische jurist Johan Vande Lanotte. Hij is de drijvende kracht achter het Turkije Tribunaal, dat begin maart een klacht indiende bij het Internationaal Strafhof in Den Haag.

● TAYFUN BALCIK

Het Turkije Tribunaal bestaat uit een gemêleerd gezelschap van internationale juristen en experts. Ze beschuldigen de regering van Erdogan van 'misdaden tegen de menselijkheid' gericht tegen Gülenisten, Koerden en linkse groeperingen. Er zijn 200.000 mensen getroffen door de daden van de regering van Erdogan. Dertienhonderd van hen werken mee aan deze aanklacht voor het ICC.

De bekendste zaken uit Gülenistische hoek zijn ontvoeringen van leerkrachten vanuit het buitenland naar Turkije. De Turkse regering houdt de Gülenbeweging verantwoordelijk voor de mislukte staatsgreep in 2016. De gevolgen voor aanhangers van die beweging zijn groot. Zo werd Orhan Inandi op 1 juni 2021 in Kirgizië ontvoerd en gefolterd. De Turkse staat ziet in hem de organisator van het scholennetwerk van de Gülenbeweging in Centraal-Anatolië. Ook Selahaddin Gülen is ontvoerd, gefolterd en 28 dagen later aan de pers in Turkije voorgesteld.

Een van de meer bekende zaken is de dood van Gökhan Acikollu nadat hij in de gevangenissen werd gefolterd. Doktersrapporten geven overduidelijk aan dat hij gefolterd werd en het Mensenrechtencomité van de VN heeft bevestigd dat de Turkse overheid in de fout ging.

Tegen Koerden en linkse groeperingen zijn wetteloze handelingen, zoals martelingen van de Turkse staat al jaren bekend. Het rapport van het Turkije Tribunaal noemt onder meer de opsluiting en aftuiging van de dorpsbewoners van Altinsu in 2017 en de marteling van de vermeende militant Ayten Öztürk genoemd.

'Er zijn veel burgers omgekomen', zei de gevluchte Koerdische journalist Meltem Oktay in 2021 in Geneve. 'Zoals Selamet Yesilmen, een huisvrouw, of Ahmet Sönmez, een man van 55 die helemaal is doorzeefd met kogels, alleen maar omdat hij zijn eigen voordeur opende in een conflictgebied.'

De initiatiefnemers van het Tribunaal willen dat het Hof de daders vervolgt. Daarbij noemen ze geen mensen bij naam. De aanklacht is gericht tegen functionarissen van het regime, politiek en bestuurlijk. De rechters van het ICC hebben zes maanden de tijd om na te gaan of ze tot vervolging kunnen overgaan of niet.

Het Turkije Tribunaal ontstond twee jaar geleden als een symbolisch tribunaal in Genève. *De Kanttekening* sprak destijds met Gülenistische en Koerdische slachtoffers van illegale opsluitingen en martelpraktijken. De gevluchte geschiedenisdocent Erhan Dogan vertelde toen over 'naakt betast worden bij de geslachtsdelen' en de strappado (een folterinstrument) die tot de ontwrichting van de schouders leidt. 'Ik dacht dat al mijn botten waren gebroken', zei hij toen tegen de rechters.

JOHAN VANDE LANOTTE LICHT DE AANKLACHT TOE DIE HET TURKIJE TRIBUNAAL INDIENT BIJ HET INTERNATIONAAL STRAFHOF. (BEELD: TAYFUN BALCIK)

De Kanttekening spreekt naar aanleiding van de aanklacht bij het ICC met de Belgische advocaat en emeritusprofessor Johan Vande Lanotte, voormalig vicepremier van België. De Turkse staat moet volgens Vande Lanotte terecht staan, 'niet alleen vanwege grove mensenrechtenschendingen', maar ook vanwege 'misdaden tegen de menselijkheid', zoals martelingen, ontvoeringen en illegale opsluiting. 'Dat gaat nog een stap verder.'

Wat wilt u met deze aanklacht bereiken?

'Turkije heeft het Statuut van Rome (de basis achter het ICC, red.) dan wel niet ondertekend, maar sommige van de misdaden die wij aan het Hof voorleggen zijn gepleegd in landen die dat wel hebben gedaan, zoals Zwitserland, Albanië, Moldavië en Roemenië. Dan is het Hof wel bevoegd. In het geval van ontvoeringen in bovengenoemde landen door de Turkse

geheime dienst mag het Hof juridisch gezien vervolgen. De ontvoeringen werden bijvoorbeeld uitgevoerd in Kenia, Cambodja en Albanië.

Iets vergelijkbaars is eerder gebeurd rond de deportatie van Rohingya's uit Myanmar. Deze islamitische bevolkingsgroep is vanaf 2011 naar Bangladesh verdreven. Myanmar erkent het Strafhof niet, maar Bangladesh wel. Een deel van de misdaden die in die aanklacht zijn opgenomen, vond plaats in Bangladesh, maar valt onder de verantwoordelijkheid van Myanmar. Daardoor vallen ze onder de jurisdictie van het Hof. Zoals ook de oorlogsdaden van Rusland, dat geen partij is in het ICC, in Oekraïne onder de jurisdictie van het Hof vallen.'

Zijn de Turkse wandaden in andere landen wel zwaar genoeg om het Internationaal Strafhof in te schakelen?

'Hier speelt de zogenoemde

Internationaal Strafhof

zwaarte-eis van het Hof. Dat is een beetje een technische discussie, maar de misdaden van het Turkse regime die wij aanhangig willen maken bij het Hof hebben betrekking op meer dan 200.000 personen wiens rechten willens en wetens werden geschonden. Dit allemaal in een context van

JOHAN VANDE LANOTTE (BEELD: WIKIMEDIA COMMONS)

bewuste minachting en schending van alle basisprincipes van de rechtsstaat door de Turkse regering. Meerdere besluiten van het Europees Hof van de Mensenrechten, maar ook van de eigen Turkse rechters, zijn aan de laars gelapt.

Het is een andere oorlog dan die van Rusland in Oekraïne, maar het Turkse regime voert wel degelijk een oorlog tegen iedereen die het als 'vijanden van de staat' beschouwd. Zo is twee jaar terug Orhan Inandi gewelddadig uit Kirgizië ontvoerd. Zijn arm was op drie plekken gebroken. Dit kan alleen in een systeem van complete straffeloosheid. Erdogan daagt het internationale rechtssysteem bewust uit. Hij is er zelfs trots op. Als we bovendien zouden aanvaarden dat deze 200.000 slachtoffers niet zwaar genoeg wegen, dan is dat een uitnodiging aan alle dictatoriale regimes om toch minstens zoveel slachtoffers te maken.'

Kan het feit dat Turkije in de Oekraïne-oorlog aan onze kant staat nog roet in het eten gooien voor het Turkije Tribunaal?

'Dit is het terrein van de politiek. En daar wil ik niet over spreken. Maar het zou in beginsel niets moeten uitmaken. Bij misdaden tegen de menselijkheid kijk je naar het strafrecht en niet naar politiek. Het ICC heeft al de kritiek gekregen te veel begrip te hebben voor westerse landen. Turkije is in dit geval een bondgenoot van het Westen. Hopelijk weerlegt het Hof deze kritiek nu.'

Ook de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en andere westerse landen hebben zich met de 'oorlog tegen terreur' jarenlang schuldig gemaakt aan ontvoering en marteling. Is dat waar het ICC te veel begrip voor heeft?

'Deze misdaden zouden in alle gevallen ontoelaatbaar moeten zijn. Dat is inderdaad de bekende kritiek op het Hof, dat het Westen buiten schot blijft. Die kritiek is terecht en we hopen dat deze situ-

atie wordt rechtgetrokken. Het zou totaal niet mogen uitmaken welke kleur de dader heeft.'

Hoe komt het dat u, als Belg, zich bezighoudt met de Turkije Tribunalen?

'Dat is enigszins toeval. In België is ons advocatenkantoor na de coup-poging in 2016 benaderd door Turken die last hebben van de lange arm van Erdogan. We zijn toen procedures opgestart. Die hebben ons weinig geholpen. Daarna hebben we het Turkije Tribunaal georganiseerd, om de publieke opinie te sensibiliseren over onder andere de martelpraktijken.'

Wie zijn het doelwit van de Turkse staat? Moeten journalisten die voor de Kanttekening werken zich ook zorgen maken?

'Het zijn met name mensen met een Turkse en Koerdische afkomst die worden bedreigd. Ook zijn er gevallen van fysiek geweld bekend in Duitsland (journalist Erk Acarer is aangevallen vanwege zijn kritische berichtgeving over Erdogan, red). Er is onvoldoende kennis over de angsten die potentiële slachtoffers moeten doorstaan. Eigenlijk moet iedere opponent van het Erdogan-regime zich zorgen maken.'

Neem het nieuws over de arts Sebnem Fincanci. Alleen omdat ze zei dat de Verenigde Naties onderzoek moesten doen naar het gebruik van gifgas door het Turkse leger tegen Koerdische militanten in Noord-Irak, moest ze drie maanden de gevangenis in.

'Het Turkse regime voert een oorlog tegen iedereen die het als vijand van de staat beschouwt'

Bijna iedereen die kritisch is op het regime kan van terrorisme beschuldigd worden. Onschuldige mensen kunnen plots doelwit zijn. Ook de manager van het hotel in Zwitserland waar het symbolische Turkije Tribunaal is gehouden werd door de Turkse ambassadeur gecontacteerd om ons van terrorisme te beschuldigen. Hij zou door ons welkomten te heten, 'terroristen' hebben gehuisvest voor een paar dagen. Wat een gotspe. Dit waren allemaal gewezen, onafhankelijke rechters.'

Een groot deel van de Turkse oppositie verwijt Gülenisten dat zij in het verleden samenwerkten met Erdogan en pas in verzet komen sinds ze zelf slachtoffer zijn van diens regime. Wat vindt u van die kritiek?

'Dat is twee jaar geleden met name door Koerden gezegd, die aanwezig waren bij het Turkije Tribunaal in Genève. Het was een terechte opmerking en dat mag gezegd worden. Maar dat is nog geen excuus voor wat mensen nu aangedaan wordt. We hebben het over folteringen, vermissingen, illegale opsluiting, seksuele misdrijven, alleen maar omdat mensen geassocieerd worden met de Gülenbeweging. Ook zonder aanklacht of het minste bewijs voor 'terrorisme'.'

Wat er in het verleden is gebeurd, kan dus geen vrijbrief zijn voor misdaden tegen menselijkheid. De rechtsstaat is er voor iedereen, niet voor de eigen politieke groep of etniciteit. En dat is ook waar ik naar kijk.' •

Interview.

‘Van zwarte historische figuren geloven in onze eigen kracht’

Wie kent de componist Joseph Bologne of de zakenvrouw Mary Seacole? En de beeldhouwster Edmonia Lewis of de kunstschilder Josef Nassy? Deze talentvolle Europeanen van kleur zijn bij het grote publiek weinig bekend. Zonde, vindt documentairemaker Orville Breeveld. Hij maakte over hen de tv-serie *Nieuwe Blik Terug*.

ORVILLE BREEVELD (BEELD: HET CONCERTGEBOUW/ MARIE-LOUISE HODGE)

leren we samenwerken en te

● EWOUT KLEI

‘O nze eerste aflevering werd erg positief ontvangen’, vertelt Breeveld trots. Hij wil, als de serie een succes wordt, een vervolg maken. ‘Ik heb een lijst gemaakt van tweeëntachtig zwarte historische personen, die het verschil wisten te maken. Natuurlijk kun je die niet allemaal in één serie proppen, daarom hoop ik op een tweede seizoen. Maar *first things first*, eerst kijken of deze afleveringen een succes worden.’

Het idee voor de serie ontstond tussen 2003 en 2015, toen Breeveld als muzikant op tournee door Europa was. ‘Vaak kreeg ik, als zwarte man, de vraag waar ik vandaan kom, terwijl ik mij ook Europeaan voelde. Ik vroeg mijn Europese vrienden of ze misschien iets wisten over zwarte historische personen uit hun stad of plek. En daar ging ik dan naartoe. Ik hield alle namen bij in een schriftje. Wetenschappers, kunstenaars, generaals, enzovoort. Ze hebben nooit de aandacht en erkenning kregen die ze verdienden. Daar wilde ik verandering in brengen.’

Acht jaar geleden pichtte Breeveld zijn idee voor een serie over vergeten zwarte historische figuren uit de Europese geschiedenis bij de NTR. ‘Ze vonden het reuze interessant, maar hadden geen budget voor alle tweeëntachtig. Toen we konden gaan filmen, brak de coronapandemie uit. Dus konden we pas eind 2021 verder. Het heeft erg lang geduurd allemaal, maar ik ben ontzettend dankbaar dat het is gelukt.’

De Black Lives Matter-beweging, die na de moord op de Afro-Amerikaanse George Floyd in mei 2020 een hoge vlucht nam, is niet van invloed geweest op de plannen. ‘We waren ver voor 2020 begonnen met alles’, zegt Breeveld. ‘Het is bovendien een Europees verhaal.’

Offers maken

Nieuwe Blik Terug is niet alleen voor zwarte mensen gemaakt, maar voor iedereen die in Europa leeft of werkt. De Amerikaans-Italiaanse beeldhouwster Edmonia Lewis (1844-1907) is een inspiratie voor iedereen in de kunsten, vindt Breeveld. ‘Ze werd als vrije vrouw geboren ten tijde van de slavernij in de Verenigde Staten. Ondanks haar Afro-Indi-

aanse achtergrond lukte het haar om bekendheid te verwerven en trok ze naar Rome.’

Alle hoofdpersonen in de documentaire zijn volgens Breeveld inspirerend: ‘De les die we leren, is dat je succes kan boeken als je bereid bent om offers te maken, jezelf te ontwikkelen. De mensen in onze documentaire hebben optimaal gebruik gemaakt van de kansen die er waren en schiepen kansen die er eerst niet waren. Ze legden zich niet neer bij de normen van die tijd.’

Een andere persoon die de aandacht trekt is Joseph Bologne (1745-1799), een achttiende-eeuwse componist, violist en dirigent uit Frankrijk, die van gemengde afkomst was. Zijn moeder was een totslaafgemaakte vrouw, zijn vader een plantage-eigenaar op Guade-

‘Deze mensen hebben nooit de aandacht en erkenning kregen die ze verdienden. Daar wilde ik verandering in brengen’

loupe, een eiland in het Caraïbisch gebied. Toen hij tien jaar oud was, bracht zijn vader hem naar Frankrijk.

Of denk aan Mary Seacole (1805-1881), een Britse verpleegkundige en zakenvrouw die actief was tijdens de Krimoorlog. Door haar ondernemingszin en achtergrond vergeleek men haar met Florence Nightingale. Zij komt uitgebreid aan bod in de documentaire, net als de Joods-Surinaamse kunstschilder Josef Nassy (1904-1976). Tot zijn werk behoren onder andere tweehonderd schilderijen en tekeningen, die hij maakte tijdens de drie jaar dat hij tijdens de Tweede Wereldoorlog in België gevangen zat.

Afro-Europees museum

Dit jaar herdenken we dat de slavernij in Suriname en op de voormalige Nederlandse Antillen honderdvijftig jaar geleden werd

afgeschaft. Orville Breeveld vertelt hij de aandacht voor de slavernij goed vindt, maar dat we hier niet in moeten blijven hangen. ‘De slavernij is niet de hele geschiedenis. Pijn is een onderdeel van onze historie, maar er is meer. Ik wil in mijn serie juist perspectief bieden, mensen inspireren.’

Breeveld bekent dat hij om die reden ook zijn twijfels heeft over een nationaal slavernijmuseum. ‘Er zou eigenlijk een Afro-Europees museum moeten komen, waar ook de slavernijgeschiedenis een onderdeel van is, want het mag niet de hoofdmoot zijn. Maar dat is mijn visie. Morgen moeten onze kinderen naar school, over een paar jaar moeten ze een baan zoeken. Ze moeten het beste uit zichzelf halen. Als er dan alleen aandacht is voor slavernij, pijn en slachtofferschap, dan helpt je dat niet verder. Je wil als kind gestimuleerd worden, optimaal gebruik maken van de kansen die er zijn. Je moet je focussen op het positieve, en daarin investeren. Het verleden moet inspireren, niet demotiveren.’

Breeveld noemt in dit verband de SWOT-analyse (waarbij je sterke en zwakke punten, kansen en risico's op een rij zet) die afkomstig is uit de psychologie. ‘Je kijkt naar *strengths*, *weaknesses*, *opportunities* en *threats*. Onze zwaktes en bedreigingen kennen wel al, laten we naar onze sterktes en kansen kijken. Onze focus moet vooruitgang zijn. Je moet uit bed stappen met het gevoel dat vandaag weer het verschil gaat maken: ‘Nu ga ik naar de Kamer van Koophandel om mijn nieuwe bedrijf in te schrijven, naar de universiteit om een opleiding te volgen, enzovoort’.

Ook vindt Breeveld het belangrijk dat mensen van kleur zich niet terugtrekken in een hoekje, maar samenwerking zoeken met anderen. ‘Onze samenleving is erg gepolariseerd. Sommige mensen geloven dat nog meer polarisatie, en je terugtrekken in je eigen bubbel met gelijkgezinden, de oplossing is. Maar dat is niet zo. Samenwerken is de sleutel tot succes. Dat laten die zwarte historische figuren ook zien. Ze geloofden in hun eigen kracht, maar zochten ook naar samenwerkingspartners om verder te komen.’

Het gaat, zo besluit Breeveld, om een ander perspectief. ‘De kunst is: welke bril zet je op? Die van pijn en misère? Of die van inspiratie? De geschiedenis van de slavernij ontnemt onze blik. Natuurlijk moeten we dat verhaal vertellen, maar er zijn urgentere verhalen.’ ●

Nieuwe Blik Terug is terug te zien via NPO Start.

‘Koerdische HDP-partij zal Kilic tegen Erdogan’

Turkije worstelt met de nasleep van de aardbevingsramp, maar intussen staan er ook verkiezingen voor de deur. ‘De kans is groot dat die verkiezingen niet eerlijk zullen zijn’, stelt politicus Ömer Faruk Gergerlioglu. Hij is parlementariër voor de linkse oppositiepartij HDP.

● TAYFUN BALCIK

De aardbeving van februari heeft in Turkije en Syrië aan tienduizenden mensen het leven gekost. De gevolgen voor de overlevenden en nabestaanden zijn desastreus. Ze zijn bijna alles kwijt en moeten getraumatiseerd weer opkrabbelen.

Hoe zit het met de politieke gevolgen van deze vernietigende aardbeving? Krijgen de huidige machthebbers van Turkije, zoals president Recep Tayyip Erdogan en diens AKP, de rekening gepresenteerd? Of gaat alles op de oude voet verder?

De Kanttekening bespreekt het met parlementariër Ömer Faruk Gergerlioglu van de pro-Koerdische HDP. Zijn partij zit in de oppositie, maar

maakt geen deel uit van het blok van zes oppositiepartijen dat Kemal Kilicdaroglu koos als presidentskandidaat tegenover Erdogan. Hij is niet optimistisch over de kansen op politieke verandering in Turkije.

Heeft de aardbeving ook Ankara op zijn grondvesten doen schudden?

‘Ik denk dat er geen grote politieke verandering in Turkije zal zijn na de aardbeving. De meerderheid van de bevolking beschouwt natuurrampen en de gevolgen daarvan als onderdeel van het ‘lot’ en ‘dat er niks aan te doen was’. Erdogan weet dit en gebruikt die term dan ook geregeld. Maar er zijn willens en wetens grote onrechtmatigheden gepleegd. Die zijn nu in het nieuws en kunnen Erdogan misschien stemmen kosten, maar het electorale verlies zal beperkt zijn. Zo ging het ook na de aardbeving uit 1999 in Gölcük. Toen

waren er ook mensen die solidair waren met hun medemens, maar daarna draaide het weer om geld en eigenbelang, zoals vanouds. Nu zijn mensen vanwege de aardbeving weer voor enige tijd alert en hebben kritiek op de machthebbers. Maar op de keper beschouwd, en gezien de enorme ravage, is die kritiek niet zo groot.

Erdogan zal met sociale hulpacties die hij nu aanbiedt, zijn falen proberen goed te maken. Hij is een ervaren politicus. Hij treft talloze voorbereidingen om met inzet van de buitenlandse donaties de aardbevingslachtoffers een hart onder de riem te steken. Zo heeft hij de verkiezingen ook definitief naar 14 mei vervroegd. Hij wil met snelheid en hulp de kiezer weer voor zich winnen. Een andere stap om het volk weer voor zich te winnen is de nieuwe omstreden pensioenregeling. Hierdoor kunnen twee miljoen

Turken direct en ongeveer zes miljoen Turken binnen een paar jaar met pensioen gaan. Dit zal veel kosten met zich meebrengen voor de staat. Toch deelt Erdogan deze cadeautjes uit om kiezers te paaien.’

Kemal Kilicdaroglu van de CHP, de grootste oppositiepartij van Turkije, was vlak na de aardbeving samen met Pervin Buldan, plaatsvervangend voorzitter van de HDP, op bezoek in Diyarbakir. Heeft de aardbeving de houding van de oppositiepartijen, verenigd in de ‘Tafel van Zes’, tegenover de HDP veranderd?

‘De visie van de Tafel van Zes op de HDP blijft ongewijzigd. Ze willen zich niet al te veel bemoeien met de Koerdische kwestie.’

Afgelopen weekend was er crisis bij de Tafel van Zes: een van de partijen liep weg, om later toch weer terug te keren. In een poging het blok te lijmen zijn de burgeoismeesters van Istanbul en Ankara nu kandidaten voor het vicepresidentschap onder Kilicdaroglu. Verandert dit alles nog iets aan de houding van de HDP tegenover de Tafel van Zes?

‘Nee, dat lijkt er niet op. De HDP zal hoogstwaarschijnlijk niet met een eigen kandidaat komen en Kilicdaroglu volledig steunen. Er komt nog een verklaring hierover van het partijbestuur, maar zo waait de wind in de partij. De Tafel van Zes heeft een belangrijke crisis doorgeemaakt. Meral Aksener van de Goede Partij liep dit weekend weg, maar moest uit wanhoop en na druk van buitenaf weer terugkeren. Ze heeft hiermee niet veel gewonnen. Ik geloof er namelijk niet echt in dat Imamoglu en Yavas later vicepresidenten zullen worden. Dit is slechts

ÖMER FARUK GERGERLIOĞLU (BEELD: YOUTUBE)

daroglu steunen in zijn strijd

**‘Hulpgeld is niet in goede handen.
Het is onmogelijk om de Erdogan-
regering te vertrouwen’**

een formule om Aksener over de streep te halen. Want het burgemeesterschap is in Turkije een veel populairdere positie dan het vice-presidentschap. Dus ze zullen liever voor het burgemeesterschap kiezen.’

Is de Tafel van Zes sterker of zwakker uit deze crisis gekomen?

‘De Tafel van Zes heeft een vertrouwensbreuk meegemaakt. Ze hebben zich kunnen hergroeperen, maar bij de minste of geringste crisis zal deze vertrouwensbreuk nog weer sterker opspelen. Het lijkt er nu even op dat ze sterker zijn, maar dat moeten we maar afwachten. Dit akkoord is na intensieve discussies en ruzies tot stand gekomen. Hoe het verder zal lopen is een vraagteken. Erdogan heeft enorme machtsmiddelen. Hij controleert de staat en coördineert de hulp aan de slachtoffers van de aardbeving. De oppositie gaat de verkiezingen in met een achterstand.’

Ook grote Turkse voetbalclubs protesteren. ‘Treed af, regering’ werd er gescandeerd bij Fenerbahçe en Besiktas. Gelijk daarop kwam de regering met toeschouwersverboden. Zijn ze bang geworden?

‘De regering bekijkt bijna alles vanuit het oogpunt van de veiligheid. Ze kijken niet naar mensenrechten. Ze drukken alle maatschappelijke kritiek de kop in, die een gevaar kan vormen tegen hun macht. Zo zijn er journalisten en influencers met kritiek op de regering, die gelijk van

hun bed gelicht werden.

De regering ziet kritiek vanuit de Turkse samenleving, zoals kritische toeschouwers in stadions, bij demonstraties en tijdens persconferenties van de oppositie, als ‘schadelijk voor de staat’. Ze vaardigt daar drastische maatregelen tegen uit. Zo ging de regering na de slogan ‘Treed af, regering’ van Besiktas en Fenerbahçe gelijk over tot bestraffen (de clubs mochten geen toeschouwers meer ontvangen in hun stadions, red.).

Voetbalclubs die de regering juist steunen, kregen de opdracht om dat uit te spreken. Overigens heeft het Hof het stadionverbod opgeheven, nadat Fenerbahçe beroep aantekende. Fener-toeschouwers kunnen nu dus wel aanwezig zijn. Maar deze ontwikkelingen laten zien dat de regering protesten, die het regime mogelijk aan het wankelen kunnen brengen, niet tolereert.’

Ik heb gehoord dat de regering nu ook pro-regeringssprekkoren zal organiseren.

‘Dat is heel goed mogelijk. De machthebbers hebben baat bij zulke polarisering, ze houden daarvan. Het is een mentaliteit van: als je kritiek hebt op mij, dan zal ik daar met overtreffende trap en duizend keer harder op antwoorden. Over die macht beschikt de regering. En dit zal het regime geen windeieren leggen, omdat er een conservatief-nationalistische meerderheid is in Turkije.

Aan de andere kant zien we dat

de oppositie tegen de regering toeneemt. Dit gebeurt ook binnen conservatieve gemeenschappen. Daar is eveneens sprake van een zekere afbrokkeling van steun aan de regering. Dat ongenoegen is niet al te groot, maar het is zeker niet zo dat alle conservatieven de AKP steunen.’

Kiest de oppositie bewust een gematigde toon, uit angst dat vooral Erdogan zal profiteren van polarisatie?

‘Ik denk dat alleen Kılıçdaroglu hier een beetje rekening mee houdt. De andere oppositieleiders hebben niet echt een boodschap aan gematigheid.’

In het Westen was er veel solidariteit met Turkije na de aardbeving. Zo is er in Nederland op één dag 110 miljoen euro opgehaald. Maar er zijn ook veel vragen over die opgehaalde steun. Verdwijnt al het geld niet in de zakken van Erdogan?

‘Helaas kunnen we niet zeggen dat dit geld in goede handen is. Het is onmogelijk om de Erdogan-regering te vertrouwen. Toen wij na de aardbeving hulp aan het inzamelen waren, reageerden veel mensen terughoudend. ‘Als het naar hulporganisaties als Kızılay of Afad gaat, willen we niet geven’, zeiden ze, omdat ze deze overheidsinstanties niet vertrouwen. Erdogan kan alle internationale hulp op de een of andere manier gebruiken om zijn eigen machtspositie te versterken. Hij is totaal niet te vertrouwen. Dat staat vast.’

Het is nu zeker dat op 14 mei de verkiezingen worden gehouden. Maar zullen die wel eerlijk verlopen?

‘De kans is heel groot dat de verkiezingen niet eerlijk zullen zijn. Zo is in elf steden de noodtoestand van kracht. Dan heb je het direct over de allesoverheersende dominantie van de staat in die gebieden. Dat

betekent wetteloosheid en rechteloosheid.

In de rest van Turkije gold zes jaar lang de noodtoestand (na de coup poging in 2016, red.). De gevolgen daarvan zijn nog voelbaar. Die noodtoestand is zogenaamd in 2022 geëindigd, maar wij denken dat deze de facto nog voortduurt.

De regering lijkt geneigd om de noodtoestand met drie maanden te verlengen, in het bijzonder in die getroffen gebieden waar het niet zeker is of de huidige regering er voldoende stemmen wint. We weten niet wat voor trucjes uit de doos zullen worden getoverd in die gebieden. Daar maken we ons wel zorgen over.

Ook over de veiligheid rond de verkiezingen zijn we bezorgd. Bijvoorbeeld als Erdogan de verkiezingen verliest. Er zijn vermoedens dat de president dan via paramilitaire groepen interventies zal plegen. Na de coup poging deelde de regering wapens uit aan groepen (militaire privébedrijven, red.) die aan Erdogan gelieerd zijn.’

Maar de stemmen worden toch ook geteld door delegaties van andere politieke partijen dan de AKP. Hoe kunnen de verkiezingen dan toch oneerlijk verlopen?

‘Dat klopt, maar de verkiezingsraden kunnen met stemmen knoeien. In Turkije is dit jarenlang gebeurd. Ook kunnen de politie of het leger op de verkiezingsdag invallen doen in gebieden waar de noodtoestand geldt of in Koerdische gebieden. Ook kunnen AKP-aanhangers, die gemachtigd zijn om te stemmen voor een ander, voor die persoon AKP stemmen in plaats van de partij waarvoor hij of zij wilde gaan stemmen. Zulke trucjes komen we vaak tegen. Daarnaast worden niet op alle plekken in Turkije de stemmen geteld, omdat de regering daar een veiligheidsrisico heeft afgekondigd. Dat alles bij elkaar kan leiden tot een oneerlijk verkiezingsresultaat.’ ●

Migrantenvrouwen vertellen in in Nederland

SOULAIMA EL KHALDI (BEELD: YOUTUBE)

Hoe is het om als migrantenmeisje op te groeien in Nederland? Daarover verscheen vijftientwintig jaar geleden de documentaire-serie *Girls Girls Girls*. Regisseur Soulaïma El Khaldi maakte dit jaar een vervolg. Daarin blikken dezelfde vrouwen – die nu begin vijftig zijn – terug.

● MARISKA JANSEN

Als tiener zag Soulaïma El Khaldi (43) de oorspronkelijke documentaire *Girls Girls Girls*. Daarin vertelde een groep vrouwen van in de twintig, allemaal met een migratieachtergrond, over hun leven. De docu ging over de problemen die ze tegenkwamen en het voortdurende schipperen tussen de cultuur van thuis en die van de buitenwereld.

Thuis op de bank maakte deze serie grote indruk op El Khaldi, die zelf een Marokkaanse achtergrond heeft. 'Vrouwen van kleur die de ruimte op tv kregen voor

hun wereldbeeld, dat had ik nooit eerder gezien. Ze vertelden over hun opvoeding en de invloed daarvan op keuzes. Over ambities en relaties, de ervaringen op kantoor.'

Vijftientwintig jaar later maakte El Khaldi, inmiddels uitgegroeid tot een succesvolle tv-maker, een vervolg. Ze zocht vier van de vrouwen uit de originele serie op en vroeg hen om terug te kijken op hun leven. Hoe was het om volwassen te worden in Nederland?

In de nieuwe afleveringen interviewt El Khaldi voormalig PvdA-gemeenteraadslid Amma Asante, oud-advocaat Gülsen Alkan, theaterprogrammeur Marjorie Boston en voormalig politieagent Inge Verton. El Khaldi: 'Veel wil ik er niet over

verklappen, je moet zelf gaan kijken. Maar de diversiteit van deze vrouwen en de terugblik op hun leven, maken de serie uniek. Het geeft een mooi gelaagd beeld van wat je meemaakt als vrouw van kleur in Nederland.'

Waarom maakte de serie destijds zoveel indruk op je? Herkende jij jezelf in de vrouwen?

'Ja, absoluut. Het was een verademing. Ze waren zo'n tien jaar ouder dan ik, in de jaren zeventig geboren en dus van een andere generatie, maar ik herkende zoveel. De micro-agressie vanuit de samenleving. Ik maakte het ook mee maar kon mijn vinger er niet op leggen. Toen ik ze erover hoorde vertellen, dacht ik: 'Zie je wel, ik ben niet gek.' Het is gewoon

vervelend om de hele tijd te horen waar je echt vandaan komt en dat je zo goed Nederlands spreekt. En zij vonden het ook verwarrend. De verwachtingen van je ouders en die van de maatschappij en hoe in de media over je afkomst wordt gesproken. Alle dingen waar ik als meisje van kleur ook tegenaan liep, zaten in de documentaire.'

Wat zijn verwachtingen die ouders kunnen hebben?

'In de Marokkaanse gemeenschap: dat je een man vindt en gaat trouwen. Of dat je een keurig meisje bent of succesvol wordt en het heel goed doet op school. Een verschil tussen wit en gekleurd Nederland is een migratieverhaal. De migratie die je familie heeft meegemaakt, kan zwaar op je schouders liggen. Je weet dat er opofferingen zijn geweest. Ouders of grootouders hebben een hele wereld achter zich gelaten voor een beter leven hier. Dat geldt voor vluchtelingen en gastarbeiders. En ook voor Antillianen en Surinamers, zij voelden zich wellicht meer verbonden met Nederland, maar zij zijn ook uit hun vertrouwde omgeving weggetrokken. Witte Nederlanders dragen deze last of tweede cultuur niet met zich mee.'

Stel, je voelt die last, wat betekent dat dan als meisje?

'Een van de vrouwen die we opnieuw hebben opgezocht is Gülsen Alkan. Ze komt uit een traditioneel Turks gastarbeidersgezin. In de oude serie vertelde ze over de verwachtingen van haar ouders. Dus niet heel liberaal of vrijgevochten zijn, dat hoort niet bij een islamitisch meisje. Dat zijn verwachtingen waartegen je thuis moet vechten, maar ze wilde haar ouders ook niet teleurstellen en gaat schipperen. Tegelijkertijd vindt de buitenwereld dat je niet liberaal genoeg bent. Je kunt het niet goed doen, je verliest het altijd.'

Girls Girls Girls over opgroeien

Heb jij dat zelf ook ervaren?

'Op een andere manier. Ik kom uit een eenoudergezin, mijn moeder was al vroeg gescheiden. Dat was in de Marokkaanse gemeenschap toen nog helemaal niet gangbaar. We stonden daardoor een beetje buiten de gemeenschap. Maar ik kende die gespletenheid ook.

De Marokkaanse gemeenschap verwacht een keurig meisje dat niet te laat thuis is en, nog liever, thuis blijft. De Nederlandse maatschappij verwacht dat je precies doet wat jij wilt en niet te veel rekening houdt met je ouders. Want als je achttien bent, dan ben je volwassen. Dat is in veel andere gemeenschappen niet zo. Dan blijf je nog heel lang kind van je ouders en dan houd je rekening met hen. De wij-cultuur versus de ik-cultuur.

Nu, een paar stappen verder in de tijd: wat vertellen die vrouwen nu, anno 2023?

'Ze zijn nu allemaal rond de vijftig en hebben verschillende carrières doorlopen. Ze zijn geen vriendinnen van elkaar, maar trekken in grote lijnen dezelfde conclusie. Ze vinden dat ze te veel tijd hebben verspild aan het uitleggen aan de buitenwereld van hoe het zit in hun cultuur. Ze wilden begrip kweken en zochten toenadering, tot collega's die vaak ook wit waren, soms zelfs tot de media.

Ze dachten: 'Als ik mijn witte collega's maar dit uitleg over moslims, of dat over zwarte mensen of zwarte piet, dan komt er vanzelf een moment dat ze mij begrijpen. Maar dat moment kwam nooit.'

Dat is een pessimistische uitkomst.

'Dat is maar hoe je het bekijkt. Ik vond het een opluchting. Ze bedoelen niet dat ze geen antwoord meer willen geven op vragen over hun afkomst, maar ze verlangen niet meer naar accepta-

'Het is zonde om je energie te verspillen aan mensen die jou niet kunnen of willen begrijpen'

tie. Ze willen zich niet meer verdigen. Dat biedt ruimte. Alle energie die je steekt in anderen overtuigen, die steek je dan niet in jezelf.'

Moesten ze ook binnen hun eigen gemeenschap overtuigen?

'Ja sommigen wel. Maar het is een rekensom. Je leven is in Nederland, je zit op school en je werkt in Nederland, dat neemt een groot deel van je leven in beslag. Binnen je gemeenschap moet je soms ook overtuigen en keuzes uitleggen, maar die wereld is niet zo groot.'

Zijn ze verdrietig dat er nog steeds geen begrip is?

'Nee, ze zijn ouder geworden en hun naïviteit kwijt. Ze hebben een fase gehad waarbij ze de wereld wilden verbeteren, maar daar zijn ze wel overheen. Dat is niet verdrietig, maar realistisch. Dat geeft heel veel ruimte aan de jongere generaties.

Het mooie van de serie is dat ook hun dochters meedoen, tieners en twintigers. Wij waren eenlingen, die het opnamen tegen de wereld. Maar door sociale media hebben ze platforms, en veel meer kennis over deze onderwerpen dan hun moeders hadden. Dat geeft ze moed, want ze staan er niet alleen voor. Het is heel moeilijk om alles in je eentje te moeten aankaarten. De generatie van hun moeders streed tegen het beeld wat Nederland van zichzelf had; hier is geen racisme, wij zijn zo tolerant. Nederland is een

mooi land. Begrijp mij niet verkeerd. Ik zou nergens anders willen wonen, maar dat betekent niet dat er geen werk meer te verzetten is.'

Hebben de vrouwen bereikt wat ze wilden bereiken?

'Nee dat denk ik niet. Ze hebben hun verwachtingen bijgesteld in de loop der jaren. Het was soms trekken aan een dood paard. Amma Asante zat lang bij de PvdA. Ze had daar verwachtingen van, een socialistische partij met begrip voor iedereen. Maar ook daar zeiden ze: 'Niet zoveel over racisme praten, dat verkleint je kansen.'

Gülşen Alkan was advocaat op een wit kantoor. Ze kreeg veel vragen naar haar hoofd geslingerd, vaak hele persoonlijke vragen: 'Mag je wel dit? Mag je wel een vriendje?' Die vragen zouden ze andersom nooit beantwoorden. Het heeft iets verhevens. Vroeger gaf je daar dan heel netjes antwoord op. Maar op een gegeven ontdek je dat het geen oprechte interesse is, maar een beetje koekeleeren bij de ander.'

Is ze daarom geen advocaat meer?

'Dat kwam door een combinatie van factoren. Maar deze sfeer heeft hier wel aan bijgedragen. Het is heel vermoeiend om in je eentje in zo'n omgeving te zijn. Er was geen 'safe space', zoals we dat nu noemen.

Een andere vrouw Inge Ver-

ton, was politieagent en is nu masseuse. Ze heeft een Antillaanse moeder en een Nederlandse vader. Ze houdt zich niet meer bezig met racisme omdat ze dat niet meer toelaat, zegt ze. Ze kijkt naar systemen. Het is niet oké hoe wij de wereld inrichten. Het gaat haar om het grotere plaatje.

Dan is er nog theatermaakster Marjorie Boston. Haar toneelstukken gingen vijftientig jaar geleden al over dit soort onderwerpen. Ze was een van de eersten die dit deed. Zij loopt aan tegen institutioneel racisme. Wie bepaalt bijvoorbeeld welke toneelstukken geld krijgen? Er is een mooie scène in mijn serie, waarin ze in gesprek gaat met de Amsterdamse wethouder van cultuur, Touria Meliani. Wat is kunst? Wie bepaalt wat kunst is? De witte blik bepaalt wat kunst is. De 'urban culture' waar Boston voor staat is ook Nederlandse cultuur geworden, maar wordt nog gezien als sub-cultuurtje binnen de podiumkunsten.'

Wat heb jij geleerd van deze vrouwen?

'Dat je niet bezig moet zijn met de buitenwereld overtuigen, maar juist gelijkgestemden moet zoeken of mensen die voor jou openstaan. Het is zonde om je energie te verspillen aan mensen die jou niet kunnen of willen begrijpen. Het is niet de doelstelling om door anderen geaccepteerd te worden. Dat klinkt nu vanzelfsprekend maar het is lang belangrijk geweest.

Integratie was vroeger het sleutelwoord. Je moest erbij horen. En dat moest volgens Nederlandse maatstaven. Terwijl je er ook bij hoort als je je gewoon met jezelf bezighoudt, als je gewoon jezelf wilt zijn.' •

Vanaf 3 juli wordt Girls Girls Girls uitgezonden op de NPO. De serie is online al te zien via NPO Start.

Iraanse filmmakers geven de op

De Berlinale stond in maart uitgebreid stil bij Iran. Het tiendaagse filmfestival heeft een invloedrijke stem in de culturele wereld.

De organisatie schaarde zich achter de Iraanse demonstranten. Diverse films en evenementen waren gewijd aan Iran en aan Iraanse filmmakers.

● FRÉDÉRIQUE SURSOCK

‘Het is heel symbolisch om in Berlijn te zijn’, vertelt Golsifteh Farahani, een Iraans-Franse actrice. ‘Berlijn heeft letterlijk de muur opengebroken naar gelijkheid en vrijheid. In een dictatuur als Iran is kunst essentieel, het is als zuurstof. Maar door kunst te maken en een kunstenaar te zijn, breng je je bestaan in gevaar.’

Tijdens de Berlinale zijn Iraanse, Koerdische en Afghaanse filmmakers samengekomen voor een paneldiscussie. Welke rol spelen films bij de huidige Iraanse gebeurtenissen? Alle deelnemers zijn het erover eens: films zijn van groot belang voor de zichtbaarheid van de protestbeweging. Er moet constante aandacht uitgaan naar de Iraanse demonstranten. Want: uit het oog, uit het hart. Aan het einde van de paneldiscussie staan alle toeschouwers op en scanderen ze: ‘*Jin, jîyan, azadî*’. Vrouw, leven, vrijheid, de Koerdische leus die tijdens straatprotesten tegen het Iraanse regime klinkt.

Panahi

In Iran wordt elke creatieve uiting gecontroleerd door het regime. Films moeten voldoen aan strikte richtlijnen. Wijk je af van de voorschriften, dan heeft dat consequenties voor alle betrokkenen. Dat was het geval bij de alom bejubelde thriller *Holy Spider*, die vorig jaar verscheen. Daarin komt prostitutie voor en ook zijn er vrouwen zonder hoofddoek te zien, wat in Iran verboden is. Na de release kwamen

twee crewleden niet meer aan het werk en kan één van de acteurs niet meer terugkeren naar Iran.

‘We zijn geen activisten of politici’, vertelt actrice Zar Amir-Ebrahimi, hoofdrolspeler in de film tijdens de paneldiscussie. ‘Maar het maken van dit soort films is een belangrijke daad voor een filmmaker of acteur.’ Amir-Ebrahimi kreeg de hoofdrol nadat een andere actrice besloot ervan af te zien, uit angst voor represailles.

Een bekend slachtoffer van het Iraanse regime is de filmmaker Jafar Panahi. De Berlinale eerde hem met een Gouden Beer voor zijn film *Taxi* in Berlijn. Het prestigieuze Franse Filmfestival van Cannes gaf hem de prijs voor het beste scenario voor de film *3 Faces*. In 2010 veroordeelde Iran de beroemde filmmaker tot zes jaar gevangenisstraf. Ook mocht hij twintig jaar geen films meer maken. Door creatieve oplossingen wist hij zijn gevangenisstraf te omzeilen. Afgelopen zomer werd hij in Iran gearresteerd. Panahi moest in de gevangenis in Teheran alsnog zijn veroordeling uit 2010 uitzitten.

Dunne lijn

Iran is een land met een rijke filmtraditie, die lof oogst in Cannes en Berlijn en ook bij de Oscar-uitreikingen in Hollywood. Bekende Iraanse films zijn *Persepolis*, *Taste of Cherry*, *Two Women*, *The Salesman* en *A Separation*, die een Oscar won in 2012.

De aandacht die de Berlinale dit jaar aan Iran besteedt is welkom. Producent Farzad Pak vertelt dat in Iran vakbonden en veel culturele instellingen verboden zijn. Een film zoals *There is No Evil*, die hij coproduceerde, werpt licht op de doodstraf in Iran. De regisseur van deze film is Mohammad Rasoulof, één

van de filmmakers die vorig jaar gearresteerd werd. Cast en crew kennen de mogelijke risico's. Pak: ‘Moeten we als kunstenaars een politiek statement maken? Er is een dunne lijn tussen het tonen van wat er leeft in de samenleving en politiek activistisme.’

Regisseur Sepideh Farsi presenteert dit jaar in Berlijn haar nieuwste film *La Sirène*, die de Iraaks-Iraanse Oorlog (1980-1988) verhaalt. ‘Het is moeilijk voor te stellen hoe het is om als Iraanse filmmaker een film te maken en deze vervolgens niet te mogen tonen in eigen land’, verzucht zij. De regisseur ziet overeenkomsten tussen de gebeurtenissen in *La Sirène* en de huidige beweging in Iran. ‘Om een einde te maken aan het beleg van de stad Abadan tijdens de Iraaks-Iraanse Oorlog verzetten burgers zich hevig. Dat is wat mensen ook nu in Iran doen. Ik wil dat deze film een boodschap van hoop voor hen is.’

Ze noemt ook kinderpsychiater Homa Darabi, die zich in 1994 op 29-jarige leeftijd in brand stak uit protest tegen het regime. ‘Homa besloot te sterven om bewustwording te creëren. Er zijn in al die jaren veel vrouwen geweest die zich tegen het regime verzetten. Deze film is slechts een klein eerbetoon.’

Duizenden Rahimi's

De protesten in Iran ontstonden afgelopen september niet van de ene op de andere dag. De dood van Mahsa Amini, een vrouw die in de cel belandde omdat ze haar hoofddoek niet goed zou hebben gedragen, riep langdurige massaprotesten op.

Zar Amir-Ebrahimi vertelt over de rol die ze speelt in *Holy Spider*, van de journaliste Rahimi, die in Teheran onderzoek doet naar een reeks moorden op prostituees: ‘Toen

ik de rol van Rahimi vertolkte, was ik op zoek naar een rolmodel in de samenleving. Nu zijn er duizenden en duizenden Rahimi's in de straten van Iran die hun leven riskeren voor vrijheid.’

In de documentaire *Seven Winters*, die eveneens speelt in Teheran, spreekt Zar Amir-Ebrahimi de stem van Reyhaneh Jabbari in, een 19-jarige studente die ter dood veroordeeld werd voor de moord op haar verkrachter. Na een gevangenisstraf van zeven jaar werd ze opgehangen in 2014. ‘Reyhaneh is altijd een grote inspiratiebron voor mij geweest. Ze kwam voor zichzelf op, voor haar waardigheid en werkte nooit samen met het regime.’

Afghaanse diaspora

Zar Amir-Ebrahimi benadrukt dat de drang naar vrijheid al bestaat sinds de Iran in 1979 veranderde in een islamitisch geïnspireerde dictatuur, maar dat de huidige solidariteit uniek is: ‘Ik heb nog nooit zoveel mannen en vrouwen hand in hand zien vechten voor vrijheid. Dat is

stand een stem

STILL UIT 'LA SIRÈNE'.

echt prachtig.'

De huidige opstand gaat om universele mensenrechten en verbindt mensen van verschillende culturele achtergronden. De Koerdische, Iraanse en Afghaanse diaspora demonstreren samen. De Afghaanse regisseur en activist Tamana Ayazi zegt: 'Wat in Iran gebeurt, inspireert vrouwen in Afghanistan. We leren van elkaar en delen dezelfde strijd, ook al betreft het twee verschillende systemen. Ze zijn beiden extremistisch. Het is belangrijk om solidariteit te vinden en te tonen. Niet alleen tussen deze twee landen maar ook van de rest van de wereld. Onze stem moet versterkt worden, we moeten vooruit.'

'De leuze *Jin, jīyan, azadī* vindt haar oorsprong bij Koerdische vrouwelijke strijders', vertelt actrice Zübeyde Bulut, die zelf van Koerdische afkomst is. 'Vroeger mocht je die leus niet openlijk zeggen. De film *Girls of the Sun* was de eerste film waar het uitgesproken werd.'

'In mijn ogen is het de beste leus die er bestaat', vult muzikant en

actrice Jasmin Tabatabai aan. 'Ze vat alles samen. Respecteer vrouwen, respecteer het leven en respecteer de vrijheid. Dat is alles wat we nodig hebben.' Tabatabai was nog maar twaalf jaar oud toen in 1979 de Iraanse Revolutie uitbrak en ze met haar gezin het land moest verlaten. 'Iraanse films zijn enorm belangrijk voor me omdat het voor mij een manier is om verbonden te blijven met het Iraanse volk. Ik heb bewondering voor de artiesten in Iran die er altijd in zijn geslaagd om de beste films te maken ondanks de vreselijke censuur en met zeer beperkte middelen.'

'Films zijn belangrijk voor de verbinding, om hoop te geven, om weg te dromen, om te genezen van de vele trauma's en om de waarheid naar buiten te brengen', vervolgt Tabatabai. 'Dat laatste is precies waar het regime bang voor is. Daarom nemen ze kunstenaars gevangen. Toen wij *Mitra* filmde, een film over een 19-jarig meisje dat in 1982 is geëxecuteerd, was de verbinding voelbaar op de set. De

meeste crewleden en acteurs wonen buiten Iran, maar toch is er nog veel pijn. Alle Iraniërs lopen rond met een open wond.'

Toekomst

Tijdens politieke onrust verloopt financiering van film en cultuur in Iran uiterst moeizaam. Censuur ligt op de loer. Filmmakers en acteurs zijn bang. De toekomst voor Iraanse filmmakers ziet er niet rooskleurig uit. Farzad Pak weet dat er, ondanks de systematische druk van het regime in Iran, in het geheim films geproduceerd worden. Er is wel geld nodig om de toekomst van Iraanse films te waarborgen. Zar Amir-Ebra-

himi zegt hierover: 'Financiering voor films in Iran komt over het algemeen van overheidswege. Wil je de censuur, richtlijnen en andere beperkingen omzeilen, dan zul je als filmmaker buitenlandse fondsen nodig hebben.'

De Berlinale heeft dit jaar de Iraanse overheidsinstellingen geen toegang gegeven tot het festival. Pak hoopt dat meer festivals dit voorbeeld zullen volgen. 'Petities en panels zijn geweldig, maar praktische acties zijn nodig, zowel cultureel als politiek. We moeten niet vergeten dat er nog veel Iraanse filmmakers in de gevangenis zitten.' ●

'Wat in Iran gebeurt, inspireert vrouwen in Afghanistan'

Waarom in Turkije de alevieten nog

Alevieten zijn een onderdrukte minderheid in Turkije. Ook in ons land zien veel Turks-Nederlandse soennieten hen als 'dwalend in de leer'. Historicus Mahmut Erciyas, zelf alevitisch, geeft in zijn boek *God is in de mens* aan de hand van gedichten een inblik in het alevitisme.

● TAYFUN BALCIK

Alevitisme gaat terug tot de zevende eeuw en sommige alevieten zien zich als moslim, terwijl anderen menen dat ze een eigen religie hebben. In Nederland is er weinig kennis over het alevitisme en de geloofscapen, rituelen en ceremonieën van deze islamitische stroming. Erciyas wil daar verandering in brengen met zijn boek, dat deze maand verschenen is. Poëzie is belangrijk in de cultuur van de alevieten.

De alevieten zijn in Turkije een religieuze minderheid die ongeveer 15 tot 20 procent van de bevolking uitmaakt. De religieuze oorsprong van het alevitisme is verbonden met een schisma in de islam in de zevende eeuw, niet lang na de dood van de profeet Mohammed. Alevieten geloven dat Ali, de schoonzoon en neef van de profeet, de leider moest zijn na Mohammed. De strijd van deze groep met hun tegenstanders – de latere soennieten – kwam tot een bloedige ontknoping in 680 in de Slag bij Karbala. Hierbij werd bijna de hele familie van Mohammed afgeslacht. In dominante soennitische staten zoals het Ottomaanse Rijk, de voorloper van de Turkse republiek, zijn alevieten slachtoffer geweest van talloze pogroms en andere vormen van onderdrukking. Ook ten tijde van de Turkse republiek was er

sprake van massaal geweld tegen alevieten, met als bekende voorbeelden de genocide op Koerdische alevieten (1937) en de bloedbaden in Kahramanmaraş (1978) en Sivas (1993).

Erciyas wil met zijn boek iedereen bereiken die interesse heeft in spiritualiteit en mystiek. Maar alevitische jongeren zijn in het bijzonder zijn doelgroep: 'Ik zie onder hen een zoektocht naar identiteit, zingeving, duiding van hun verleden en heden. Maar hun beheersing van het Turks gaat snel achteruit, waardoor ze zijn afgesneden van Turkstalige schriftelijke bronnen. Daarom wilde ik dit boek nadrukkelijk in het Nederlands schrijven. Dat is overigens de taal die ik zelf ook het beste beheers.'

Een rode draad in *God in de mens* is dat het alevitisme een mystiek geloof is waarin de mens centraal staat. 'Plichtmatige handelingen en legalistische, wettische geloofsbeleving', worden niet als wegen gezien om dichtbij de schepper te komen. Wat bedoelt u hiermee?

'Het alevitisme legt de nadruk op een innerlijke religieuze beleving, op innerlijke vroomheid. Het gaat niet zozeer om de vraag of de islamitische wet goed wordt geïnterpreteerd of toegepast. Dus niet de repeterende verplichte rituelen zoals bidden en vasten, maar een proces van jezelf beter leren kennen, jezelf beheersen en een verinnerlijking van de alevitische ethiek. Belangrijke waarden zijn naastenliefde en menselijke waardigheid

en alles nalaten wat in strijd is met deze waarden. Overigens staat daarbij niet de mens centraal, maar de onverbreekelijke band tussen God en de mens. Alevieten geloven dat God in de mens aanwezig is en dat de mens een innerlijke weg van zuivering moet bewandelen om hem te bereiken.'

In het boek wordt vooral benadrukt dat het alevitisme geen soennisme of sjiisme is. Maar is het alevitisme wel zonder het soennitische geloof uit te leggen?

'Ik heb geprobeerd om het alevitisme juist vanuit de eigen poëtische expressies en religieuze bronnen te beschrijven. Daarbij vind ik het interessant om ook op de verschillen met de soennitische

en sjiitische stromingen te wijzen. Ik geloof dat dat ook de juiste weg is om een geloof te beschrijven. Dat doen soennieten en sjieten onderling ook, en ook richting alevieten. Hetzelfde geldt voor de islamitische traditie in het geheel: je ziet in islamitische bronnen vaak benadrukt worden waar de verschillen met bijvoorbeeld het christendom en jodendom liggen.'

In uw boek neemt u soms minder bekende alevitische dichters op, zoals Asik Ibreti, die polemisch is over het soennitische geloof. Hoe heeft u gedichten geselecteerd?

'De alevitische traditie kent enorm veel dichters, aan een selectie is dus niet te ontkomen. Onder de zestien dichters bevinden zich 'de

altijd vervolgd worden

MAHMUT ERCIYAS (BEELD: YOUTUBE)

grote zeven': poëten die als heiligen worden gezien door alevieten. Verder heb ik geselecteerd op thema, taal en stijl. Moderne dichters, die vanaf pakweg 1920 zijn geboren, heb ik buiten beschouwing gelaten. Ook zij behoren tot de alevitische traditie, maar beperken zich over het algemeen niet louter tot religie. Je leest in hun gedichten een zekere mate van expliciete politisering naar links. De alevitische gemeenschap is sinds de jaren zestig van de vorige eeuw politiek links georiënteerd geraakt. Ik denk dat daarover een apart boek geschreven kan worden.'

Ibreti schrijft:

'Wij hebben geen moskee nodig. Wij

hebben een pratende Koran, een geschreven hebben wij niet nodig, een dienstknaap in de hemel hebben wij niet nodig, het brengen van offers, zoals het slachten van dieren is onnodig, met navolging kan God niet gediend worden, we hebben geen geveinsd geloof nodig.'

Dit laat zich op geen andere manier lezen dan als fundamentele kritiek op de geloofsleer en praktijk van de soennitische islam. Daar tegenover plaatst de poëet de alevitische weg als route voor oprechte gelovigen naar God. Is dit voor veel moslims niet kwetsend?

'Alle dichters zijn individuen, die dichten op basis van eigen ervaringen en binnen de context van hun

eigen tijdsgewricht. Ibreti is inderdaad wat polemischer van stijl. Maar vergeet niet: de man is in 1967 ontsnapt aan de dood tijdens een pogrom tegen alevieten. Er zijn meer dichters die polemiseren tegen stromingen die een strenge geloofsbeleving voorstaan. Sommige mensen zullen deze gedichten als kwetsend ervaren. Het is de vraag of dat zo is. Daar kom je maar moeilijk uit. Ik vind het gedicht dat jij aanhaalt niet kwetsend. Bovendien valt het in het niet in vergelij-

'Ik vind zelf de vraag of het alevitisme tot de islam behoort niet interessant. Het leidt af van de vraag waar het alevitisme voor staat, namelijk het geloofsconcept van 'God is in de mens'. Er zijn inderdaad alevieten die vinden dat zij de ware islam, de kern van de islam vertegenwoordigen. Zij focussen zich op de eerste decennia van de islam en de opvolgingskwestie van de profeet Mohammed. Daarmee vertonen ze gelijkenissen met die van sjiïeten.'

'De Turkse staat discrimineert alevieten, erkent hun geloof en gebedshuizen niet'

king met de haat die eeuwenlang, mede door de staat, over alevieten is uitgestort. Ibreti benadrukt dat hij juist geen strijd wil aanwakken.'

Wijn komt vaak voor in de gedichten. Mogen alevieten in tegenstelling tot strikte soennieten wel alcohol drinken?

'Wijn is in gedichten vooral een symbool. Het staat symbool voor spirituele ontwikkeling en kennis, maar bijvoorbeeld ook voor vervoering door de liefde voor God. Daarmee zijn alevieten niet uniek. Ook in de soennitische en sjiïtische mystiek speelt wijn een rol. Het drinken van alcohol is niet haram in het alevitisme. Wel geldt er een sociaal verbod voor diegenen die er niet mee om kunnen gaan.'

Een interessante vraag is of het alevitisme nou binnen of buiten de islam valt. Vinden alevieten dat zij de ware islam volgen?

In het alevitisme is een belangrijke rol weggelegd voor het Karbala-slachtofferschap. U spreekt over een 'collectieve identificatie die tot op de dag van vandaag voortduurt'. Alevieten zouden mensen die hen vijandig bejegenen 'Yazid' noemen. Vinden alevieten dat de soennitische Erdogan ook een Yazid is?

'In het huidige repressieve klimaat in Turkije zullen veel alevieten voorzichtig zijn met het gebruik van de term Yazid voor Erdogan. Maar dat Erdogan niet wordt gepruimd door de overgrote meerderheid van de alevitische gemeenschap is een feit. Het alevitische geloof en zijn gebedshuizen worden niet erkend door de Turkse staat, alevieten worden gediscrimineerd in de publieke sector en op de arbeidsmarkt, alevitische leerlingen moeten op het voortgezet onderwijs jarenlang verplicht soennitisch godsdienstonderwijs volgen.

Dat is op zich niets nieuws. De ontkenning en minachting van het alevitische geloof heeft een eeuwenlange geschiedenis in Anatolië. De stichting van de seculiere Turkse Republiek in 1923 heeft daar maar weinig aan veranderd. Turk-zijn en soenniet-zijn staat ideologisch centraal in het burgerschapsideaal van deze republiek. Het nieuwe aan Erdogan is echter dat hij op autoritaire wijze beslissingen neemt over alevieten zonder naar hen te luisteren – zoals bijvoorbeeld bij zijn besluit alevitische gebedshuizen onder te brengen bij het ministerie van Cultuur en Toerisme – én dat hij actief polariseert en hen openlijk beledigt. Zo noemde Erdogan zichzelf de beste aleviet en deed alevitische gebedshuizen af als ‘muziekhuisen’. Ook sprak hij lovende woorden over Ebussuud (een Ottomaanse rechter en koranexegeet uit de zestiende eeuw, red.), die in de zestiende eeuw grootschalig geweld tegen alevieten rechtvaardigde met fatwa’s. De ademruimte voor alevieten is in Turkije onder Erdogan alsmäär kleiner geworden.’

Kun je als soenniet een vervolmaakt mens worden die dichtbij God staat?

‘Ik zeg volmondig ja. Alevieten en het alevitisme hebben ook veel bewondering voor mystici uit andere religieuze tradities. Hun kritiek richt zich vooral op puriteinse stromingen, die recht in de leer zijn. Van veel mystici, ook die

MAHUT ERCIYAS (BEELD: FACEBOOK)

door alevieten als heiligen worden gezien, weten we niet tot welke stroming zij behoorden. Bovendien leefden zij in een tijd waarin de grenzen tussen soennieten en de meer Ali-georiënteerde stromingen (alevieten en sjieten, red.) nog niet zo scherp waren. Een voorbeeld is Mansur Al Halladj (858-922). Hij werd geëxecuteerd door de autoriteiten in Bagdad, omdat hij zou hebben geroepen: *An a al-Hakk*, Ik ben de Waarheid’. Hij wordt geëerd als heilige en martelaar van de mystiek. Ook in soennitische en sjitische mystieke stromingen heeft Al Halladj die positie.’

De Koran wordt door alevieten vooral als inspiratiebron gezien, zegt u. Tegelijkertijd waarschuwt u dat de Koran ‘zoals we die kennen’ gebreken zou vertonen. Welke gebreken?

‘Alevieten stellen vooral dat Ali en de Ahl al Bayt (nageslacht van de profeet, red.) een veel prominentere rol hebben gehad in de openbaringen die Mohammed heeft ontvangen. Dit is aspect heel klein gemaakt tijdens het proces van samenstelling van de Koran.’

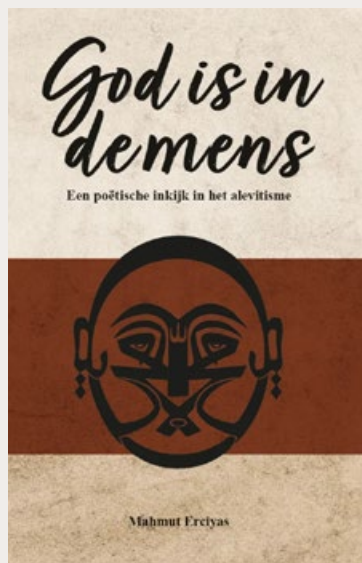
U zegt dat onder alevieten ‘de islamitische wetgeving vrijwel geen rol’ speelt. Religieuze verplichtingen als ‘uiterlijke verschijningsvormen van het geloof’ worden gezien en afgekeurd. Kan de saz, het muziekinstrument dat bekend staat als de besnaarde koran, niet als uiterlijke verschijningsvorm opgevat worden?

‘Mooie vraag. Een geloof kan niet bestaan zonder enige vaste vormen en rituelen. Ook het alevitisme kent ze. Alleen de mate waarin deze centraal staan en het gewicht dat eraan gehecht wordt verschilt per geloofsbeleving. Alevieten leggen de nadruk op innerlijke rijping en volwassenwording van de mens. De saz is voor alevieten heilig. Maar wel vanwege zijn

functie: met dit instrument worden alevitische gedichten voorge dragen en verspreid.’

Kunnen bidden en vasten als ‘uiterlijke geloofsvormen’ niet uit een innerlijke geloofswens voortkomen?

‘Dat kan zeker, zolang dit niet enkel plichtmatig gebeurt. Dus niet uit routine, gewinning, of angst om het te ‘showen’ aan anderen. Dit is wat ik persoonlijk haal uit alevitische bronnen. En laat ik benadrukken dat ik niet namens de hele alevitische gemeenschap spreek. Overigens: alevieten bidden ook tijdens hun eredienst – de cem – en vasten ook. Alleen niet tijdens de Ramadan.’

Tegenwoordig zijn gemengde huwelijken tussen alevieten en soennieten meer geaccepteerd binnen de alevitische gemeenschap, schrijft u. Hoe zit dat precies?

‘Gemengde huwelijken zijn steeds meer geaccepteerd in alevitische kring. En dat is maar goed ook, want je moet trouwen uit liefde en niet vanwege de herkomst van je partner. Feit is wel dat er altijd een beetje huiver is. Alevitische ouders zijn bang dat hun kinderen hun vrijheid kwijtraken als hun vaak

soennitische partner orthodoxer wordt of radicaliseert met het verstrijken van de jaren.

Dat is trouwens een angst die niet op theorie is gestoeld, maar op ervaringen, die natuurlijk ook een beetje worden uitvergroot. Overigens is het zo dat conservatief soennitische ouders vaak nog steeds niet willen dat hun kinderen trouwen met alevieten. Ik durf te stellen dat deze afkeer bij hen vaker voorkomt dan bij alevieten. Vaak wordt deze afkeuring ook religieus onderbouwd. Acht jaar geleden stelde rector Ahmet Akgündüz van de Islamitische Universiteit Rotterdam met godsdienstige argumenten dat moslims niet mogen trouwen met alevieten.’

U schrijft ook dat alevieten niet proberen om anderen te bekeren tot hun geloof.

‘Inderdaad schrijf ik dat alevieten, zowel leken als hun voorgangers, bekeringen tot het alevitisme niet actief stimuleren. Zelf zijn zij wel object van bekeringsijver, met name uit de soennitische hoek. Het Ottomaanse Rijk heeft afwisselend met geweld en overreding geprobeerd om alevieten te bekeren. Dat was staatsbeleid, zeker onder sultan Abdülhamit II, die regeerde van 1876 tot 1909, omdat alevieten door hem als ‘dwalenden’ werden gezien. Ook tijdens de Turkse Republiek is geprobeerd alevieten te bekeren tot een door de staat gepropageerde variant van de soennitische islam. Met zachte hand – onder de noemer van ‘godsdienstlessen’ op school en de bouw van moskeeën in volledig alevitische dorpen. En met harde hand – de republiek heeft alevitische heiligdommen gesloten en geconfisqueerd, de gebedshuizen van alevieten nooit erkend en militaire strafexpedities uitgevoerd tegen haar eigen Koerdische, alevitische burgers, denk hierbij aan de genocide van Dersim in 1937-1938. Maar al deze pogingen waren zonder succes. ●

ergosana

Medisch Adviesbureau

www.ergosana.nl - i.sevinc@ergosana.nl

**Rijbewijskeuring
B,C,D, (E) groot
rijbewijs**

**Medische Keuring
Levensverzekering**

**Verzuim &
Re-integratie**

**Vaccinatiezorg
particulier /
Bedrijven**

Katwalk: kan een moslima met

HOOFDPERSOON KHADIJA (MERYAM KHALDI) TOONT KLEDING IN DE DRAMASERIE KATWALK.

Salma Chafouk Idrissi en Zainab Goelaman maakten de online dramaserie *Katwalk* over een hoofddoekdragend meisje dat model wil worden. 'Schoonheid én een hoofddoek, het lijkt onverenigbaar voor deze maatschappij.'

● HANNAH SWEERING

Regisseur en co-schrijver Salma Chafouk Idrissi (34) en schrijver Zainab Goelaman (31) groeiden op in een islamitisch gezin en hebben ervaren hoe ingewikkeld het kan zijn om twee, schijnbaar tegengestelde, werelden te verenigen. In de serie *Katwalk* onderzoeken ze of het biculturele meisje Khadija, gespeeld door Meryam Khaldi, ook gewoon een droom kan en mag najagen, zonder dat dit altijd teruggeleid wordt naar haar hoofddoek. Ze leiden ons aan de hand van drama, humor en feministische punkinvloeden bekwaam door een wereld vol stereotyperingen en oogkleppen. Resultaat is een kleurrijke

dramaserie, geproduceerd door AvroTros, waarin de schoonheid van een jonge, islamitische vrouw centraal staat.

Als autodidactische makers ontwikkelden jullie *Katwalk* en putten daarbij uit jullie eigen ervaringen. Hoe ging dat proces?

Goelaman: 'We vonden veel herkenning bij elkaar. We hebben beiden niet het privilege gehad de filmindustrie op een conventionele manier te betreden, dus zijn we het maar zelf gaan doen. Allebei hadden we een carrière die in het teken stond van andermans talent, zonder zelf te veel naar de voorgrond te treden. Veel van die raakvlakken en elementen komen terug in de serie. Zo werd het maakproces ook een therapeutische ervaring voor ons. *Katwalk* is een blauwdruk voor ons brein: wat óns bezighoudt, wat wij ons afvragen, waar we om moeten

lachen en wat ons boos maakt. Aan gezien dit mijn debuut als scriptschrijver is, had ik geen referentiekader en kon ik niet anders dan intuïtief te werk gaan. In plaats van bepaalde methodes, technieken of systemen toe te passen, berust dit verhaal volledig op ons gedeelde gevoel. Dat vertaalt zich denk ik naar de herkenbaarheid van de serie.'

Chafouk Idrissi: 'Het vertrekpunt van het schrijfsproces was de vraag: Hoe blijf je als biculturele vrouw dichtbij jezelf en je dromen? In de zoektocht naar antwoorden zijn wij een klankbord geweest voor elkaar. In die zin is het zeker een soort therapie geweest. Los van die vergelijkbare ervaringen en de maatschappelijke boodschap, vonden we elkaar ook in het creatieve proces. Humor en absurdisme zijn belangrijke elementen voor ons die door de hele serie heen schijnen.'

Hoe ontstond het idee voor de serie?

Chafouk Idrissi: 'Ik wilde graag een verhaal vertellen over een bicultureel meisje dat worstelt met zowel de dominante maatschappelijke denkwijzen als de culturele verwachtingen waar zij mee te maken heeft.'

Staat Kats hoofddoek symbool voor die worsteling?

Chafouk Idrissi: 'Absoluut. Als Marokkaans-Nederlandse vrouw heb ik van dichtbij meegemaakt hoe uitdagend het dragen van een hoofddoek kan zijn. Het wordt je moeilijk gemaakt om volledig en waardig te participeren in de maatschappij. Zo hebben meerdere werkgevers in het verleden aan mijn moeder gevraagd om haar hijab af te doen. Er lijkt bijna geen ruimte te zijn voor de hoofddoekdragende vrouw in de westerse maatschappij. Dit maakt ware inclusie moeilijk.'

Hoe zat dat bij jou, Zainab?

Goelaman: 'Mijn moeder besloot op latere leeftijd een hijab te gaan dragen. Van de ene op de andere dag veranderden de blikken. Eerder

hijab model zijn?

werd zij bewonderd om haar prachtige uiterlijk en uitstraling, nu wordt haar identiteit gereduceerd tot 'vrouw met hoofddoek', inclusief alle vooroordelen die daarbij komen kijken. Het is nog steeds dezelfde mooie vrouw, althans zo zie ik haar. Maar de wereld om haar heen blijkt haar niet meer. Schoonheid én een hoofddoek, het lijkt onverenigbaar voor deze maatschappij. Dat heeft bij mij een zaadje geplant.'

Hebben jullie tijdens het maken van de serie met vergelijkbare stigma's te maken gehad?

Chafouk Idrissi: 'Voor de rol van Kat wilden we, in lijn met het verhaal, een meisje casten dat in het dagelijks leven ook een hoofddoek draagt. Dat was voor ons van uiterst belang, want juist daarom wilden we deze serie maken. Maar zowel de televisie-industrie als onze omgeving hadden daar hun bedenkingen bij. Een acterende moslima zou niet te vinden zijn of niet de juiste kwaliteit kunnen leveren.'

Jullie liepen dus tegen verwijtbare vooroordelen aan?

Chafouk Idrissi: 'Zeker. De aanname is dat meisjes met een hoofddoek niet willen acteren, of dat niet mogen vanwege hun geloof. Kortom, ze zouden daar niet gemotiveerd voor zijn. Maar uiteindelijk hebben veertig jonge moslima's zich aangemeld voor de rol van Kat. Ze herkennen zich in het verhaal en verkenden zich eindelijk gerepresenteerd op een authentieke manier, in plaats van clichématig en onderdrukt zoals de media hen graag afschildert. Uit al die aanmeldingen hebben we Meryam Khaldi gecast en zij heeft Kat fantastisch vertolkt.'

Goelaman: 'Een industrie vol machtige, voornamelijk witte, mensen met zoveel bereik, kennis, ervaring en geld en toch zijn er twee jonge autodidacten voor nodig om voor het eerst een serie te maken met een hijabi in de hoofdrol. Dat is opmerkelijk, veelzeggend en teleurstellend. Als hoofddoekdragende vrouw val je gelijk op als je een ruimte betreedt, maar op het

moment dat het over participatie of representatie gaat, word je opeens totaal over het hoofd gezien. Ik vind dat heel raar.'

Dat de mode-industrie een strak keurslijf afdwingt is bekend. Wat legt *Katwalk* nog meer bloot?

Chafouk Idrissi: 'De serie gaat over meer dan opgelegde schoonheidsidealen. Het laat ook zien hoe de mode-industrie een onveilige omgeving kan zijn. Er is geen privacy, man en vrouw lopen door elkaar, modellen moeten zich te pas en te onpas uitkleden. Dat is een perspectief dat nog niet eerder getoond is.'

'Schoonheid én een hoofddoek, het lijkt onverenigbaar voor deze maatschappij'

Dus zolang dat zo is, krijgen we ook een eenzijdig beeld van schoonheid te zien?

Chafouk Idrissi: 'Zelfs als een meisje met hoofddoek op de voorkant van een blad staat, weten we nog niet hoe zij achter de schermen behandeld is. We weten niks over het castingproces, of haar persoonlijke grenzen zijn overschreden, of er wel een kleedkamer voor haar was. *Katwalk* is ook geput uit verhalen van modellen met een hoofddoek. Zoals het verhaal van Halima Aden, een voormalig topmodel dat besloot te stoppen wegens gebrek aan privacy. Representatie aan de voorkant kan ook bestaan zonder inclusiviteit aan de achterkant.'

Goelaman: '*Katwalk* bevraagt veel meer dan de mode-industrie. Er zijn tig verhalen over machtsmisbruik in de creatieve sector. Dat beperkt zich absoluut niet tot vrouwen met een hoofddoek. Door dit verhaal te vertellen, stellen wij veelvoorkomende misstanden aan de orde.'

In de serie bevragen jullie of een biculturele vrouw ook gewoon een droom kan najagen, zonder dat die in relatie moet staan tot haar achtergrond. Hoe ervaren jullie dat?

Chafouk Idrissi: 'In Nederland zie je veelal dat makers van kleur dingen maken over biculturele onderwerpen. Natuurlijk is het belangrijk dat die verhalen verteld worden, maar er moet ook ruimte zijn om andere verhalen te vertellen die daar niets mee te maken hebben. Makers van kleur worden op dit moment te weinig op projecten gezet die losstaan van hun kleur of achtergrond.'

Goelaman: 'Ik heb deze serie geschreven voor alle biculturele meisjes die zich tot nu niet gerepresenteerd hebben gevoeld in de media. Het is bedoeld voor iedereen bij wie dit verhaal resoneert. Toen ik zo oud was als Kat in de serie had ik dit ook graag gezien, om mijzelf de kracht en inspiratie te geven om mijn dromen na te jagen. Dus ik heb het ook een beetje voor mijn jongere zelf geschreven. Daarnaast is de serie in principe voor iedereen toegankelijk, want *Katwalk* zit vol humor. Dat vind ik een enorm belangrijk element in alles wat ik maak. Laten we alsjeblieft ook een beetje lachen met elkaar, ongeacht je achtergrond.'

Chafouk Idrissi: 'Ik hoop dat de jonge meisjes die *Katwalk* zien zich herkennen en weten dat ze mogen vechten voor hun dromen. Daarnaast hoop ik dat de mode-industrie gaat nadenken over de bestaande systemen en zich gaat afvragen hoe om te gaan met diversiteit en inclusie, wat verder gaat dan enkel iemand van kleur op de voorkant van een tijdschrift plaatsen. Hopelijk draagt *Katwalk* ook bij aan een ontwikkeling daarin.'

Wat hebben jullie geleerd van het maakproces?

Chafouk Idrissi: 'Door *Katwalk* te maken zijn er veel dingen waar ik vroeger over twijfelde op hun plek gevallen. Waar ik mij voorheen kon laten meeslepen door verwachtingen van anderen, sta ik nu veel meer in contact met mijn eigen waarheid en visie. Je zou kunnen zeggen dat Kat uit mij heeft gehaald wat eigenlijk al heel lang in mij verstopt zat.'

Goelaman: 'Ik ben veel zelfverzekerder geworden als mens en als maker en durf eindelijk de tijd, ruimte en aandacht op te eisen die ik nodig acht om écht mezelf te kunnen zijn. Ik hoop dat *Katwalk* dat losmaakt in iedereen die ernaar kijkt.'

Voor wie hebben jullie het verhaal geschreven?

Katwalk is te zien op het YouTube-kanaal van NPO 3 en op npo3.nl.

dK.Academie

voor €29,95 p.m.

Maandelijks
opzegbaar

dK.Academie is de community van lezers van het crossmedia-platform *de Kanttekening*.

Als actieve members staan we maandelijks stil bij een actueel of relevant thema, zoals terrorisme, geld, modern China of de Nederlandse rechtsstaat. Het gekozen thema ondersteunen we met het volgende:

- Maandelijks een boek uit de reeks *Elementaire Deeltjes* van Amsterdam University Press, waarover het *Nederlands Dagblad* recenseert: 'beter dan Google en Wikipedia samen', ter waarde van € 15,00 per titel.
- Toegang tot de luistercolleges van Home Academy ter waarde van € 12,50 per maand.
- Een abonnement op het maandblad van *de Kanttekening* inclusief digitale toegang ter waarde van € 12,95.
- Toegang tot maandelijkse meet-ups met boeiende sprekers en schrijvers, inclusief één introducté per keer.
- Interessante kortingen op culturele evenementen, films, theaters, musea, concerten, optredens en exposities.

Bovendien besteden we in *de Kanttekening* uitgebreid aandacht aan het thema van die maand. Je leest dan stukken van bekende en minder bekende schrijvers, allen experts in het desbetreffende vakgebied.

Word nu onderdeel van dK.Academie voor slechts € 29,95 per maand.

In samenwerking met:

